Moszkva és környéke

PANORÁMA
KÜLFÖLDI ÚTIKÖNYVEK

PANORÁMA KÜLFÖLDI ÚTIKÖNYVEK

MOSZKVA
ÉS KÖRNYÉKE

PANORÁMA

Írta:

KISS CSABA

Ellenőrizte:

VLAGYIMIR GERASZIMOV

A fényképeket az MTI Foto
és a Moszkvai Állami Képzőművészeti Kiadó
készítette

A grafikai séta-vázlatokat
BICZÓ TAMÁS
tervezte

MŰ 191 — i — 6366

© Kiss Csaba 1963

Felelős kiadó : Solt Sándor

Felelős szerkesztő : Papp Antal

Műszaki szerkesztő: Harkai József

ELŐSZÓ

Évről évre mind több és több azoknak a látogatóknak a száma, akik turistaúton vagy hivatalos kiküldetésben ellátogatnak hazánkból a Szovjetunió fővárosába, Moszkvába. Füzetünk célja az, hogy kalauzul szolgáljon a magyar látogatóknak, segítséget nyújtson azoknak, akik hosszabb-rövidebb időt töltenek Moszkvában. Akár turistacsoport tagjaként, idegenvezetővel, akár egyedül járja is a külföldi vendég ezt a hatalmas várost, annyi látnivaló, annyi érdekesség várja, hogy nem könnyű a tájékozódás, a válogatás. Ezt a választást szeretnénk megkönnyíteni minden Moszkvába utazó számára.

Füzetünk terjedelme természetesen határt szab, de arra törekedtünk, hogy a lehetőségekhez képest minden fontosabb tudnivalót ismertessünk. Az általános ismereteken kívül főként néhány útvonal nevezetességeiről számolunk be, így elsősorban azoknak próbálunk segíteni, akik csak korlátozott idővel rendelkeznek, s csupán néhány — kisebb-nagyobb — kirándulást tehetnek a városban. Igyekeztünk összefoglalni a fontosabb gyakorlati tudnivalókat is, amelyek a külföldiek számára megkönnyítik a tájékozódást s a programok összeállítását.

Nemcsak a korlátozott terjedelem szab határt az ismertetésnek. Moszkváról azért sem könnyű útikönyvet közreadni, mert a város hihetetlenül gyors ütemben fejlődik,

változik; amit ma tényként írunk le, holnapra megváltozhat, s ami ma még csak terv, egy-két héten belül valósággá válik. Éppen ezért utalunk néhány tervre is, hiszen ezek egy részével rövidesen a valóságban találkozhat az olvasó.

Bevezetőül egy jótanács minden turista, Moszkva minden vendége számára:

A moszkvaiak nagyon szeretik városukat s őszinte szeretettel fogadják a külföldi látogatókat. Bármilyen problémája, nehézsége legyen is hát a turistának, forduljon Moszkva lakosaihoz — őszinte, segítőkész barátra, szíves kalauzra talál.

S előljáróban talán még néhány szó a könyv használatáról:

A sétaleírások mellé térképvázlatokat is adunk, az ismertetés sorrendjében számozva a látnivalókat. A számozást a szövegben is megismételjük, hogy bárki néhány pillanat alatt megtalálja a keresett helyet. — A könyv végén a leglátogatottabb, idegenforgalmi fontosságú intézményeket külön, összesítve ismertetjük, a cím s más gyakorlati adatok feltüntetésével.

Jó utat, jó szórakozást, hasznos időtöltést kívánunk a szovjet főváros minden magyar vendégének!

ISMERKEDÉS A SZOVJET FŐVÁROSSAL

FEKVÉS, ÁLTALÁNOS ADATOK

Moszkva, a Szovjetunió fővárosa a Nagy Orosz Alföld középső övezetében fekszik, a Volga és az Oka folyó közötti vidéken, az Okába torkolló Moszkva folyó partján, az északi szélesség 55° 45' és a keleti hosszúság 37° 37' metszéspontján, átlagosan 120 m-rel a tenger színe felett. A város határát a gyűrű alakú autóút jelenti — ezen belül van a tulajdonképpeni Moszkva. Ezenkívül Nagy-Moszkvához tartozik a várost körülvevő erdőövezet is. A lakosság száma 1962. elején 6,3 millió volt.

Budapesttől Moszkva légvonalban több mint 1500 km-re van. Vonattal (Budapest Keleti pályaudvarról) csaknem két napig, 45 óráig tart az út, a Debrecen—Nyiregyháza—Záhony—Csap—Lvov—Kijev útvonalon. Repülőgéppel természetesen sokkal rövidebb idő alatt érhetünk a szovjet fővárosba: a TU 104 típusú repülőgépek 2 óra 10 perc, az IL-18 típusú gépek kb. 3 óra alatt leszállás nélkül jutnak el a Ferihegyi repülőtérről Moszkva nemzetközi repülőterére, Seremetyevoba.

A mai Moszkva a hasonló nevű folyó két partján alakult ki. A mintegy 500 km hosszúságú folyó nagyjából nyugat-délnyugati irányból érkezik a város területére, s számos kanyar után délkeletnek hagyja el azt. Az első települések a folyó kanyarulataiban jöttek létre, kisebb kiemelkedő

pontokon. A folyóba egyébként a város határain belül csaknem száz kisebb patak és ér torkollik, ezeket azonban — a Jauza folyó kivételével — a budapesti Ördögárokhoz hasonlóan befedték, illetve csatornákká alakították át.

1937-ben készült el az a 128 km hosszú hajózható csatorna, amely a folyót Európa legnagyobb folyójával, a Volgával köti össze. A Moszkva-csatorna a szovjet vízépítés-technika nagyszerű alkotása: 240 zsilip, gát és más hidrotechnikai létesítmény segíti a volgai vizet abban, hogy egészen Moszkváig jusson el. A Moszkva folyó vízszintje több mint 3 m-rel emelkedett meg, s ma több volgai víz hömpölyög benne a szovjet fővárosnál, mint amennyit saját forrásvidékéről kap. Szigorú intézkedésekkel gátolták meg a víz szennyeződését; rövidesen teljesen meg is tisztul a folyó, mert a még beömlő csatornák vizét is másfelé vezetik. A csatorna segítette a szovjet főváros vízgazdálkodásának rendezését: a világ nagyvárosai közül Moszkvában jut egy-egy lakosra számítva a legtöbb vízvezetéki víz. Egyúttal nagyszerű hajózási útvonalat is jelent: ezen az úton a szovjet főváros öt tenger kikötője lett, átrakodás nélkül kaphat szállítmányokat a Fehér-, az Azovi-, a Káspi-, a Balti- és a Fekete-tengerről.

A távolsági személyforgalmat nagyrészt az úgynevezett Északi Kikötő bonyolítja le, amely a Himki víztároló partján terül el.

ÉGHAJLAT

Moszkva éghajlatára a mérsékelt égöv kontinentális klimatikus viszonyai jellemzőek — természetesen jelentősen érezteti hatását az is, hogy Budapestnél jóval északabbra fekszik. Ennek következtében az éghajlat változékonyabb, a tél hidegebb, havasabb, mint hazánkban. Gyakori az igen száraz nyár, de nem ritka nyaranta a hűvös, csapadékos idő sem. Ugyancsak változékony a tél is — általában hideg, de nem egyszer észleltek már a meteorológusok olyan januárt is, amikor a hőmérő higanyszála csak igen ritkán került a nulla pont alá.

A sokéves mérések szerint a legmelegebb hónap június, július és augusztus, a havi középhőmérséklet 16, 18,3, illetve 15,8 C°. Augusztusban többször mértek már 35

C° feletti hőmérsékletet is. Júliusban és augusztusban gyakoriak a nagy, felhőszakadásszerű esőzések, így az, aki nyáron látogat el Moszkvába, ne felejtse otthon esőkabátját; viszont a napsütésre is készüljön fel, hiszen több mint nyolc évtized tapasztalatai azt mutatják, hogy a napos órák száma júliusban csaknem 250, augusztusban 211.

A moszkvai tél, ha szokatlan is nekünk, ritkán hoz hosszú ideig tartó nagy hideget. Bár az eddig mért legalacsonyabb hőmérséklet — 42 C°, a 20 C° alatti hideg ritka s csak rövid ideig tart. A téli hónapok átlagos középhőmérséklete: decemberé —8, januáré —10,8, februáré —9,7 C°. A téli hónapokban gyakori a havazás. A tavasz később érkezik, mint hazánkba, s rövidebb ideig tart. Ugyancsak rövidebb az ősz is, gyakran már november elején lehullik az első hó, decemberre pedig általában állandósul a hótakaró. A városban az uralkodó széljárás délnyugati.

A turisták számára a legkedvezőbbek természetesen a nyári hónapok, de annak sem kell megijednie, aki télen jut el Moszkvába, noha természetesen fel kell készülnie arra, hogy a hideg nagyobb, mint hazánkban. Ilyenkor azonban minden közlekedési eszköz, jármű fűtött s az egyetlen megkötöttség az, hogy szabadban viszonylag kevesebbet tartózkodhat a látogató.

MOSZKVA TÖRTÉNETE

Az első települések a mai város területén mintegy kétezer éve jöttek létre, s a régészeti leletek szerint több megerődített település — orosz nevén gorodiscse — is volt itt. A feltárást megnehezíti, hogy az emlékek mélyen a föld alatt vannak, az úgynevezett „kultúrréteg" a legtöbb helyen 10—15 m-es mélységben kezdődik. A sírleletek arról tanúskodnak, hogy az időszámításunk első évszázadaiban

ide települt törzsek már viszonylag fejlett kereskedelmi kapcsolatot folytattak más népekkel. Az emlékek tanúsága szerint már ez időben kialakult a kézműipar is.

A XI—XII. században egy szláv törzs — a vjatics — telepedett meg a mai főváros helyén. Településükről a krónikák elsőízben 1147-ből adnak hírt; mindmáig ezt az évet tekintik Moszkva „születésnapjának" (1947-ben nagy pompával ünnepelték meg a város fennállásának 800. évfordulóját). Ebben az időben került a folyó partvidéke Jurij Dolgorukij szuzdalji herceg uralma alá; székhelyéül azt a „Moszkov" nevű kis települést választotta, amely a mai Kreml délnyugati részében volt, az úgynevezett Nyeglinnaja (Nem-agyagos) patak torkolatánál. (Ezt a patakot teljesen beboltozták s nevét ma a Budapest szálló mellett levő Nyeglinnaja utca őrzi.)

Jurij herceg parancsára 1156-ban kis favárat építettek, a mai Kreml ősét. (A Történeti Múzeumban ma ott láthatjuk az első Kreml makettjét is.)

A XIII. században a település a moszkvai hercegség központja lesz, függetlensége azonban nem sokáig tart. A magyar történelemből is jól ismert tatár kán, Batu hordái megrohanják, kifosztják és felgyújtják. Nemcsak Moszkva, egész Oroszország mongol-tatár uralom alá kerül, de a hercegség, amely a hírhedt Arany Horda felvonulási útjától távolabb fekszik, hamar visszanyeri önállóságát, gyorsan újjáépül a város is. A moszkvai hercegség fővárosa ekkor már jelentős kereskedelmi és kézműipari központ. 1326-ban lerakják az első kőépület, az Uszpenszkij székesegyház alapjait, Moszkva hercegének, Iván Kalitának parancsára pedig a XIV. század közepén téglafallal veszik körül az alaposan megnövekedett Kreml területét. A vár köré kereskedők, iparosok költöznek, parasztok építik fel házaikat; Vlagyimir városából áttelepül a metropolita, a pravoszláv egyház vezetője, s így Moszkva

most már nemcsak ipari-kereskedelmi, hanem politikai és egyházi központtá is válik. A város megnövekedett tekintélyét mutatja, hogy a kisebb hercegségek, amelyeknek célja az erős, egységes orosz állam kialakítása, Moszkva körül csoportosulnak. Uralkodó hercege, Dimitrij vezeti a harcot a mongol-tatár hódítók ellen, az ő vezetésével verik szét 1380-ban a Don mentén, Kulikovónál a tatárok seregét.

Dimitrij parancsára 1367—68-ban fehér kőből épült fallal veszik körül a moszkvai Kremlt; ez Északkelet-Oroszország első kővára. Az új falak mögé húzódott védők sikerrel állnak ellen az újabb mongol-tatár támadásoknak, de a Kremlen kívülfekvő várost a nomádok ismét kifosztják, felgyújtják. Több ízben pusztít ebben a században a „fekete halál", a pestis, többször támadják meg a várost a tatár és litván seregek is.

Száz év kemény harcaiban végre sikerül végleg megszilárdítani az új orosz államot, amelynek központja Moszkva lesz. Itt székelnek a nagyorosz birodalom központi szervei, mindenekelőtt a bojárok tanácskozó testülete, a Duma, s itt van számos más hivatal is. III. Iván cár új erődítményeket építtet a Kremlben; uralkodása idején, 1485—1495 között épülnek fel a vár vörös téglából emelt falai, amelyek mindmáig is fennállnak s az évszázadok során csak kis mértékben változtak.

Moszkva ekkor már nagyfontosságú központ. A XV. században átlép a folyó túlsó partjára is, ahol főleg a kereskedők települnek le. A falakkal körülvett Kremlt a Vörös tér felőli oldalon vizesárok védi, a többi oldalról a Nyeglinnaja patak övezi. A várfalak tövében lakóházak, kézműipari műhelyek emelkednek. Gyorsan fejlődik a vasöntés, a fémek megmunkálása, az ötvösipar, a bőrfeldolgozás, a fazekasipar. A települést, amely a mai Kremltől keletre, a Vörös tér keleti oldalán terült el, fallal

övezik — ez az úgynevezett Kitaj-gorod (Kínai város). Csaknem ezzel egyidőben alakul ki az ugyancsak fallal körülvett Belij Gorod, „Fehér város" — az épületek anyagául szolgáló fehér kövekről nevezték így —, amely a mai Bulvár-körút vonalában a Moszkva folyóra támaszkodva gyűrű alakban öleli körül a Kremlt. (Ez a gyűrűs szerkezet egyébként a mai Moszkva képére is jellemző: a város a Kremllel a középpontban gyűrűsen épül fel, a gyűrűket átszelő sugárutakkal.) Sok új középület, templom is készül ebben az időszakban, elsősorban a Kremlben, ahol áll már az Uszpenszkij és az Arhangelszkij székesegyház, s a követek fogadására, hivatalos ünnepségekre készült Granovitaja palota. A Vörös téren megkezdik a Pokrovszki székesegyház, másik nevén a Vaszilij Blazsennij templom építését.

Sok épülettel gazdagodik a város IV. — a történelemből „Rettegett" néven ismert — Iván uralkodása idején. Moszkvában számos kereskedelmi útvonal fut össze, gyakran látogatnak el ide külföldi kereskedők, utazók, sőt hivatalos küldöttségek, a többi között hazánkból is, hiszen már az Árpád-házi királyoknak fejlett kapcsolataik voltak az orosz fejedelemségekkel, s ezek a kapcsolatok a későbbi években is megmaradtak. Gyorsan fejlődik a város kulturális élete is: a székesegyházak falait, ikontartóit az orosz ikonfestészet legjelentősebb alakjai díszítik. A XVI. század közepétől megkezdi munkáját az első moszkvai nyomda is.

A fiatal orosz államnak természetesen még sok kemény csatát kell vívnia függetlenségéért, szabadságáért. A XVI. század végén a krími tatárok törnek Moszkvára, Girej kán vezetésével. Ellenük építteti fel az akkori uralkodó, Borisz Godunov a negyedik védelmi falat, amely a mai Szadovaja (Kerti) körút helyén húzódik, s előbb fából, majd földből készül. A mintegy 14 km hosszúságú fal

ekkorra már csaknem 20 km² nagyságú várost vesz körül. A városból kivezető sugárutak, amelyek Vlagyimír, Novgorod, Jaroszlavl, Tver felé haladnak, megerődített kapukon át jutnak ki Moszkvából.

A XVII. század elején parasztfelkelések hulláma söpör végig Oroszországon. A parasztmozgalmaktól megriadt bojárok a lengyel uralkodónál keresnek segítséget, s a lengyel nemesi hadsereg, a slahta hadserege a helyzetet kihasználva, 1610 szeptemberében bevonul Moszkvába, megszállja, fosztogatja az orosz fővárost, csaknem teljesen elpusztítja a Kitaj-gorodot és a Belij-gorodot. A megszállók ellen hatalmas népfelkelés kezdődik egy egyszerű nyizsnij-novgorodi mészáros, Kuzma Minyin és Dmitrij Pozsarszkij herceg vezetésével. A népfelkelők 1612-ben szétverik a lengyel sereget, felszabadítják Moszkvát. A felkelés vezetőinek emlékműve ma a Vörös téren, a Vaszilij Blazsennij templom előtt áll.

Moszkva lakossága hatalmas erőfeszítéssel újjáépíti városát. Az új város iparosodik, megjelennek az első manufaktúrák; 1655-ben például megnyílik az első jelentősebb textilműhely. A kialakuló országos kereskedelem is itt találja meg természetes központját. A gyors városiasodást jellemzi, hogy a Kremlben elkészül a város első vízvezetéke. A Moszkva folyót állandó híddal, a — módosított formában máig is fennálló — úgynevezett Nagy Kőhíddal (Bolsoj Kamennij Moszt) hidalják át. Szélesedik a kulturális élet is: a XVII. században már rendszeresen tartanak színielőadásokat, sőt, a Vörös tér közelében, egy kis faépületben megnyílik az első moszkvai színház.

A gazdaság fejlődése azonban együtt jár a nép fokozott kizsákmányolásával. Országszerte új és új parasztfelkelések törnek ki. A legjelentősebb az a mozgalom, amelyet Sztyepan Razin vezet. A parasztforradalmárt elfogatása után Moszkvában végzik ki.

A modern orosz állam kialakulása a XVIII. században, I. (Nagy) Péter uralkodásával kezdődik. Péter új fővárost építtet a távoli északon: Szentpétervárt. Gondja van azonban Moszkva fejlesztésére is, így például rendeletekkel szabályozza az építkezés módját, megtiltja az épületek rendszertelen telepítését, kővel fedett utakat építtet. 1703-ban Moszkvában jelenik meg az első orosz újság, a „Vedomosztyi".

Bár a hivatalos főváros 1712-től kezdve Szentpétervár lesz, Moszkva jelentősége nem csökken az ország gazdasági életében. Főleg a textilipar fejlődése gyorsul meg, de más iparágak is kialakulnak, s a városi lakosság száma is emelkedik. Az orosz arisztokrácia ugyan az év nagy részét Szentpétervárott tölti, de Moszkvában is építtet magának palotát — ezek közül néhány szép, klasszikus vonalú épület ma is a város dísze. Több középületet, palotát épít az orosz építőművészet két nagy alakja: Bazsenov és Kazakov. A város lakóinak száma ekkor már meghaladja a 200 ezret.

A zsúfolt városban gyakori a tűzvész; 1737-ben például a házak fele pusztul el a lángokban. 1771-ben hatalmas pestisjárvány tizedeli meg a lakosságot. Az elkeseredett nép dühe a feudális nagyurak ellen fordul. 1773—75 között száguld végig Oroszországon a legnagyobb parasztfelkelés, Jemelján Pugacsov mozgalma. Az elfogott parasztvezért Moszkvában végzik ki.

A fejlődő Moszkva az ország kulturális életének egyik legfontosabb központja. A nagy orosz tudós, Mihail Lomonoszov 1755-ben itt szervezi meg az első orosz egyetemet. 1776-ban alapítják a ma is fennálló, világhírű Nagy Színházat, amely mai épületében 1825 óta tartja előadásait.

A virágzást a XIX. század elején a napoleoni háborúk akasztják meg. 1812-ben Napoleon, aki Moszkva elfoglalását döntő jelentőségűnek tekinti, a város ellen vezeti

hadseregét. Bár a híres borogyínói ütközetben, Moszkvától nyugatra, a legendás orosz hadvezér, Kutuzov súlyosan szétzilálja a francia csapatokat, szeptember 2-án Napoleon bevonul Moszkvába; csapatai valamivel több mint egy hónapon át megszállva tartják azt. A császár azonban nem élvezheti diadalát. Bevonulása után egyszerre több helyütt kigyulladnak az épületek s a tűzvész szinte órák alatt az egész városra kiterjed. Több napon át lángol Moszkva, s a lángokban több mint hétezer épület pusztul el a körülbelül kilencezer házból, a két és félezer kőházból mintegy kétezer lesz a lángok martaléka.

Amikor Napoleon serege kénytelen visszavonulni, azonnal megkezdődik a város újjáépítése. A Kremlből ekkor tüntetik el végleg a faépületeket, a fontosabb útvonalakat kiszélesítik, kiegyenesítik, az elpusztult faházak helyén kőépületeket emelnek. Új és új ipari üzemek kezdik meg működésüket, s a XIX. század közepére a fejlett iparú Moszkvát vasútvonallal kapcsolják össze az akkori fővárossal, Szentpétervárral. A nagy forradalmár író, Belinszkij joggal állapítja meg, hogy „Moszkva lassan-lassan kereskedő, ipari, manufaktúra-várossá alakul".

Az oroszországi kapitalizmus kialakulása és fejlődése tovább növeli az ütemet a század második felében. Az 1860-as évek elején a város lakosságának száma még csak 378 000, a felszabadított jobbágyok azonban ezerszámra özönlenek a városba s bérmunkásokként helyezkednek el. Valóságos népvándorlás ez, s a század végére a lakosság már meghaladja a milliót! Ezekből az ezrekből és tízezrekből alakul ki, szerveződik osztállyá a moszkvai proletariátus, amely már a század végén megkezdi az önálló szervezkedést, létrehozza az első marxista csoportokat. 1894-ben egyesülnek a csoportok a Moszkvai Munkásszövetségben, amelynek vezetője ebben az időben Lenin. A tőkés iparosodás, a lakosság számának gyors növekedése

természetszerűen a város gyors kiterjedését eredményezi. A belső körutak által határolt területen néhány évtized alatt százával épülnek az impozáns bérpaloták, a város határai közelében viszont a különböző nyomortelepek, barakk-városkák, ahol a moszkvai munkások élnek.

A város kulturális életét ezekben az években számos kiemelkedő művész alkotásai lendítik fel. A század első évtizedeiben itt alkotott, élt Puskin, Gribojedov, Lermontov, Gogol, a későbbi években pedig Lev Tolsztoj, Dosztojevszkij, Csehov nem egy nagyszerű műve születik Moszkvában. A századforduló éveiben nyílik meg Moszkva egyik legjelentősebb művészeti központja, a híres Művész Színház (1898), ahol Sztanyiszlavszkij és Nyemirovics-Dancsenko vezetésével kerülnek színre a legnagyobb orosz írók, így a pálya kezdetén álló Gorkij művei.

A moszkvai proletariátus, amelynek harcát a szellemi élet legjobbjai is támogatják, mind szervezettebben folytatja harcát. A munkásosztály forradalmi küzdelme 1905-ben fegyveres felkelésben csúcsosodik ki. A felkelés központja a Krasznaja Presznya gyárkerület. A forradalmi alakulatok központja a Szadovaja körút közelében rendezi be a főhadiszállását (a mai Felkelés téren, a magasépület közelében áll az egykori főhadiszállás helyisége). Decemberben több napon át véres utcai harcok folynak a felkelő munkások és a cári csapatok között, s a harcot csak hatalmas fegyveres túlerővel tudja leverni az uralkodó osztály. Ezekben a harcokban első ízben hozza létre szovjetjeit a munkásság.

Az első világháború sok szenvedést, súlyos nyomort hoz Moszkva népének is, amely 1917 októberében szívvel-lélekkel követi a bolsevik pártot. A fegyveres felkelés néhány nap alatt itt is győz, a munkások, forradalmár katonák, vörös gárdisták elfoglalják a Kremlt, a középületeket, Moszkvában is kivívják a szovjetek hatalmát.

Amikor Pétervárt az intervenciósok és az ellenforradalmárok támadása veszélyezteti, 1918 tavaszán a szovjet kormány, élén Leninnel, Moszkvába költözik át. A kormány központja ettől fogva az egykori cári palota, a Kreml lesz, itt dolgozik, itt is lakik munkatársaival együtt Lenin.

Az ellenforradalmárok többször is kísérletet tesznek arra, hogy megszerezzék a hatalmat. A magyar forradalmi hagyományok értékes emlékei közé tartozik, hogy az ellenforradalmi kísérletek leverésében nem kis szerep jutott a magyar internacionalistáknak, akik az egykori hadifoglyok soraiból kerültek ki. Itt, Moszkvában kezdték meg a magyar kommunista mozgalom megszervezését, innen indult haza 1918 végén sok magyar kommunista vezető, élükön Kun Bélával, hogy itthon is megalakítsa a kommunista pártot. Amikor a Magyar Tanácsköztársaság megszületett, haladéktalanul kapcsolatba lépett Moszkvával; Lenin a Kremlből küldte el híres üdvözletét a magyar munkásoknak. A Tanácsköztársaság bukása után sok magyar kommunista vezető talált otthonra a forradalmi Moszkvában.

Külön számolunk be még arról, hogyan fejlődött a szovjet hatalom éveiben a szovjet állam fővárosa, Moszkva. Most csupán a legfontosabb tényekre utalunk. A forradalom előtti kisüzemek helyén új, hatalmas ipari alkotások születnek. Sok új munkáslakótelep épül fel, korszerűsítik a város egész képét. A harmincas évek elején kezdik meg a világhírű Metro építését, ugyanakkor nagyszabású terv alapján hozzáfognak a város rekonstrukciójához is. Moszkva a szovjet államnak nemcsak adminisztratív, hanem legfontosabb ipari és kulturális központjává is válik.

Ezt a gigantikus méretű munkát szakítja félbe a fasiszta Németország támadása. Hitler — hódító elődeihez hasonlóan — abban reménykedett, hogy el tudja foglalni Moszkvát, s ezzel szétzúzza a szovjet nép ellenállását. A szovjet csapatok 1941 telén Moszkva alatt elkeseredett

harcokban megverik a számbeli túlsúlyban levő, jobban felfegyverzett fasisztákat. Közvetlenül a gyárakból indulnak harcba a moszkvaiak, — de megállítják a német előrenyomulást. A moszkvai csata Hitler első súlyos veresége. A városban egy pillanatra sem szűnik meg az élet, s bár a lakosság egy része a fontos üzemekkel együtt kitelepül Moszkvából, a közhivatalok, a hadiüzemek a fővárosban maradnak.

A kitűnően szervezett légvédelem sikere, hogy a fasiszta repülők nem tudnak jelentős károkat okozni a fővárosban, a háború azonban egy időre megállítja s huzamosabb időre lelassítja Moszkva fejlődését. A fasizmus erői felett aratott világtörténelmi jelentőségű győzelem után, amelyet a Vörös téren köszönt Moszkva népe, újult erővel indul meg a munka.

1947-ben az egész szovjet nép köszönti a fővárost, alapításának nyolcszázadik évfordulóján. 1951-ben kezdődik meg Moszkva második fejlesztési tervének végrehajtása, amely elsősorban új lakónegyedek építésére irányul. Igazán nagy lendületet azonban csak az SZKP XX. kongresszusa után kap az építkezés, az ezt követő években születnek meg a város új lakónegyedei, mindenekelőtt a joggal híres Délnyugati városrész, a Jugo-Zapadnij Rajon.

Az OSZSZSZK Legfelső Tanácsa 1960-ban rendeletet ad ki Nagy-Moszkva létesítéséről. A város határait az autóút-gyűrűig terjesztik ki, egyidejűleg Moszkvához csatolják a környező erdő- és parkövezet több települését.

Arról, hogyan fejlődik Nagy-Moszkva, minden turista saját szemével győződhet meg. Végigvezetjük most a világ egyik legnagyobb városának, a kommunizmust építő Szovjetunió fővárosának, Moszkvának legfontosabb, legérdekesebb részein, bemutatjuk a legjelentősebb emlékeket s útmutatót adunk a város mai életéhez is.

A SZOVJETUNIÓ FŐVÁROSA

A szovjetek össz-szövetségi kongresszusa 1922 decemberében törvényt hoz arról, hogy megalakítja a Szovjetuniót, s az ország fővárosa Moszkva lesz. A kormány azonban már ezt megelőzően, még 1918 tavaszán Moszkvába települt. Ma itt székel a Szovjetunió legfőbb államhatalmi szerve, a Legfelső Tanács, s itt van a szovjet kormány székhelye, valamennyi fontos, országos szerv központja.

Moszkva egyúttal az Orosz Szövetségi Szocialista Szovjet Köztársaság fővárosa is, amelynek törvényhozó és végrehajtó szervei ugyancsak a városban kaptak otthont. Az ország gazdasági életében fontos szerepet betöltő Moszkvai terület központja s egyúttal székhelye két fontos népgazdasági körzetnek, a moszkvai városi és területi népgazdasági körzetnek is.

Moszkva így a Szovjetunió legfontosabb politikai, gazdasági és kulturális központja. Itt működik a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága, a tömegszervezetek központja is.

A több mint hatmilliós, sőt elővárosaival hét milliósnál is nagyobb metropolisz egyedülálló helyen áll az ország *gazdasági* életében. Míg a forradalom előtt jórészt a könnyűipar kapott otthont a városban, ma korszerű nehézipara, gépgyártása, műszeripara van, s természetesen nagyot lépett előre a könnyű- és az élelmiszeripar is. Teljesen új

iparágak jöttek létre — az elektromosipar, a rádió- és televíziógyártás, a műszeripar, a finommechanika, a preciziós műszerek, golyóscsapágyak, órák gyártása. A forradalom előtti évekhez képest a város ipari termelése körülbelül hetvenszeresére növekedett, s ma már több mint egymillió munkást, mérnököt, technikust foglalkoztat. Itt van számos világhírű üzem, amelynek termékeit hazánkban is jól ismerik, így például a Lihacsov autógyár és a Kisfogyasztású Személygépkocsik Gyára, ahonnan a Moszkvics autók indulnak útjukra. A kohászat központja a Sarló és Kalapács Gyár, a gépgyártásé a Krasznij Proletarij (Vörös proletár) és az Ordzsonikidze gépgyár, amely az elmúlt években szinte teljesen áttért az automatikus, programvezérlésű gépek, gépsorok előállítására. Világszerte ismert a teljesen automatizált 1. számú golyóscsapágy-gyár, a Dinamo villamosipari gyár, a Trjohgornaja Manufaktúra nevű textilipari kombinát, amely két másik moszkvai textilipari óriással együtt a Szovjetunió selyemszövet-termelésének mintegy 40, gyapjúszövet-termelésének pedig csaknem 20 %-át adja. Az elmúlt években kifejlődött a műanyagok, az elektronikus műszerek, berendezések gyártása, s bár a túlnépesedés megakadályozása, a város tervszerű fejlesztése érdekében már nem kerül sor nagyobbarányú ipartelepítésre, Moszkva iparának jelentősége korántsem csökken. A hétéves tervidőszak végére, 1965-re szinte teljesen korszerűsítik a város ipari termelését: 72 nagyüzemet, több mint félezer műhelyt, üzemrészt automatizálnak. A kisebb üzemeket fokozatosan megszüntetik, az egészségre veszélyes, a levegőt szennyező üzemeket kitelepítik a városból.

Döntő fontossága van Moszkvának a Szovjetunió s különösen az ország európai területe *közlekedésében* is. A várost körülvevő körvasútba 10 irányból futnak be fővonalak. A kilenc személypályaudvaron naponta több-

százezer utas fordul meg, a teherpályaudvarokon sokezer vagont raknak ki és be. Nagy jelentőségű a vízi személy- és áruszállítás is: az 1937-ben megnyitott Moszkva—Volga csatornán, s az európai folyókat összekötő csatornarendszeren keresztül a szovjet főváros tengeri kikötő lett: az Azovi-, Fekete- és Kaspi-tengerről már közvetlenül, átrakodás nélkül jut az el áru Moszkvába, s készül annak a csatornarendszernek bővítése is, amelyen át az eddiginél szélesebb kijáratot kap a Balti- és a Fehér-tengerre is. Moszkva nemzetközi repülőterén, Seremetyevóban naponta több mint 20 külföldi fővárosból érkező gépek szállnak le. Tízezernél több utas indul el a másik két repülőtérről, Vnukovóról és Bikovóból. Mind nagyobb szerepet kap a Leningrádi sugárúton levő központi repülőtér, ahonnan a helyi helikopterjáratok indulnak, s 1964-től már az új domogyedovói repülőtér is fogadja a gépeket.

A főváros egyúttal az ország *tudományos és kulturális életének* legfontosabb központja. Egyedül a felsőoktatási intézmények — egyetemek, főiskolák — száma megközelíti a kilencvenet s évente több tízezer új szakembert adnak az ország gazdaságának. A legnagyobb egyetemeken — a Lomonoszov tudományegyetemen, a Bauman műszaki főiskolán s a többi felsőoktatási intézményben — igen sok külföldi fiatal, köztük számos magyar ösztöndíjas tanul szovjet barátaival együtt. Különösen nagy jelentőségű az 1960-ban megnyitott Lumumba-egyetem, a Népek Barátságának Egyeteme, ahol Ázsia, Afrika, Latin-Amerika országainak többszáz ifjú képviselője kap magas színvonalú szakképzést. — A Szovjetunió Tudományos Akadémiája s több más tudományos akadémia székhelye ugyancsak Moszkva. A szovjet fővárosban csaknem félezer tudományos kutatóintézet van, s ezek a felsőoktatási intézményekkel együtt megközelítően 100 000 embert foglalkoztatnak.

Annak sem lenne könnyű dolga, aki végig akarná látogatni Moszkva valamennyi *múzeumát*, *állandó kiállítását*, — ezeknek száma ugyanis hozzávetőlegesen 150. A *könyvtárak*, olvasótermek hálózata is óriási — négyezret tartanak számon —, s köztük van a világ egyik legnagyobb könyvtára, a világhírű Lenin könyvtár. Mintegy 30 *színház* nyitja meg esténként kapuit, a mozik, klubok, művelődési paloták százai várják a szórakozni, művelődni vágyó moszkvaiakat.

Rendkívül fejlett Moszkva *egészségügyi* ellátása. A legfontosabb egészségügyi intézmények: az orvostudományi akadémia, több nagy kórház, az orvostudományi egyetem.

A különböző kórházi-egészségügyi intézmények száma mintegy 300.

Bárhonnan is jöjjön a látogató Moszkvába, a legjellegzetesebbnek feltétlenül azt a *gigantikus méretű építkezést* tartja, amely szinte teljesen átalakítja a szovjet fővárost. Néhány jellemző adat az építkezés méreteiről. A forradalom előtt Moszkva egész lakótere mintegy 11 millió m^2 volt. Ezzel szemben csupán 1953—61 között nagyjából 20 millió m^2-nyi új lakóteret építettek (kilenc év alatt körülbelül két forradalom előtti Moszkvát!). Egyedül 1961-ben fél millió moszkvai költözött új lakásba, 1962-ben pedig az építők naponta átlagosan 350 új lakást fejeztek be. A lakásépítkezések ütemét tekintve Moszkva messze maga mögött hagyta a legfejlettebb tőkés országok fővárosait. S a nagyszabású építkezések során teljesen átalakul a város képe, eltűnnek a régi, földszintes épületek, faházak, új lakónegyedek nőnek ki a földből. Két nagyszabású rekonstrukciós terv megvalósítása változtatta meg Moszkva arculatát, s rövidesen megindul a harmadik, minden eddiginél nagyobb szabású átalakítási program végrehajtása is.

Az európai nagyvárosok között előkelő helyet tölt be a szovjet főváros korszerű közlekedésével, a *közművek*, *közszolgáltatások* fejlesztésével is. Ismeretlen például a vízhiány: egyetlen nagyváros lakói sem fogyasztanak annyi vizet személyenként, mint a moszkvaiak. A kitűnő minőségű, magas fűtőértékű földgáz, amely többszáz kilométeres távolságból csővezetéken érkezik Moszkvába, nemcsak a gyárak, erőművek kazánjait fűti — mellesleg szólva, a korszerű földgáz-fűtés eredményeként a szovjet főváros levegője rendkívül tiszta —, hanem eljut a háztartásokba is, bár az új épületek egy részét már főként elektromos berendezésekkel látják el. Nagy gondot fordít a városi tanács a parkosításra, fásításra, az új lakótelepek korszerű telepítésére is.

MOSZKVA HOLNAPJA

A Moszkvai Városi Tanács központi tervező intézetei 1962-ben készítették el az 1981-ig szóló távlati terv fő irányelveit. Ezek a tervek szinte felmérhetetlen perspektívát nyitnak meg a szovjet főváros előtt. Két szakaszban mintegy 65 millió m^2-nyi újabb lakóterület felépítését irányozzák elő — hat forradalom előtti teljes Moszkvát! Az új nagy lakónegyedek szinte teljesen összefüggő gyűrűként ölelik körül a város történetileg kialakult centrumát. Elkészül a több mint egymillió lakosú délnyugati városrész, új körzetek épülnek fel Himkiben, Fili-Mazilovóban, Horosevo-Mnyevnyikiben s több más kerületben, ahol természetes, egészséges környezetben kapnak helyet a lakóházak. Restaurálják a centrumot, eltüntetik az utolsó kis házakat, megtisztítják a zsúfolt beépítéstől az értékes építészettörténeti emlékeket, hatalmas parkokat telepítenek. Az új lakóházak, középületek 4—8—15 emeletesek lesznek, de a Leningrádi sugárúton és a város több más

pontján 24 emeletes épületek is készülnek. Egész sor új szállodát nyitnak meg — így Európa legnagyobb szállodáját a Vörös tér közelében, az úgynevezett Zarjagyén és a National szálló új épületrészét a Gorkij utcában. A Moszkva folyó partján kap új otthont a világhírű Tretyakov-képtár. Új adminisztratív centrum alakul ki a Leninhegyen, középpontjában a szovjetek gigantikus palotájával.

Teljesen átszervezik Moszkva közlekedését. Nemcsak új Metro-vonalak kötik össze az új lakónegyedeket a város központjával, hanem új útvonalakat is megnyitnak, a meglevő főútvonalak egy részét pedig a korszerű autóforgalom követelményeinek megfelelően alakítják át. A Szadovaja körúton például teljesen megszűnik minden keresztezés: a keresztező főútvonalak forgalmát hidakkal illetve alagutakkal két szinten oldják meg, a gyalogosátkelést is alagutakba terelik. A tervek szerint a városon kívül levő, nagyforgalmú csomópontokat, elsősorban a repülőtereket nagy sebességgel közlekedő egysínű függővasút kapcsolja össze a centrummal.

Az új Moszkva építése már megkezdődött s mind gyorsabb és gyorsabb ütemben halad. A szovjet főváros új korszakának szinte jelképe lett a Kreml „kristálypalotája", a Szovjetunió Kommunista Pártja XXII. kongresszusára megnyitott kongresszusi palota. A város ősi központjában is méltó módon képviselteti magát az új korszak, a kommunizmus építésének korszaka, amelynek nagyszerű tervét, a párt új programját itt fogadták el a szovjet nép küldöttei.

MOSZKVAI SÉTÁK

A KREML ÉS A VÖRÖS TÉR

Bármilyen rövid időt töltsön is a külföldi vendég Moszkvában, feltétlenül módot kell találnia arra, hogy megismerkedjék a Kremllel és a Vörös térrel, hiszen ez a szovjet főváros legősibb magja, itt található a legtöbb, legszebb építészeti emlék, az orosz és a szovjet történelem sok kimagasló jelentőségű értéke.

Kezdjük sétánkat a Marx Károly sugárúti metro-állomásnál. A *Moszkva szálló(1)* sarkáról betekinthetünk a Vörös térre s láthatjuk a — nagyjából ötszög-alakú — Kreml két oldalát is. Az első, amely szemünkbe tűnik, a magas, *vörös téglafal.* A maga nemében monumentális építmény: teljes hossza 2235 m, magassága — a domborzati viszonyoktól függően — 5—19, vastagsága 3,5—6,5 m. A falakat lőrések csipkézik, a védelmet 20, az orosz építőművészet jellegzetes formáiban épült torony biztosította. A XV. század vége óta áll itt, csaknem változatlan formában.

Vágjunk át — természetesen a közlekedési szabályok tiszteletbentartásával! — a hatalmas Manyezsnaja-téren, a Kreml legészakibb csücskéhez, az úgynevezett *Arzenál-saroktoronyhoz(2).* Ez a több mint 60 m magas torony valaha a Kreml védelmének egyik fontos pontja volt. Falainak vastagsága az alapoknál több mint 4 m. A föld alatt, a torony mélyén kút rejlik; egykor ez is fontos szerepet

A KREML ÉS A VÖRÖS TÉR

1 Moszkva Szálló
2 Arzenál torony
3 Alekszandrovszkij (Sándor) kert
4 Forradalmárok obeliszkje
5 Arzenál (Fegyverraktár)
6 Kutafja torony
7 Troicki torony
8 Borovicki torony
9 Oruzsejnaja Palata (Fegyvertár)
10 Nagy Kreml Palota
11 Granovitaja Palata
12 Arany Cárnői Palota
13 Terem-palota
14 Uszpenszkij székesegyház
15 Rizpolozsenyija templom
16 Blagovescsenszkij székesegyház
17 Arhangelszkij székesegyház
18 Nagy Iván harangtorony
19 Rettegett Iván harangja
20 Cár-ágyú
21 Tizenkét apostol templom
22 Kongresszusi palota
23 Minisztertanács
24 Kreml Színház
25 Szpasszki torony
26 Vaszilij (Pokrovszkij) székesegyház
27 Minyin és Pozsarszkij szobra
28 Lobnoje meszto („vesztőhely")
29 GUM (Állami Áruház)
30 Történeti Múzeum
31 Lenin-mauzóleum
32 Cár torony
33 Szenátusi torony
34 Nyikolszki torony

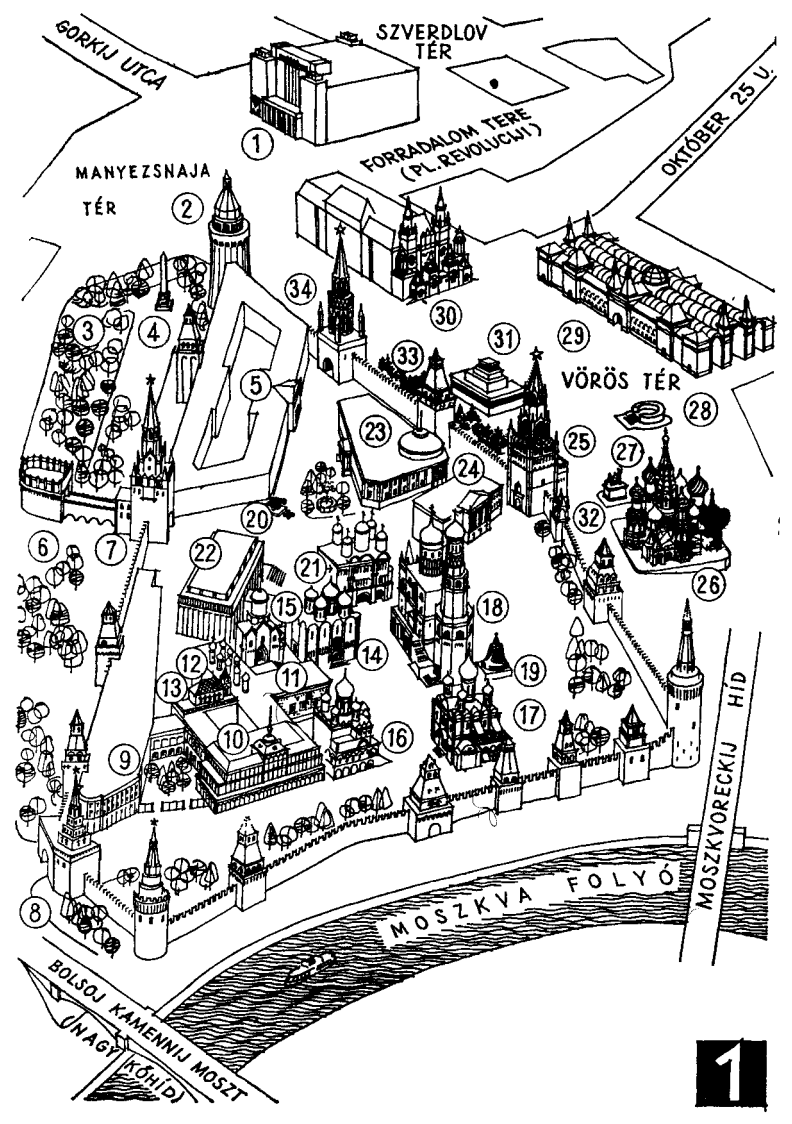
GORKIJ UTCA
SZVERDLOV TÉR
FORRADALOM TERE (PL. REVOLUCIJ)
OKTÓBER 25 U.
MANYEZSNAJA TÉR
VÖRÖS TÉR
MOSZKVA FOLYÓ
MOSZKVORECKIJ HÍD
BOLSOJ KAMENNIJ MOSZT
NAGY KŐHÍD
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34

töltött be a védelemben: ha az ellenség körülzárta a Kremlt, innen biztosították az ivóvíz-ellátást. Hatalmas kovácsolt vaskapun lépünk be az északi fal mentén húzódó *Alekszandrovszkij (Sándor) kertbe (3)*. Kevesen tudják, hogy itt valójában folyómederben sétál a látogató: a kertet a XIX. században létesítették a beboltozott Nyeglinnaja patak felett, amely egykor a várárok szerepét töltötte be a Kreml fala alatt. Mindjárt a bejáratnál szürke obeliszk, a *forradalmárok emlékműve (4)* magasodik az égnek. A forradalom előtt a Romanovok emlékműve volt; 1918-ban azonban Lenin utasítására eltávolították az oszlop tetejéről a cári sast, s a forradalmárok és nagy gondolkodók Lenin által összeállított névsorát vésték a gránitba.

A kertből tekintsünk fel a Kreml falaira. Nagy, sárga épület emelkedik a falak fölé, a fegyverraktár, az úgynevezett *Arzenál (5)*. Építése még 1701-ben, I. Péter parancsára kezdődött meg, de csak a XVII. század végén fejeződött be. Jelenlegi formáját a XIX. század elején kapta a híres építész, Bove tervei alapján. Az egyszerű vonalú, mégis ünnepélyes, egyemeletes épület eredetileg fegyverraktár és múzeum céljaira szolgált, ma hivatali helyiségek vannak benne.

Tovább sétálva a kertben, kilenc lábon álló kőhíddal összekötött kettős bástyához érünk. Valaha ezen a hídon keresztül futott az út a vár központjából Volokalamszkba. A külső, ma kör alakú fehér bástyatorony védelmezte a hídfeljárót. Az érdekes formájú torony neve: *Kutafja (6)*. Ószláv nyelven esetlent, zavarosat jelent, s formája valóban eltér a Kreml többi tornyától. A belső, hatalmas torony (*7*) a *Troicki* (szentháromság), a Kreml falának legmagasabb őrtornya, a tetején levő csillag 80 m-rel emelkedik a kert szintje fölé. Mélyen föld alatt fekvő helyiségeiben egykor börtön volt. Ezen a kapun vonult be 1812-ben a Kremlbe Napóleon serege.

A Sándor kert a hídon túl is folytatódik, s a Kreml nyugati sarkánál ér véget. A vaskerítésen túl már az utcai forgalom zajlik. Balkézre lejtős út vezet fel a kertből a Kreml falához. Itt emelkedik magasba a lépcsőzetes piramis alakú *Borovicki torony (8)*. A több mint 50 m magas torony tövében kapu vezet át a vastag falon. A kapu mellett még jól láthatók azok a rések, amelyeken át a felvonóhíd láncait vezették. A kapun át ma a járműforgalom bonyolódik le, mellette külön bejárat van a gyalogosok számára. Lépjünk be mi is — ezen az útvonalon indulhatunk el a Kreml megtekintésére.

Váratlanul meredek emelkedőn kaptatunk fel, a Kreml ugyanis védelmi célokból dombra épült. Néhány lépés után eljutunk a híres *Oruzsejnaja Palata*, a fegyvertár (*9*) bejáratához. A világon szinte egyedülálló múzeum ez, ahol sokévszázados kincseket, értékeket, ősi fegyvereket, a cárok használati tárgyait tekinthetjük meg. Az Oruzsejnaja Palata épülete a múlt század közepén készült el, Ton építőművész tervei alapján.

Az épület kilenc kiállítási termében felmérhetetlen értékű kincsek vannak. Az ötvösművészet, díszítőművészet, fegyvergyártás orosz és külföldi mestereinek remekei, cári kincsek, külföldi uralkodók ajándékai, régi háborúkban szerzett trófeák — a XII. századtól kezdődően a múlt század végéig. Ezt a kincstárat még a XIV. században alapították a moszkvai nagyhercegek; ebből a korszakból származik az egyik legrégibb kiállítási darab, Jaroszlav hercegnek, az orosz történelemből ismert Alekszandr Nyevszkij apjának sisakja. Ezzel együtt sok érdekes, régi fegyvert, páncélzatot, remekművű keleti kardot tekinthetünk meg az első teremben.

A második terem XII—XVII. századból származó értékes arany- és ezüsttárgyakat őriz, köztük egy áldozókelyhet, amelyet Moszkva alapítójának, Jurij Dolgorukij hercegnek parancsára készítettek. Ékszerek, aranyból készült, művészien domborított szentképek, ikonok, evangéliumok drágakövekkel kivert arany kötéstáblái, email-berakásos aranykelyhek, a későbbi századokból származó nagyértékű órák, üveg- és porcelánedények találhatók itt.

A harmadik teremben nem kevésbé értékes arany- és ezüsttárgyak a

XVIII—XIX. századból, különleges ötvösművészeti munkák, elefántcsont faragványok.

A negyedik teremben különleges, nagy értékű ruhákat őriznek, köztük arannyal, ezüsttel hímzett, igazgyönggyel, drágakövekkel kivarrott ősi egyházi ruhákat; nem egy a XVI. századból való. A népművészet sok évszázaddal ezelőtt élt mestereinek neve nem maradt fenn, de hímzéseik megőrizték hírüket.

Az ötödik terem külföldi ötvösmesterek ritkaszép alkotásainak gyűjteménye. Ezek nagyrészt külföldi uralkodók, követek ajándékaként kerültek a cárok birtokába.

Rendkívül gazdag a hatodik terem anyaga — különféle nagyértékű használati tárgyak, amelyeket a cárok különösen ünnepélyes alkalmakkor használtak. Öt tárlóban trónszékeket helyeztek el; a legrégibb a XVI. századból származik, IV. Iván cár használta. A rubintokkal, igazgyönggyel díszített trón Borisz Godunové volt. Több mint 800 gyémánt díszíti Alekszej Romanov cár 1659-ből származó trónját. Érdekes I. Péter gyermekkori trónja: — testvérével foglalt helyet rajta, hátul viszont ablak van a kiskorú társuralkodók nagykorú nővére, a hatalmat gyakorló Szofja számára. Ebben a teremben van a híres Monomah-süveg is: ezzel koronázták meg évszázadokon át az orosz cárokat. Jogarok, országalmák, koronák mellett kiállították I. Péter, II. Katalin és több más uralkodó ruhadarabjait is.

A hetedik és nyolcadik teremben díszes nyergeket, lószerszámokat tekinthetnek meg a látogatók, az utolsóban pedig nagyértékű hintógyűjteményt, közte Borisz Godunov díszhintaját és I. Péter gyermekkori kocsiját.

Az Oruzsejnaja Palata kiállítását csoportosan tekinthetik meg a látogatók. Az egyes csoportok indulásának idejéről a bejáratnál elhelyezett táblák tájékoztatnak. A külföldi vendégek általában soronkívül juthatnak be a csodálatos múzeumba. Jegyeket a szállodákban is lehet váltani.

A fegyvertár megtekintése után induljunk tovább a Kremlben. Balkéz felől ismét kovácsolt vaskerítés zár el egy udvart. A bal oldali épület, amely az Oruzsejnaja Palatához csatlakozik, valaha a cárok magánlakosztálya volt. Ma külföldi államfők látogatása idején szolgál szállásheliyükül. Jobbkézről a *Nagy Kreml Palota* (Bolsoj Kremljovszkij Dvorec) épülettömbje zárja le az udvart (*10*).

A palota tulajdonképpen több épületből álló komplexum. Főépülete a legfiatalabb rész: 1838—49 között ké-

szült, Ton, Geraszimov, Csicsagov és mások tervei alapján. 125 m hosszúságú főhomlokzata déli irányba, a Moszkva folyóra néz. Ezen a helyen már évszázadok óta a nagyhercegek, illetve a cárok palotája állt, a jelenlegi épület elődje azonban — amely a XVIII. században készült — súlyosan megsérült az 1812-es tűzvészben. A mai palota kívülről kétemeletesnek látszik, valójában azonban csak egyemeletes. A főbejárat felett a tető tornyos részén a Szovjetunió zászlaja: ez az épület ugyanis a Szovjetunió legfőbb államhatalmi szervének, a Legfelső Tanácsnak — egyúttal az OSZSZSZK Legfelső Tanácsának is — székhelye. Mivel a palotában a tanács több hivatalos helyisége van, látogatók csak kivételes esetekben tekinthetik meg.

A főbejáraton át tágas márvány előcsarnokba jut a látogató. Balkézről több egymásba nyíló márványterem. Ezek valaha a cári család fogadóhelyiségei voltak. Ma fontos államközi szerződéseket írnak itt alá.

Impozáns, széles lépcsősor vezet fel az emeletre. Itt kisebb előszobán áthaladva jutnak a látogatók a fehér színű, szépséges György-terembe. Nevét az egykori legmagasabb katonai kitüntetésről, a Szent György rendjelről kapta: a rendjellel kitüntetett tisztek, katonák és csapategységek nevét ugyanis a terem falát díszítő márványtáblákra vésték. Némi kutatással megtalálhatjuk itt a legendáshírű hadvezérek: Szuvorov és Kutuzov nevét is. Tizennyolc, domborművekkel díszített fémoszlop tartja a mennyezetet, ahonnan remekmívű csillárok függenek. Háromezer lámpa világítja be ünnepi fogadásokon a termet, amelynek padlózata is figyelemre méltó: húszféle nemes fafajtából készült mozaikberakás.

A György-teremből tükörüveg-ajtókon juthat át a látogató a nyolcszögletű, oszlopokkal díszített *Vlagyimír-terembe*, illetve az úgynevezett „szent-pitvarba". A biblikus képekkel díszített helyiségben felirat hírdeti, hogy az „Igazhitű Joann Vasziljevics nagyherceg" idejében, 1487 nyarán rakták le alapjait. Mai tárgyú érdekessége is van: a „szent-pitvart" ma az *űrhajósok termének* nevezik, — az űrhajósok tiszteletére rendezett fogadásokon rendszerint itt vannak a jövendő űrutasai, itt várják a nagy útról viszatért barátjukat, társukat.

A Vlagyimír-teremből mesterien megmunkált, faragott aranyozott ajtó vezet a Kreml egyik legősibb termébe, az úgynevezett *Granovitaja palotá*ba (*11*), amely egybeépült a Nagy Kreml Palotával. Két olasz építőművész, Ruffo és Solario vezetésével orosz mesterek építették, 1487—1491 között.

Nevét legjobban a „faragott", „csiszolt" szavakkal adhatjuk vissza magyarul — ezt az elnevezést érdekes megoldású, faragott fehér kövekkel díszített főhomlokzatáról kapta, amelyet sétánk során később láthatunk.

A Granovitaja palata hatalmas — csaknem 500 m^2 alapterületű — nagyterme egyike a Kreml legszebb helyiségeinek. Vaskos boltíveit középen masszív oszlop tartja, nappal 18 ablakon árad ide a fény, esténként négy tömör bronzcsillár fénye világítja be. A falat és a mennyezetet szinte teljes egészében ószláv nyelvű feliratokkal kísért, a régi ikonok stílusában készült, egyházi témájú freskók borítják, amelyeket XVI. századi alapokon Szimon Usakov készített 1668-ban; azóta több ízben restaurálták. Ez az egyedülálló szépségű terem sok fontos történelmi aktus színhelye volt. Régi hagyományok szerint csak rendkívül ünnepélyes esetekben használták. Itt fogadták a cárok a külföldi követeket, itt gyűlt össze a tanács, itt mondták ki Oroszország és Ukrajna újjáegyesülését.

Térjünk vissza a Vlagyimír-terembe, ahonnan átjáró vezet az úgynevezett Terem-palotába és az Arany Cárnői Palotába. A Kreml e helyiségeit szintén a legrégibbek közé sorolhatjuk. Az *Arany Cárnői Palota* (*12*) a XVI. századbeli épület fennmaradt része. Arannyal díszített falai között fogadta hivatalos vendégeit a cár felesége. Egy másik átjárón falépcsőkön, s egy aranyozott vasajtón juthat át a látogató a *Terem-palotába* (*13*). Faragott ablakkeretekkel, színes üvegű ablakokkal díszes homlokzatát a Nagy Kreml Palota belső udvaráról, a Legfelső Tanács üléstermének karzatának bejáratától figyelhetjük meg. Ez az épület a régi cárok lakóhelye volt, díszesen festett boltíves termeiben megőrizték az egykori bútorzatot.

A Nagy Kreml Palota és a hozzája csatlakozó ősi épületek e helyiségei többnyire csak ünnepélyes alkalmakkor nyílnak meg a látogatók előtt. Képekről, híradó-felvételekből viszont mindenki ismeri már a palota legnagyobb helyiségét, a *Legfelső Tanács üléstermét*, amely két régebbi terem egyesítéséből jött létre, 1933—34-ben. A háromezer személyt befogadó teremben ülésezik a Szovjetunió parlamentje, a kongresszusi palota elkészültéig itt tartották a pártkongresszusokat. Az egyszerűségében is lenyűgöző üléstermen egyetlen ékessége Leninnek, a szovjet állam megalapítójának márványszobra, Sz. Merkurov szobrászművész alkotása.

Az üléstermek közelében vannak a cári család múlt századbeli lakószobái. Márványfalú, selyemkárpittal bevont helyiségek ezek, tele intarziás bútorokkal, nagyértékű szobrokkal, porcelánokkal. Az úgynevezett *Katalin-terem* falát zöldszínű, malahit-oszlopok tartják. Ezeknek a féldrágakőből készített oszlopoknak értékét már a forradalom előtt is több mint egymillió arany rubelre becsülték.

A Nagy Kreml Palota megtekintése után menjünk át az út másik oldalára s vessünk egy pillantást a Kreml

A Kreml

A 200 tonnás „Cár-harang"

A Vörös Tér

A Kreml régi templomai

A Vaszilij Blazsennij templom a Vörös Téren

kertjére, amely itt mélyen lábunk alatt terül el. Az árnyas parkban hatalmas fenyők, tölgyek között sétautak vezetnek. Visszatérve az úttest baloldalára, néhány lépés után a Kreml ősi központjába érünk, a Székesegyházak terére. Három nagyobb, ősi orosz stilusú székesegyház, a hatalmas harangtorony és a már említett Granovitaja palata határolja ezt a kőlapokkal burkolt teret. Szinte valószínűtlen a kép, amely itt fogadja a látogatót: aranyozott kupolák, fehérfalú templomi épületek — szinte azt várnánk, hogy valamelyik templom kapuján Rettegett Iván vagy Borisz Godunov lép ki kíséretével. . .

Szemben velünk az *Uszpenszkij székesegyház (14)* oldalbejárata. A Kreml egyik legrégibb építménye ez. (Jelenlegi formájában 1475—79 között készült el, de ezen a helyen már korábban állt kőtemplom.) Építését olasz mester, Aristotele Fioravanti vezette, a templom mégis a legtisztább bizánci-orosz stílus: az olasz művész előbb gondosan tanulmányozta a jellegzetes orosz épületeket s mintául a novgorodi székesegyházat vette.

Az Uszpenszkij székesegyház volt a régi orosz cárok koronázó temploma. Számos fontos állami aktust is láttak az ősi falak, nemegyszer itt hirdették ki a cárok vagy az egyházfők fontos rendelkezéseit. Ez volt évszázadokon át a pravoszláv egyház legfőbb papjainak temetkezési helye, a metropoliták, patriarchák sírjai a templom fala mellett vannak.

Az épület jellegzetes „fehérköves" alapokra épült, téglából. Tetejét öt aranyozott „hagymakupola" koronázza. Belseje — más orosz templomoktól eltérően — tágas, tisztán tagolt. A déli bejárat mellett van az úgynevezett Monomah-trón, amely valaha Rettegett Iván cáré volt. A jellegzetes orosz stílusú, csúcsos tetejű fafaragvány 1551-ben készült. Az egyházi szertartások alatt egy ideig itt foglalt helyet a cár. A közelben levő oszlopnál a patriarcha kőből faragott ülése, az átellenes oszlopnál pedig a cárnők ugyancsak kőből készült ülőhelye van. Balkézre, a templom délnyugati sarkában bronzból öntött, finom csipkézetű „sátor". Feliratának tanúsága szerint 1625-ben készítette remekbe Dmitrij Szvercskov mester. A bronzsátor belsejében Hermogén „szent" patriarcha földi maradványait magában foglaló koporsó.

A templomot szinte egész magasságában kettéosztja a 16 m magas ikonosztáz, amely az ősi orosz egyházi festészet szinte páratlan értékeit foglalja magában. Bár a legrégibb festmény, a Kijevből származó, de bizánci eredetű, a XI. században készült „Vlagyimíri boldogasszony" ikon ma a Tretyakov-képtárban található, nem kevésbé híres két másik ikon, a Szent György — ismeretlen, XII. századbeli novgorodi festő műve — s a Szentháromság, amely a XIII—XIV. században készült. Mindkét ikont szovjet restaurátorok tárták fel későbbi átfestések alatt. Magát az ikonosztázt aranyozott ezüstlemez borítja. Mögötte van a székesegyház szentélye, amelybe félköríves ajtón át juthatunk.

Vessünk egy pillantást a monumentális freskókra is, amelyek az oldalfalakat és a mennyezetet díszítik: a XVII. században több mint száz szentképfestő együttes munkájával születtek.

Az Uszpenszkij székesegyház mellett a tér északnyugati sarkában áll a kisebb méretű, egytornyú, úgynevezett „*Rizpolozsenyija*" *(45)* templom (neve az egyik egyházi ünnep elnevezésére utal), amely egy ideig a moszkvai patriarchák házitemploma volt s 1484—86-ban épült. Többszöri átépítése alaposan megváltoztatta külsejét, s csupán 1949-ben állították helyre eredeti formájában.

Nyugatról, a Nagy Kreml Palota szomszédságában áll a már említett Granovitaja palata *(11)* faragott kőhomlokzata, mellette pedig az orosz építőművészet egy másik sajátos emléke, a *Blagovescsenszkij székesegyház (16)*, amely három évszázad moszkvai építő- és díszítőművészetét kapcsolja egybe. Alapjai még a XIV. században készültek el, ezekre a XV. században háromtornyú téglatemplom épült, amely részben leégett, s Rettegett Iván uralkodásának éveiben egészült ki újabb hat toronnyal. Valamennyi tornyot aranyozott lemezek borítják. Különösen szépek a templom fehér kőből nagy művészettel faragott bejárati ajtónyílásai, amelyek a XVI. században készültek. A templom jellegzetes moszkvai stílusjegyeket hord magán, szemben az Uszpenszkij székesegyház novgorodi jellegű megoldásával. Legfőbb értékét falfestményei és ikonosztáza jelentik.

Az eredeti falfestményeket egy felirat tanúsága szerint 1508-ban készítette a neves orosz művész, Feodoszij, apjával, Dioniszijjal és testvérével, Vlagyimírral. Ezeket a freskókat azonban többszörös átfestés takarta, s bár a múlt században kísérletet tettek a feltárásra, a szakszerűtlen munka nem járt eredménnyel. Csupán a szovjet restaurátorok többéves munkájával sikerült megtalálni a nagyértékű eredeti fali képeket. A restaurálás munkájában a miniatűr festészetéről híres község, Paleh népművészei is részt vettek. A XVI. század elejéről származó falfestmények egyébként főként az Apokalipszis, a Jelenések könyve témáit ábrázolják.

Füzetünk terjedelme nem teszi lehetővé, hogy akár kísérletet is tegyünk a jellegzetes orosz ikonfestészet történetének, stílusának ismertetésére. Így csupán utalhatunk arra, hogy ebben a sajátos műfajban a legnagyobbaknak Feofan Greket, Andrej Rubljovot és Gorogyeci Prohort tartják a művészettörténészek. Mindhárom XV. századi festő műveit megtalálhatjuk a Blagovescsenszkij székesegyház nagyszerű ikonosztázán. Feofan Grek ecsetje alól került ki a többi között egy Boldogasszonyt, egy Pál apostolt és egy Gábor arkangyalt ábrázoló ikon. A harmadik sor több képe viszont Andrej Rubljov és Prohor alkotása.

A székesegyházak terét a másik oldalon az *Arhangelszkij székesegyház (17)* zárja le. Ugyancsak olasz mester vezetésével épült, de szintén jellegzetesen orosz stílusban 1505—1509 között, korábbi alapok felhasználásával. Rendkívüli érdekességet ad a templomnak, hogy a XIV. századtól egészen 1700-ig ez volt az orosz nagyhercegek, cárok temetkezési helye. (Elsőnek Iván Kalitát temették itt el, 1340-ben. Itt nyugszik Dimitrij Donszkoj herceg is, továbbá Rettegett Iván fia, Dimitrij cárevics. Összesen 54 sír van a templomban, közülük 46 a föld felszínén.) Igen szépek a templom falfestményei. A XVI. századbeli ismeretlen mesterek nemcsak egyházi témákat örökítettek meg, hanem az orosz történelem hőseit, csatajeleneteket is. Több nemzeti hős, köztük a „jégmezők lovagja", Alekszandr Nyevszkij képe is szerepel, s bár ezek nem hű portrék, igen nagyértékűek, már csak a ruhák, a fegyverzet korhű ábrázolása miatt is. Az ikonosztáz egyik szentképét, amely Mihály arkangyalt ábrázolja, a művészettörténészek Andrej Rubljovnak tulajdonítják.

A tér s egyben az egész Kreml legmagasabb épülete a *„Nagy Iván" harangtorony (18)*, amely a hozzátartozó épületekkel együtt sajátos komplexumot alkot. A nyolcszögletű harangtorony 80 m magas. Csúcsára 329 lépcsőn jutottak el az őrök, akik innen a Kreml egész környékét belátták. Eredetileg 1505—1508 között épült a három részre tagolt torony, tetőzetét és az aranyozott kupolát azonban Borisz Godunov készíttette 1600-ban. Fél századdal korábban a torony mellé egy másik épületet emeltek, ahol a legnagyobb harangokat helyezték el. A toronyban és az épületben összesen 21 kisebb-nagyobb harang kapott helyet — csaknem valamennyi az orosz öntőművészet remeke. A legnagyobb harang súlya 70 tonna.

Készült egy ennél nagyobb harang is, amelyet sohasem vettek ugyan használatba, de a monumentális öntvényt ma is megcsodálhatjuk. Északkeleti irányban elhagyva a székesegyházak terét, eljutunk a világhírű *Cár-haranghoz (19)*, amely nem kevesebb, mint 200 tonnát nyom, a világ legnagyobb harangja. Átmérője 6,6 m. 1733—35-ben öntötte a helyszínen Ivan Motorin öntőmester, fiával, Mihaillal. A harang még az öntőgödörben feküdt, amikor 1737-ben hatalmas tűzvész pusztított a Kremlben, s a harang a hirtelen felmelegedéstől és lehűléstől megrepedt, sőt, egy 11 tonnás darabja kitört. Csaknem száz évig feküdt még a gödör mélyén, míg kiemelték s kőtalapzatra helyezték el.

Az orosz öntőművészet egy másik, korábbi csodája a bronzból öntött, több mint 40 tonna súlyú, öt méternél is hosszabb *„Cár-ágyú" (20)*, amely 1586-ban készült, Andrej Csohov mester műhelyében. Elnevezését nemcsak nagysága indokolja, hanem az is, hogy csövére Fjodor Ivanovics cár arcképét öntötték ki. A díszes ágyútalp — lafetta — későbbi munka.

A cár-harangtól kiindulva járjuk körül a nagy teret, ahová kijutottunk. Elhaladunk a *Tizenkét apostol temploma (21)*, s az *Egykori patriarchák palotája (22)* mellett s előttünk áll a Kreml legújabb épülete, az 1961-ben megnyitott nagyszerű *Kongresszusi Palota (22)*. Tervezőit, élükön Poszohinnal, Moszkva főépítészével nem hiába jutalmazta Lenin-díj: a modern palota sajátos, művészi harmóniába olvad a Kreml sokévszázados épületeivel.

A moszkvaiak „kristálypalotának" nevezik a kongresszusi palotát. Fehér terméskövekből készült homlokzatát kékes színben csillogó hatalmas üveglapok borítják, amelyek kristályként csillognak a napfényben. A kongresszusi palota egy része a föld színe alatt fekszik, így a hatalmas épület nem emelkedik túlzottan magasra. Központi helysége, a kongresszusi terem, hatezer személyt fogadhat be. A kékes színű teremben élénkpiros műbőr borítja a kényelmes üléseket. Minden széknél tolmácskészülék, illetve hangszóró, így az óriási helyiség minden részében tökéletes a hallás. Szinte gombnyomásra lehet átalakítani az elnökség helyét korszerű, a legújabb technikai berendezésekkel felszerelt színpaddá. A látás mindenünnen kitűnő, a közönség korszerű mozgólépcsőkön juthat az emeletekre. A társalgó helyiségében télikert, 2000 személyes automatizált büfé. Igen sok szolgálati helyiség, saját rádióközpont, telefon- és telex-központ egészíti ki a kongresszusi palota berendezését. Az építésben — amelyet egyébként a XXII. kongresszus előtt rekordidő, alig 16 hónap alatt fejeztek be — szinte az egész szovjet nép részt vett: az építőanyagokat, a különböző berendezéseket, felszerelési tárgyakat mind a 15 köztársaságból szállították. A magyar látogatók számára érdekesség, hogy az akusztikai berendezések egy részét, a magnetofon-berendezéseket, keverőasztalokat magyar üzemekben készítették.

A palotán túl látjuk az *Arzenál* homlokzatát (*5*). Előtte állították fel azokat az ágyukat, amelyeket 1812-ben Napoleon seregétől zsákmányoltak Kutuzov katonái.

A tér másik oldalán klasszikus vonalú kétemeletes épület áll, közepén kiemelkedő kupolával, amelynek tetején a Szovjetunió zászlaját lengeti a szél. A *Minisztertanács* épülete az (*23*). Egykor itt élt és dolgozott Lenin.

Az épületet az orosz építőművészet egyik legkiválóbb képviselője, M. F. Kazakov emelte 1776—1788 között, az úgynevezett orosz klasszicizmus stílusában a Kreml keleti fala mentén. A háromszög alaprajzú épület közepén magas, köralakú terem, az úgynevezett *Szverdlov-terem*. Az építészetileg nagyszerűen megoldott helyiség átmérője 24, magassága 29 m, de kazettás mennyezete belülről még magasabbnak mutatja. Az épület eredetileg a nemesi gyűlés céljaira szolgált, ma fontos értekezleteket tartanak itt, így például az SZKP Központi Bizottságának üléseit. Több ízben tartott itt sajtókonferenciát N. Sz. Hruscsov.

Az épületben a minisztertanács hivatali helységei vannak, de a Vörös térre néző szárny második emelete: *múzeum*. Itt van Lenin egykori dolgozószobája, a Népbiztosok Tanácsának ülésterme, ahol Lenin vezetésével tanácskoztak s a lakás, ahol feleségével és nővérével élt 1922 decemberéig.

A szovjet kormány 1918 márciusában települt át a veszélyeztetett Petrográdból Moszkvába. Lenin néhány napig egy szállodában lakott, majd a Kreml egyik szolgálati épületének kis lakásában élt, míg átköltözött a részére kijelölt új lakásba. Mindössze négy kis szoba ez. Személyes használatra csak egy kis, egyablakos szobát kért. Itt van íróasztala, egyszerű vaságya, szekrénye. A lakás két másik szobájában lakott felesége, Nagyezsda Krupszkaja és nővére, Marija. A negyedik kis szoba volt az ebédlő. A bútorzat mindegyik helyiségben rendkívül egyszerű, mindennapi. A lakásból rövid folyosó vezet Lenin hivatali helyiségébe, egy kis, négyzetalakú, kétablakos szobába. A szoba egyik fala mentén kis íróasztal, mögötte nádfonatú szék. Itt dolgozott a kommunista párt, a szovjet állam megteremtője. Asztalán még ott van írókészlete, néhány használati tárgya, könyvei, jegyzettömbje. Az íróasztal előtt tárgyalóasztal, kényelmes bőrfotelekkel. Itt foglaltak helyet vendégei: neves forradalmárok és egyszerű munkások, írók és kolhozparasztok, külföldi vendégek és ismert tudósok. A szoba világos színű tapétáját alig látni a könyvespolcoktól, amelyeken Marx és Engels különböző nyelveken kiadott művei, az orosz és a világirodalom klasszikusainak alkotásai, szakkönyvek, kézikönyvek töltenek meg. A szabad falfelületeken térképek, rajtuk Lenin bejegyzései. A szomszédos tanácsteremben üveg alatt őrzik azt a széket, amelyben ülve elnökölt a Népbiztosok Tanácsának ülésein és más értekezleteken, megbeszéléseken.

Lenin dolgozószobája, lakása a szovjet nép legértékesebb történelmi emlékei közé tartozik, így a látogatók előtt csak rendkívüli alkalmakkor nyitják meg. Pontos mását azonban meg lehet tekinteni a közeli Lenin-múzeumban.

Búcsúzunk el a Kreml látnivalóitól. A minisztertanács épületével szomszédos tömbben van a *Kreml színházának* (*24*) klasszikus vonalú, oszlopokkal, timpanonnal díszített épülete. A rendkívül modern berendezésű színházat néhány évvel ezelőtt nyitották meg, s főleg vidéki együttesek szerepelnek itt a moszkvai közönség előtt.

A színház mellett elhaladva, a *Szpasszki torony (25)* kapuján át hagyjuk el a Kremlt. Ez a legnevezetesebb torony a húsz közül — a Kreml főbejáratát védelmezte — s egyben ez a legszebb, legdíszesebb is. Még 1491-ben épült fel, Solario olasz építőmester irányításával, aki — a tornyon olvasható felirat szerint — Milánóból került orosz földre. A tornyot több ízben átépítették, míg a XVII. század közepén elnyerte mai formáját.

A csaknem 70 m magas torony órájáról is nevezetes. Az első óraszerkezetet még a XVI. században helyezték el, a ma is látható hatalmas órát 1851—52-ben készítették. Az óra méreteire jellemző, hogy a számlap átmérője 6,12 m, a kismutató 2,97, a nagymutató 3,28 m hosszú. A Kreml toronyórája minden negyed és félórát harangjátékkal jelez, a teljes órákat harangjátékkal s az óraszámnak megfelelő számú harangkondulással.

A torony tetején hatalmas, ötágú rubin-csillag. Egy-egy csúcsa csaknem 4 m-re van egymástól. Hasonló, illetve kisebb csillag díszíti a Kreml négy másik tornyát is.

A Szpasszki torony kapuján át a Vörös térre (Krasznaja ploscsagy) jutunk. Mielőtt azonban megismerkednénk a tér nevezetességeivel, induljunk el jobbra, a lejtős úton, a Moszkva folyón átvezető *Moszkvoreckij hídra.* A híd közepéről nagyszerű látványban lesz részünk: a Kreml déli részét egyszerre tekinthetjük át. A magas, tornyokkal díszített, csipkézett falak mögött a kert, fölötte a Nagy Kreml Palota homlokzata, a székesegyházak arany-ezüst tornyainak erdeje, a Nagy Iván együttvéve varázsos kép, — ideális téma az amatőr fényképészek számára.

Térjünk most vissza a kaptatón a Vörös térre, amely szintén dombháton fekszik. Lehet, hogy a tér első látszatra kisebbnek tűnik, mint a fényképeken, de aki gyalog végigsétál rajta, meglátja, hogy a látszat ezúttal is csal . . .

Ez a tér még a XV. század végén alakult ki, amikor lerombolták az itt álló faházakat, nehogy az esetleges tűzvész átterjedjen a Kremlre. Ekkor még Tűz térnek nevezték. Hamarosan itt alakult ki Moszkva kereskedelmi központja, de egyúttal hivatalos célokra is felhasználták; itt hirdették ki a népnek a cári ukázokat. A XVI. században vesztőhelyet is építettek. A tér neve ekkorra már „Kereskedő tér" volt. Mai elnevezése a XVII. században lett ismert, jelentése azonban némileg más volt: a mai „vörös" szó értelme az akkori orosz nyelvben egy volt a széppel, így a tér eredeti neve: „Szép tér".

Évszázadokon át ez volt s maradt a moszkvai élet központja. A szovjet nép hagyományai közé tartozik, hogy évente május 1-én és november 7-én itt vonulnak fel a katonai díszszemlén részvevő egységek és a moszkvai dolgozók. Legújabban itt köszönti Moszkva népe a szovjet űrhajósokat. Hagyománnyá vált az is, hogy itt találkoznak minden évben a moszkvai

úttörők, s érettségi bankettjükről ide jönnek a frissen végzett diákok is. A hatalmas szovjet ország minden részéből, a világ minden országából érkező látogatók is rendszerint a Vörös teret keresik fel elsőnek Moszkvában.

A teret határoló Kremlen kívül a legrégibb épület itt a *Vaszilij Blazsennij* (Eszelős Vaszilij) vagy másik nevén Pokrovszkij székesegyház (*26*). 1555—1560 között emelték, annak megörökítésére, hogy 1552-ben Oroszországhoz csatlakozott a Kazanyi Birodalom, négy évvel később pedig Asztrahany. Az építést két orosz mester: Barma és Posznyik vezette. A maga nemében egyedülálló templomot készítettek: tulajdonképpen kilenc kisebb henger alakú templomot kapcsoltak össze. A középső a legnagyobb s egyben a legmagasabb: csúcsos tornya 47 m-re nyúlik fel. Körötte négy kisebb, hagymakupolás, ugyancsak henger alakú templom áll, a térközökben pedig ugyancsak négy, még kisebb templomocska. Mindez a toldaléképületekkel, lépcsőkkel, a más-más formában kialakított tetőkkel, kupolákkal, a színes fal- és tetőfestésekkel rendkívül eredeti, vonzó, tarka képet nyújt. A templom belső restaurálása még most is folyik, a szakemberek előtárják a régi falfestés maradványait.

A templom előtti kis kertben áll az első Moszkvában felállított köztéri szobor: *Kuzma Minyinnek* és *Dmitrij Pozsarszkijnak*, a Moszkvát felmentő nyizsnij-novgorodi népfelkelés vezetőinek 1818-ban készült bronzszobra, Ivan Martosz orosz művész alkotása (*27*).

A kert mellett kör alakú kőemelvény (*28*) van. Neve: *Lobnoje meszto* (vesztőhely), holott a valóságban nem végeztek itt ki senkit, csupán innen hirdették ki a cári parancsokat, rendeleteket, köztük a halálos ítéleteket is. A mai vesztőhely közelében végezték ki azonban Rettegett Iván parancsára az ellenszegülő bojárokat, I. Péter utasítására pedig a lázadó sztreleceket.

A tér délkeleti sarkán jelenleg nagyszabású építkezés folyik: itt, az úgynevezett Zarjagyén készül *Európa legnagyobb szállodája*. Keletről két, egymáshoz hasonló épület határolja a Vörös teret. A forradalom előtt mindkettőben kereskedők irodái, illetve elárusító pavilonok voltak. Ma csupán az északi épület szolgál kereskedelmi célokat: 1953-ban itt nyílt meg Moszkva legnagyobb áruháza, a híres *GUM (Állami áruház)* (*29*). A mintegy 250 m hosszúságú épület három hosszanti és több keresztha jójában, a földszinten és az első emeleten egymás mellett sorakoznak az elárusító pavilonok. A GUM a legforgalmasabb moszkvai áruház, évente 70—80 millió vásárlója van.

Északról a teret a *Történeti Múzeum* múlt századból származó épülete (*30*) zárja le. A vöröstéglás ház a moszkvai építészet stíluselemeinek felhasználásával készült, így teljesen beleilleszkedik a tér építészeti egységébe. Gazdag anyaga az orosz nép s a szovjet állam történetéről ad bőséges tájékoztatást az érdeklődőknek.

A Vörös tér központja a Kreml fala előtt emelkedő, vörös és fekete gránitból épült *Lenin mauzóleum (31)*. A mauzóleum előtt s a föld színe alatt levő katafalknál éjjel-nappal díszőrség tiszteleg. A hét minden napján hosszú sorban állnak a mauzóleumnál a szovjet ország minden részéből s a világ sok más tájáról érkezett dolgozók, hogy leróják kegyeletüket a proletariátus nagy vezére előtt. A mauzóleum szerdán, csütörtökön és szombaton délután, kedden délelőtt, vasárnap pedig a déli órákban áll nyitva. A külföldi vendégek általában a Történeti Múzeum épülete előtt csatlakozhatnak a sorhoz.

A mauzóleum mögött van a forradalom harcosainak, a szovjet állam, a *kommunista párt kimagasló vezetőinek temetője*. Itt nyugszik többek között Szverdlov, Frunze, Dzerzsinszkij, Kalinyin. A Kreml falába elhelyezett urnákban őrzik Gorkij, Ordzsonikidze, Kirov, s a nemzetközi forra-

dalmi mozgalom sok nagy alakja, köztük — a mauzóleumtól jobbkézre — Landler Jenő hamvait.

A mauzóleum erkélyéről tekintik meg az ünnepi felvonulásokat a kommunista párt és a szovjet állam vezetői. Jobb- és baloldalt tribünök vannak a meghívott vendégek számára.

A Vörös térről vessünk még egy pillantást a Kreml falára. A Szpasszki toronytól balra, a folyó felé érdekes vonalú csavart oszlopos tornyocska vonja magára a figyelmet: ez az úgynevezett *Cár-torony (32)*, amely 1680-ban készült el. Jobbra, a mauzóleum háta mögött a *Szenátusi torony (33)*, majd a karcsú, magas *Nyikolszki-torony (34)*, amelyet 1812-ben a kivonuló franciák felrobbantottak. A tornyot a neves építész, Bove építette újjá — ő vezette ekkor egész Moszkva rekonstrukcióját. A falat erről az oldalról az *Arzenál-saroktorony (2)* zárja. Itt kezdtük néhány órával ezelőtt utunkat. Ha nem volt időnk megtekinteni az Oruzsejnaja palata műkincseit, első sétánkkal mintegy négy óra alatt végeztünk.

ISMERKEDÉS A CENTRUMMAL

Második sétánkon a város központjával ismerkedünk meg. Kiindulási pontunk ismét az előző: a *Moszkva szálló (1)* épületében levő metro-állomás.

Induljunk el a Vörös tér felé, de a szálló sarkánál forduljunk balra, s álljunk meg a Forradalom téren (Ploscsagy Revolucii).

A Vörös tér bejáratát jobbról a *Történeti Múzeum (30)* már ismert épülete szegélyezi. Balról hasonló stílusú épület vonja magára a figyelmet. A forradalom előtt a városi Duma épülete volt — 1936-ban nyitották meg itt a központi *Lenin Múzeum (35)* kiállítását. A rendkívül gazdag anyagot évente sokszázezren tekintik meg.

A múzeum melletti metro-állomás a föld felszíne alatt összeköttetésben van kiindulópontunkkal. Mögötte a Kreml falához hasonló vörös téglafal maradványai. Ez az úgynevezett *Kitaj-gorod falának (36)* egyik fennmaradt része. A falat a XVI. században emelte egy neves építőmester: Petrok Malij. A Kremllel szomszédos Kitaj-gorod volt Moszkva legrégibb városrésze. Itt összpontosult már a XIV—XV. századtól kezdve a kereskedelem, itt volt sok nemesúr háza is. Aki csak rövidebb sétát akar tenni, a téren folytatja körútját. Mi azonban a bátrabb sétálókkal tegyünk még egy kis kitérőt. Az ittmaradókkal a Metropol szállónál találkozunk újra.

Vágjunk neki a falon átvezető lépcsősornak s egy átjáróházon máris bejutunk az egykori kereskedelmi központba. Három egymással párhuzamos utca, a Vörös térre kifutó Október 25. utca (Ulica 25-ovo Oktyabrja), a Kujbisev és a Sztyepán Rázin utca, s az ezeket összekötő keresztutak vannak az egykori városrész helyén. A XIX. században s a XX. század elején kifejlődött nagy kereskedő-vállalatok itt építették fel székházaikat s raktáraikat, s ma is sok üzlet van ezen a részen.

A régi város emlékét csak néhány ház őrzi — így az Október 25 utca 15.: az *első orosz nyomda* egyik épülete (*37*), amely a régi faépület helyén készült a XVII. században. Figyelemre méltó faragott kődíszítése, kapubejárata. Egy másik fennmaradt emlék a *Rázin utcai templom (38)*. A régi s a XIX—XX. századból származó épületekben ma főként intézmények, közhivatalok vannak.

A Vörös térrel párhuzamosan futó Vetosnij pereulokon, a *GUM*, az Állami Áruház (*29*) mellett kijutunk a Kujbisev utcára. Balra sétálva, rövidesen nagyforgalmú térre érünk. Ez a Nogin tér (Ploscsagy Nogina). Jobbkéz felől a *SZKP Központi Bizottságának* épületén (*39*) lenget vörös zászlót a szél. Szemben a parkban érdekes, nyolcszögletű

1 Moszkva Szálló
26 Vaszilij (Pokrovszkij) székesegyház
29 GUM (Állami Áruház)
30 Történeti Múzeum
35 Lenin Múzeum
36 A Kitaj-gorod falmaradványai
37 Az első orosz nyomda épülete
38 Rázin utcai templom
39 SZKP Központi Bizottsága
40 Bulgáriában elesett hősök emlékműve
41 Politechnikai Múzeum
42 Moszkvai Történeti és Városfejlesztési Múzeum
43 Félix Dzerzsinszkij szobra
44 Gyetszkij Mir (Gyermekvilág) áruház
45 Berlin Szálló
46 Ivan Fjodorov szobra
47 Metropol Szálló
48 Állami Bank központja
49 Marx Károly szobra
50 Állami Akadémiai Nagy Színház
51 Kis Színház
52 Osztrovszkij szobra
53 CUM (Központi Áruház)
54 Budapest Szálló
55 Központi Gyermekszínház
56 Moszkvai Operettszínház
57 Sztanyiszlavszkij—Nyemirovics-Dancsenko Színház
58 Szakszervezetek Háza
59 Állami Tervbizottság székháza
60 National Szálló
61 A Lomonoszov Egyetem régi épülete
62 Konzervatórium
63 Majakovszkij Színház
64 Darwin Múzeum
65 Manyezs (központi kiállítási csarnok)
66 Lenin Könyvtár, központi épület
67 „Paskov dom"
68 Puskin Múzeum
69 Köruszoda
70 Udarnyik filmszínház és Esztrád Színház
71 Bukarest Szálló
74 Művész Színház
183 Állami Tretyakov Képtár
194 Zoológiai Múzeum
200 Október hangversenyterem
202 Sztereokino

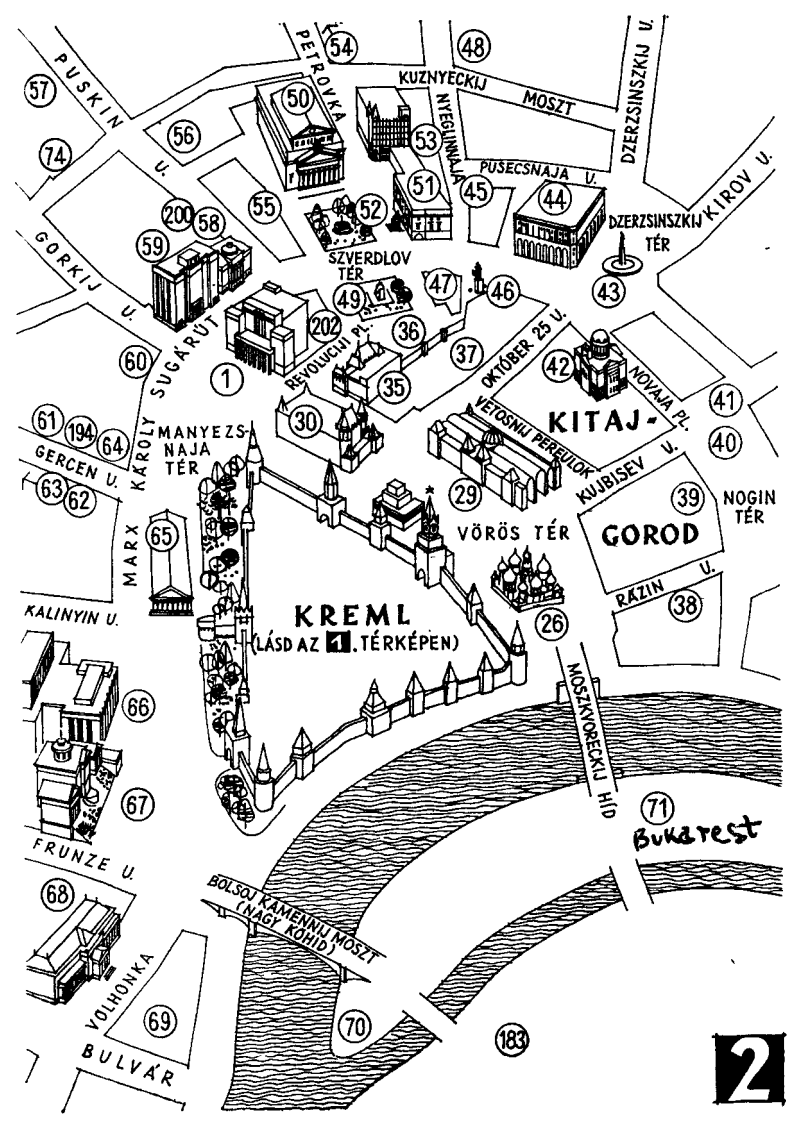
PUSKIN U.
PETROVKA U.
KUZNYECKIJ MOSZT
DZERZSINSZKIJ U.
NYEGLINNAJA U.
PUSECSNAJA U.
KIROV U.
DZERZSINSZKIJ TÉR
GORKIJ U.
SZVERDLOV TÉR
REVOLUCIJI PL.
OKTÓBER 25 U.
NOVAJA PL.
VETOSNIJ PERJEULOK
KUJBISEV U.
KITAJ-GOROD
NOGIN TÉR
RAZIN U.
MANYEZSNAJA TÉR
KÁROLY SUGÁRÚT
GERCEN U.
MARX
VÖRÖS TÉR
KREMLI
(LÁSD AZ 1. TÉRKÉPEN)
KALINYIN U.
MOSZKVORECKIJ HÍD
Bukarest
FRUNZE U.
BOLSOJ KAMENNIJ MOSZT (NAGY KŐHÍD)
VOLHONKA
BULVÁR
2

toronyra emlékeztető *Emlékmű:* az 1877-es plevnai csatában, a Bulgária felszabadításáért vívott harcokban elesett hősök emlékműve (*40*). A szemben levő oldalt hatalmas épülettömb határolja: a *Politechnikai Múzeum* épülete (*41*), amely a XIX. században készült, jellegzetes orosz stíluselemek felhasználásával.

Említettük már, hogy Moszkva gyűrűs-sugaras szerkezetű: a Kreml falának vonalával nagyjából párhuzamosan gyűrűs szerkezetben futnak a körutak, utak, amelyeket a főbb sugárutak szinte egyenes vonalban haladva metszenek át. A legbelső gyűrű terek, rövidebb útvonalak komplexuma, amely a Moszkva folyó partjától indul ki, a Nogin tér közelében. A gyűrű következő tagja az Új tér (Novaja ploscsagy), ahol a Politechnikai Múzeum áll. Ezt a belső gyűrűt járjuk most végig.

A Novaja ploscsagy 12. számú épülete ad otthont a *Moszkvai Történeti és Városfejlesztési Múzeumnak (42)*, ahol nemcsak a múlt sok érdekes emlékét mutatják be, hanem a jövő terveit is.

Néhány lépéssel tovább már egy újabb, kör alakú térre jutunk ki. A Dzerzsinszkij tér közepén áll a nagy forradalmár, *Félix Dzerzsinszkij* (1877—1926) *szobra (43)*. Vucsetics szovjet művész alkotása, 1958-ban állították fel. A tér túlsó oldaláról a gyűrűket átmetsző két sugár indul ki, jobbról, a Politechnikai Múzeum mellől a Kirov utca — egészen a Komszomol térig vezet — baloldalt pedig hatalmas áruház-épület mellett a Dzerzsinszkij utca, amelyen át a Népgazdasági kiállításhoz juthatunk el. Az áruház, az úgynevezett *Gyetszkij Mir* (Gyermekvilág), a moszkvai Úttörő áruház (*44*), ahol az ifjú nemzedéknek árusítanak mindent — a pólyától az úttörő felszerelésig. Különösen gazdag a földszinti játékosztály.

A Dzerzsinszkij térről indul ki nyugati irányban a széles Marx Károly sugárút. A túlsó oldalon a *Berlin szálló* épü-

letét (*45*) láthatjuk, a bal oldalon érdekes régi épülettömb előtt áll az első orosz nyomdász, *Ivan Fjodorov* szobra (*46*). A *Metropol szálló (47)* előtt elhaladva tekintsünk fel a szálló homlokzatára: a nagy orosz festő, Vrubelj tervezte a mozaikképet. A túlsó oldalon előbb a Nyeglinnaja utca torkolatát látjuk: itt van az *Állami Bank (48)* központja.

A Marx Károly sugárút parkosított térbe torkollik. Itt, a Metropol előtt folytatják a sétát azok, akik nem látogattak el a Kitaj-gorodba. Ez a Szverdlov tér (Ploscsagy Szverdlova), amely egybekapcsolódik a Forradalom terével. A tér közepén áll *Marx Károly szobra (49)*, Kerbelj Lenin-díjas műve. A monumentális emlékművet egyetlen 200 tonnás gránittömbből a helyszínen faragták ki, az SZKP XXII. kongresszusának napjaiban avatták fel. Annak idején még maga Lenin helyezte el itt a szobor felállításáról szóló okiratot az első alapozásban.

Az emlékművel szemben az út másik oldalán magasodik a világhírű *Moszkvai Állami Akadémiai Nagy Színház* homlokzata (*50*). Moszkva legrégibb színháza ez, még 1776-ban alapították. Jelenlegi épületét 1824-ben emelték, de tetőszerkezete, amelyet még jobban kiemel a nyolc oszlop fölött magasodó szoborcsoport, 1856-ban készült el. A színházépület belülről is gyönyörű: csupa arany és vörös szín uralja a nézőteret, az erkélysorokat. Nem könnyű feladat jegyet szerezni a híres operaelőadásokra s különösen a balettestekre, hiszen a Nagy Színház társulatát a világ minden táján ismerik s természetesen a moszkvaiak is versengenek egy-egy belépőért.

Jobbkézről a *Kis Színház* ugyancsak szépvonalú épülete (*51*) emelkedik, előtte a nagy orosz színműíró *Osztrovszkij szobra (52)*. A Kis Színház az orosz drámairodalom alkotásainak méltó otthona. Mögötte érdekes, szecessziós homlokzatú épületet látunk: Moszkva jelentőségében második áruháza ez, a *Központi Áruház*, közismert néven a

CUM (53). A CUM és a Nagy Színház között indul ki a Petrovka utca, az egyik legismertebb kereskedelmi központ. Sok szaküzleten kívül még egy nagyáruház is található itt. A Petrovkán juthatunk el a *Budapest szállóhoz* és étteremhez (*54*), ha egy kicsit a „hazai" ízekre vágyakozunk.

A Szverdlov téren, a Nagy Színház baloldalán van a *Központi Gyermekszínház (55)*. Mögötte indul ki a Puskin utca, mindjárt elején a *Moszkvai Operettszínházzal (56)*, távolabb pedig Moszkva második operájával, a *Sztanyiszlavszkij—Nyemirovics-Dancsenko színházzal (57)*.

A Marx Károly sugárút és a Puskin utca sarkán klasszikus homlokzatú, zöldszínű épület. Ez a tudósításokban, hírekben gyakran emlegetett *Szakszervezetek háza (58)*. Az orosz építészet nagy mesterének, a már említett Kazakovnak alkotása ez is, valaha a nemesi testületé volt. Híres oszlopcsarnoka — márványt utánzó faoszlopait sokan ismerik fényképekről — sok fontos esemény színhelye volt. Itt vett búcsút a szovjet nép Lenintől. Gyakran tartanak itt ünnepi gyűléseket s hangversenyeket is. A Szakszervezetek háza mellett magasodik az *Állami Tervbizottság* székháza (*59*), a Marx sugárút másik oldalán pedig a *Moszkva szálló* 14 emeletes épülete (*1*). Néhány évtizeddel ezelőtt még faházak, vásáros bódék csúfították itt a környéket — amikor azonban a 30-as évek elején megkezdődött Moszkva nagyszabású rekonstrukciója, egyik napról a másikra eltüntették a viskókat s helyükbe emelték a két impozáns épületet.

Föld alatti átjárón keresztezzük Moszkva legismertebb főútvonalát, a Gorkij utcát. A Marx sugárút itt ismét térré szélesedik. Ez a Manyezsnaja (Lovarda) tér. A tér és a Gorkij utca sarkán áll a patinás *National szálló*, ahol a szovjet idegenforgalmi szervezet, az *Inturiszt* hivatali központja van (*60*). Az úttest jobb oldalán folytatva utun-

Moszkva Szálló

A Nagy Színház

Gorkij utca

Marx Károly sugárút

Moszkva fényei

A Pravda sajtókombinát

Puskin Múzeum

Tretyakov képtár

kat, eljutunk az első orosz egyetem, a *Lomonoszov egyetem régi épületének* tömbjéhez (*64*), amelyet ugyancsak Kazakov alkotott még a XVIII. század végén. (Az egyetem új épülete a Lenin-hegyen magasodik.)

Elhaladunk a Gercen utca torkolata előtt — ebben az utcában van a többi között a híres *Moszkvai konzervatórium* (*62*), a *Majakovszkij színház* (*63*) és a *Zoológiai múzeum* (*61*). A tér túloldalán áll az egykori cári lovarda, a *Manyezs*, 1957 óta központi kiállítási csarnok, ahol gyakran rendeznek jelentős képzőművészeti kiállításokat, érdekes ipari árubemutatókat (*65*). A maga idején — a XIX. század elején — valóságos építészeti csoda volt ez a 187×54 m-es csarnok: tetejét egyetlen oszlop sem támasztja alá.

Haladjunk tovább, egyenes irányban. Eljutunk a Kalinyin utca nagyforgalmú sarkára s innen tekinthetjük át a világ legnagyobb könyvtára, a *Lenin könyvtár* központi épületének nemesvonalú, egyszerűségében is megragadó homlokzatát (*66*). A lépcsősor felett emelkedő oszlopcsarnok, a nyugodt, sima felületek tiszteletet, csendet parancsolnak. A könyvtár homlokzatáról orosz és más nemzetiségű írók, tudósok domborművű arcképei tekintenek le.

A következő, magávalragadóan szép épület gyakran szerepel építőművészeti tankönyvekben a klasszicizáló orosz építészet példájaként. Ez az úgynevezett „*Paskov dom*" (*67*) — egykori gazdag család háza, ma a Lenin könyvtárhoz tartozik — a XVIII. század (Kazakov mellett) legkiemelkedőbb orosz építőművészének, Bazsenovnak tervei alapján emelkedett az utca fölé magasló dombocskán. Két, görög templomok formáját idéző, oszlopos szárnyépülete között magasodik a főépület, amelyhez lépcsősor vezet fel.

Itt torkollik be a Frunze utca, amely meredeken vezet le a Kreml Borovicki kapujához, illetve a Moszkva folyót

átívelő Nagy Kőhídhoz (Bolsoj Kamennij Moszt). Utunkat egyenes irányban folytatva a Volhonka utcán jutunk el az egyik legjelentősebb moszkvai múzeumhoz. Kis park közepén áll a *Puskin múzeum* épülete (*68*), amelyben a külföldi művészet kiváló alkotásai kaptak méltó otthont. Az ó-egyiptomi kultúra emlékeitől a századforduló francia festőművészeinek alkotásáig soktízezer műalkotás vonzza ide a látogatók ezreit.

A Volhonka végén az út baloldalán Európa legnagyobb uszodája terül el az utca és a Moszkva folyó rakpartja között (*69*). A hatalmas, összefüggő víztükör több részre tagolódik, van itt versenymedence, műugró medence és több kisebb medence. A melegvízű uszoda télen is várja a fürdőzőket, akik az öltözőkből kiúszókon juthatnak a medencék vízébe, az edzettebb vendégek azonban ilyenkor nem mulasztják el a gőzölgő medence partján a hófürdőt, hólabdacsatát sem . . .

A város centrumát övező tér- és utcagyűrű végére jutottunk: Moszkva kiskörútjához, a Bulvár körúthoz. Ha elfáradtunk a másfél-kétórás sétában, metróra ülhetünk, a Kropotkinszkaja állomáson. Aki azonban szereti s bírja is a sétát, a Moszkva partján, a Kreml falai alatt térhet vissza kiindulópontunkra. Útközben vessen egy pillantást a Moszkva folyó szigetére. A Bolsoj Kamennij Moszt, a Nagy Kőhíd mellett hatalmas lakóépületek tömbje van a szigeten. Ebben a tömbben kapott helyet a moszkvai *Esztrád Színház (70)*, és az egyik legismertebb filmszínház, az *Udarnyik*. A parkosított szigeten számos építészetileg értékes régi ház, volt nemesi kastély van, így például az angol nagykövetség épülete. A sziget túlsó végén, a Moszkvoreckij hídnál, amely a Vörös tér tövéből ível át a folyón, találjuk a *Bukarest szállót* (*71*).

Következő sétánkra ismét a *Moszkva szállótól (1)* indulunk, ezúttal nagyjából északi irányban. Útvonalunk végig vezet a szovjet főváros legismertebb s legforgalmasabb sugárútján, a híres Gorkij utcán (Ulica Gorkova).

Az északnyugati irányban kivezető utca mai formájában a harmincas évek második felében, az első rekonstrukciós terv végrehajtása során alakult ki, bár az útvonal már sokszáz éves: erre vezetett az országút a Kremltől Tver — a mai Kalinyin — irányában. A Tverszkája azonban az átalakításokig szűk, kanyargós út volt, egyes részein csak faházak szegélyezték. A mai Gorkij utca viszont reprezentatív, világvárosi sugárút, jelentős részén mintegy 60 m széles. Forgalma, különösen a koradélutáni órákban, óriási. Az utat szegélyező impozáns házak földszintjén sok nagy üzlet várja a vevőket, esténként kigyúlnak a neonok, a higanygőz-lámpák, s az utca valósággal fényárban úszik.

Utunkra a jobboldali gyalogjárón indulunk, a *Tervbizottság (59)* épülete mellől. A túlsó oldalon a *National szálló (60)* és a *Jermolova Színház* (72) épületeit látjuk, majd az első nagyobb keresztezés sarkán érdekes, üveges homlokzatú szürke épület hívja fel magára a figyelmet. Ez a nagyforgalmú *Központi Távíróhivatal* (73). A szovjet nép nagy ünnepein, május 1-én, november 7-én mindig kitűnik művészi dekorációjával, amelyet soktízezer villanyégő világít meg. Az épületet Rerberg szovjet építőművész tervei nyomán készítették. Ha viszont az utcasarkon jobbra tekintünk be a keresztutcába, kis, zöldszínű épületet láthatunk — a híres moszkvai *Művész Színházat (77)*, amelyet Sztanyiszlavszkij és Nyemirovics-Dancsenko, a színháztörténet két nagy alakja alapított meg.

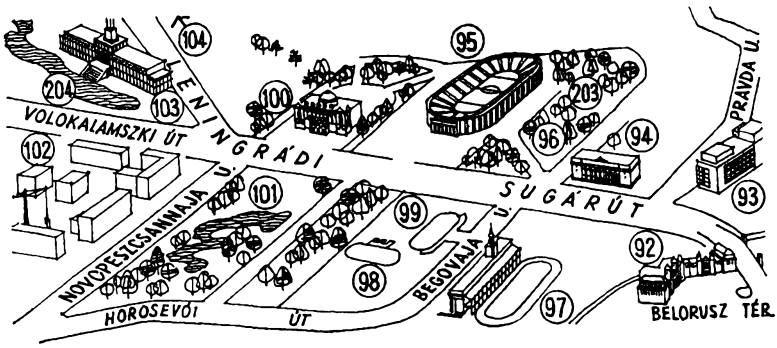

VÉGIG A GORKIJ UTCÁN

Jobb oldal:

1 Moszkva Szálló
58 Szakszervezetek Háza
59 Állami Tervbizottság
60 National Szálló
72 Jermolova Színház
73 Központi Távíróhivatal
75 Művész Színház
75 A Marxizmus-Leninizmus Intézete
76 Lenin szobra
77 Jurij Dolgorukij lovasszobra
78 Moszkvai Városi Tanács
79 Sztanyiszlavszkij Múzeum
80 Puskin bronzszobra
81 Rosszija filmszínház
82 Az Izvesztyija székháza
83 Központi Forradalmi Múzeum
84 Majakovszkij szobra
85 Csajkovszkij hangversenyterem
86 Mosszovjet Színház
87 Szovremennyik Színház
88 Obraszcov bábszínháza
89 Moszkva filmszínház
90 Peking Szálló
91 Gorkij szobra
92 Belorusz pályaudvar
195 A Művész Színház Kamaraszínháza
199 Esztrád Színház

Bal oldal:

92 Belorusz pályaudvar
93 A Pravda székháza
94 Szovjetszkaja Szálló
95 Dinamo stadion
96 A Dinamo sportegyesület fedett uszodája.
97 Lóversenypálya
98 Kerékpáros stadion
99 Úttörő stadion
100 Zsukovszkij akadémia (volt Petrovszkij palota)
101 Központi Repülőtér
102 Novopeszcsannaja utcai lakótelep
103 Himki folyami kikötő
104 Seremetyevoi repülőtér
204 Dinamo vízisporttelep

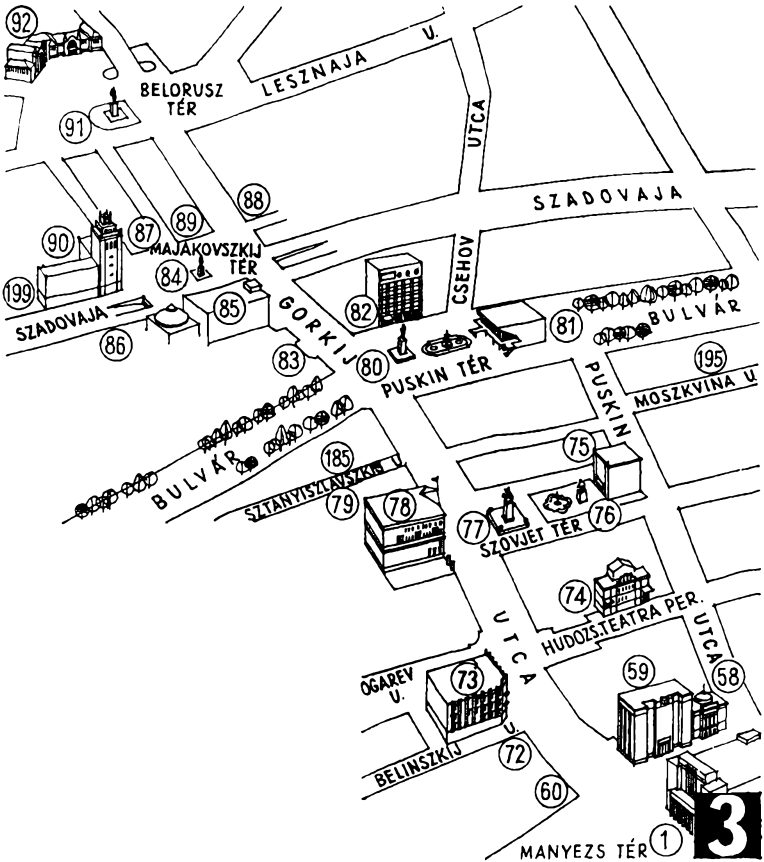
92
BELORUSZ TÉR
LESZNAJA U.
91
UTCA
SZADOVAJA
88
89
87
90
MAJAKOVSZKIJ TÉR
84
199
SZADOVAJA
85
86
GORKIJ
82
CSEHOV
81
BULVÁR
83
80
PUSKIN TÉR
PUSKIN
195
MOSZKVINA U.
BULVÁR
185
SZTANYISZLAVSZKIJ U.
79
78
75
77
SZOVJET TÉR
76
74
HUDOZS.TEATRA PER.
UTCA
UTCA
OGAREV U.
73
59
58
BELINSZKIJ U.
72
60
MANYEZS TÉR
1
3

Tovább haladva, rövidesen kis térhez, a Szovjet térhez érkezünk el. Jobbkézről a tér hátterében szögletes vonalú épület áll: a *Marxizmus—Leninizmus Intézetének* székháza *(75)*, ahol a többi között a szovjet nép nagy vezérének, Leninnek kéziratait őrzik. Közvetlenül az épület előtt áll *Lenin szobra (76)*, míg a Gorkij utca vonalához közelebb szép lovasszobor magasodik szürke gránittalapzaton. Moszkva alapítója, *Jurij Dolgorukij herceg emlékművének (77)* felállítására a város születésének 800. évfordulója alkalmából hoztak határozatot és 1954-ben avatták fel (Orlov, Antropov és Stamm szobrászművészek alkotása).

Dolgorukij szobra egyébként rövidesen új helyre költözik: a Novogyevicsij kolostor közelében állítják fel. A Városi tanács székházával szemben ugyanis eredeti helyén ismét áll majd a *Szabadság-obeliszk*, amelyet nem sokkal a forradalom győzelme után Lenin javaslatára készítettek, de később lebontottak. Az obeliszk tervei, fényképfelvételei 1963-ban kerültek elő, s a művészek haladéktalanul hozzáláttak a pontos másolat elkészítéséhez.

A tér túlsó oldalán, a szoborral szemben klasszikusan szépvonalú, oszlopos-timpanonos homlokzatú, vörös színűre festett épület vonzza magára tekintetünket. A *Moszkvai Városi Tanács székháza (78)* még a XVIII. század végén épült, M. F. Kazakov tervei alapján. Emléktábla örökíti meg, hogy erkélyéről több ízben is beszélt a moszkvaiakhoz Lenin. Mai formája néhány évvel ezelőtt alakult ki, ráépítéssel. Ezt az épületet egyébként a Gorkij utca rekonstrukciója idején több más házzal együtt elmozdították, áttelepítették, hogy kiszélesíthessék az útvonalat.

Tovább haladva elmegyünk a *Központi szálló* (Centralnaja) épülete előtt. Szinte a szállodával szemben torkollik a Gorkij utcába a Sztanyiszlavszkij utca, ahol a nagy orosz rendező *emlékmúzeuma* van *(79)*.

Néhány lépés után érdekes, régi üzlet előtt haladunk el

— ez a moszkvai „éjjel-nappal" Közért, a híres Jeliszejevszkij-üzlet, hivatalos nevén az *1. sz. Gasztronom*. Faragott fából készült pultjai, nagyértékű kristály-csillárjai, porcelánjai önmagukban is szép látványt nyújtanak.

Következő állomásunk a Puskin tér. Itt keresztezi a Gorkij utcát Moszkva „kiskörútja", a belső terek és utcák gyűrűjét követő második gyűrű, a Bulvár körút, amelyet középen széles parksáv oszt ketté. Jobbkézről imponáló parkká szélesedik a Bulvár körút. A park bejáratánál áll a nagy orosz költő, *A. Sz. Puskin* bronzszobra (*80*), Opekuskin szobrászművész alkotása, amelyet még 1880-ban emeltek, közadakozásból. A szobron felirat idézi a költő „Emlékművem" című versének sorait:

Népem szívébe zárt, ott folytatódik éltem,
Mert arról szól dalom, mi benne nemesebb,
Mert zord napokban a szabadságról beszéltem
És szántam azt, aki elesett.

A szobor előtt télen-nyáron mindig friss a virág: Puskin költészetének szerelmesei hódolnak ezzel a nagy költő emlékének. Az emlékmű mögött vörös gránitból készült szökőkút, amelyet a nyári estéken színes lámpákkal világítanak meg.

A Puskin teret jobbkézről modern vonalú épület zárja le, amelyhez széles lépcsősor vezet fel. Ez a *Rosszija*, a szovjet főváros legkorszerűbb és legnagyobb filmszínháza (*81*). A panorámafilmek vetítésére is alkalmas mozit 1961-ben, a moszkvai II. nemzetközi filmfesztiválon avatták fel.

A Puskin tér egyébként valóságos sajtóközpont. Több más szerkesztőségen kívül itt áll az *Izvesztyija* 1927-ben épült székháza (*82*). A Rosszija filmszínház mögött van a Novosztyi hírügynökség központja, a tér közvetlen közelében pedig a szovjet szakszervezetek lapjának, a Trudnak szerkesztősége.

Haladjunk tovább a Gorkij utcán. Az út baloldalán érdekes, klasszikus vonalú épület hívja fel magára a figyelmet. A rácsos kerítés mögött a bejáratot fehér kőoroszlánok őrzik. Itt volt valaha a moszkvai arisztokrácia életének egyik központja, az úgynevezett Angol klub. Ma az épületben — amelyet 1787-ben Giliardi épített — a *Központi Forradalmi Múzeum* kiállításai vannak (*83*). Kissé távolabb, a Szadovszkih utca sarkán még egy XVIII. századbeli ház van: a *Központi Szemklinika*, amelyet az útvonal kiépítése során néhány méterrel elmozdítottak régi helyéről.

A Gorkij utcát a Majakovszkij térnél keresztezi a moszkvai nagykörút, az úgynevezett Szadovaja gyűrű. A hatalmas forgalmat több mint félszáz méter hosszúságú alagúton vezetik el a Gorkij utca szintje alatt, s a gyalogosokat is biztonságos alagútba terelték. A tér közepén áll az érdekes megoldású *Majakovszkij szobor*, Kibalnyikov 1958-ban avatott alkotása (*84*). Ez a moszkvai fiatalok kedvelt találkozóhelye; nyári estéken főként az irodalom, mindenekelőtt a költészet kedvelői gyűlnek itt össze, hogy meghallgassák a legifjabb poétákat, akik — szinte jelképként — Majakovszkij emlékművét választották felolvasó emelvényül.

A Majakovszkij tér Moszkva kulturális életének egyik központja. A Gorkij utca sarkán emelkedik a *Csajkovszkij Hangversenyterem* sima, vörös téglaberakással díszített homlokzata (*85*). Az 1500 személyes termet 1940-ben adták át a közönségnek. A közelben van a *Mosszovjet Színház (86)*, a tér túlsó oldalán a Fiatalok színháza a *Szovremennyik*, (Kortárs) (*87*), a Gorkij utca másik sarkán pedig *Obrazcov világhírű bábszínháza (88)*. A *Moszkva Filmszínház (89)* egyike a szovjet főváros premier-mozijainak. A tér fölé magasodik baloldalt a *Peking szálló* tornyos épülete (*90*). Éttermében a többi között kínai ételkülönlegességeket is rendelhetnek a vendégek.

A Gorkij utca a Belorusz pályaudvar terébe torkollik. Itt emelkedik *Gorkij emlékműve (91)*, amelynek egyik alkotója a világhírű szobrászművésznő, Vera Muhina volt. A teret balról a *Belorusz pályaudvar (92)* oroszos stílusban épült, zöldszínű csarnoka zárja le, mellette a metro állomása. A pályaudvarról indulnak a vonatok a Belorusz SZSZK, Lengyelország, az NDK felé.

Aki elfáradt a sétában, innen akár metróval, akár trolibusszal visszatérhet a központba. A bátrabbaknak, ráérőbbeknek azonban ajánljuk, induljanak el — trolibusszal, mert gyalog hosszú lenne az út — a Gorkij utca folytatását jelentő Leningrádi sugárútra, a szovjet főváros egyik legkorszerűbb gyorsforgalmi útvonalára, amely itt három részre tagolódik és 118 m széles.

Jobbkézről a második keresztutca a Pravda utca, ahol a világ legnagyobb napilapja, a több mint hat millió példányban megjelenő *Pravda szerkesztősége* és nyomdája (*93*) van. A következő saroknál Moszkva egyik legszebb szállodája, a *Szovjetszkaja* áll (*94*). Itt kezdődik a szovjet főváros egyik legjelentősebb sportközpontja. Jobbkézről a százezer személyes *Dinamo Stadion (95)* és a Dinamo sportegyesület fedett uszodája (*96*) van. A balra kiágazó széles sugárút a *Lóversenypálya (97)* felé vezet, s erre van a *Kerékpáros Stadion (98)* és az *Úttörő Stadion (99)* is.

Újabb néhányszáz méter után jobbkézről érdekes formájú, köralakú, várbástyára emlékeztető épületet pillantunk meg. Ez a volt Petrovszkij palota, a sokat emlegetett építőművész, Kazakov egyik legérdekesebb alkotása, ahol Napoleon is megfordult. Ma itt székel a *Zsukovszkij Repülőmérnöki Akadémia (100)*, hallgatói között vannak a szovjet űrhajósok is, akik speciális tanulmányaikkal együtt repülőmérnöki kiképzést is kapnak. Az út túlsó oldalán két toronyépület magasodik az égnek: a *Központi Repülőtér* iroda- és szállóépülete (*101*). Innen indulnak a helikopter-

járatok a moszkvai repülőterekre s a város környékére.

Egy metro-állomásnyi távolságra kibontakozik előttünk az épülő Moszkva egyik új városnegyede, a *Novopeszczsannaja utcai lakótelep (102)*. Az ötvenes évek elején készült lakóházakat már a legkorszerűbb elvek alapján, a fő forgalomtól távolabb, kertekkel, parkokkal övezett területen helyezték el.

A Szokol metroállomás után a Leningrádi sugárút kétszintes elágazással jobbra kanyarodik. A baloldali út vezet Tusinón át Volokalamszk felé. Jobbra kanyarodva, néhány kilométeres trolibusz-utazással eljuthatunk a *Himki-kikötőhöz (103)*, ahonnan a Volga felé induló hajók közlekednek. Igen érdekes a hajótestre emlékeztető állomásépület, árbocszerű magas tornyával. Épülő negyedek között halad tovább a korszerű gyorsforgalmi autósztráda, átfut a Moszkva-Volga csatorna felett, s a város központjától több mint 30 km-re kanyarodik el Moszkva nemzetközi repülőtere, *Seremetyevo* (104) felé. Akik repülőgéppel utaznak el a szovjet fővárosból, ezt az utat teszik meg a központtól a repülőtérig.

A BULVÁR KÖRÚT ÉS A MOSZKVAI „SAINT GERMAIN" NEGYED

Negyedik sétánk a XIX. század első felének Moszkvájáról ad némi képet. Kiindulópontunk ezúttal új: a Moszkva folyó partján levő *Kropotkinszkaja metro-állomás*. Innen indul ki a szovjet főváros „kiskörútja": a Bulvár körút félgyűrűje, hogy több kilométer után ismét a folyóparthoz jusson el, a Jauza patak torkolatánál.

A Bulvár körút gyűrűje az egykori Belij Gorod (Fehér város) fala helyén létesült. Télen-nyáron egyaránt megragadóan szép a széles parksávval kettéosztott útvonal.

Közepén árnyas fák alatt kényelmes padokon pihenhetnek a sétálók, a gyermekeket játszóterek várják. A parkot díszes vaskerítés választja el a nagyforgalmú úttól.

Ahogy a metro-állomásból kilépünk, a Moszkva folyó partjára, a nagy *nyitott uszodára (69)* látunk. A kis téren több útvonal fut össze. A centrum felé a már ismert Volhonka vezet, átellenben két út indul ki: a Metroépítők utcája (Metrosztrojevszkaja ulica) és a Kropotkin utca (Kropotkinszkaja ulica). Az előbbi néhány kilométer után magas hídon ível át a „nagykörút", a Szadovaja felett s beletorkollik a Lenin-hegy felé haladó Komszomol sugárútba, utóbbi a Lenin stadionhoz vezet.

Ez a két utca határolja a folyópart felől Moszkva egyik legérdekesebb, legnevezetesebb negyedét, amely innen nagyjából az — ugyancsak a Bulvár körútból kiinduló — Alekszej Tolsztoj utcáig terjed; keletről a Bulvár körút, Nyugatról a Szadovaja határolja. A XVIII—XIX. században ezen a területen főként az udvari nemesség települt meg, itt építették fel kis magánpalotáikat. Sokan laktak itt az orosz szellem, a forradalmi gondolat nagyjai közül. A sajátos hangulatú városrész nagyrészt földszintes, egyemeletes, klasszicizáló stílusban épült házaival, az előkertekkel Párizs Saint Germain-negyedére emlékeztette a nagy orosz írót és filozófust, A. Gercent. Az általa adott elnevezés mindmáig fennmaradt.

Akinek ideje engedi, sétálgasson kissé a Bulvár körúttól balra eső terület utcáiban — meglepetéssel láthatja, hány házon hirdeti emléktábla kiváló gondolkodók, írók, művészek emlékét. A Kropotkin metro-állomás közelében levő Gagarinszkij pereulok 4. sz. házában egykor *Puskin* lakott. (Később a nem messze levő Arbat utca 53. számú házba költözött.) Ugyanebben az utcában élt a forradalmár, dekabrista költő, *Rilejev*. A Bulvár körútból kiinduló következő keresztutca, a Szivcev Vrazsek 25. számú házá-

62 Moszkvai konzervatórium
63 Majakovszkij Színház
66 Lenin könyvtár, központi épület
67 „Paskov dom"
69 Köruszoda
79 Sztanyiszlavszkij Múzeum
80 Puskin bronzszobra
81 Rosszija filmszínház
105 Gogol szobra
106 Honvédelmi Minisztérium
107 Hudozsesztvennij filmszínház
108 A Barátság Háza
109 Külföldi Kulturális Kapcsolatok Állami Bizottsága
110 Scsuszev Építészeti Múzeum
111 Vojentorg áruház
112 Prága Étterem
113 Magyar követség
114 Alekszej Tolsztoj Emlékmúzeum
115 Tyimirjazev szobra
116 Puskin Színház
117 Panorama filmszínház
118 Cirkusz
119 Főposta
120 Csisztije prudi (víztároló)
121 Magasház a Kotyelnyicseszkaja rakparton
181 Marx Múzeum
185 Népművészeti Múzeum
189 Lev Tolsztoj Múzeum
190 Gorkij Múzeum
193 „Glinka" Központi Zeneművészeti Múzeum
197 Akadémiai Vahtangov Színház
198 Szatíra Színház

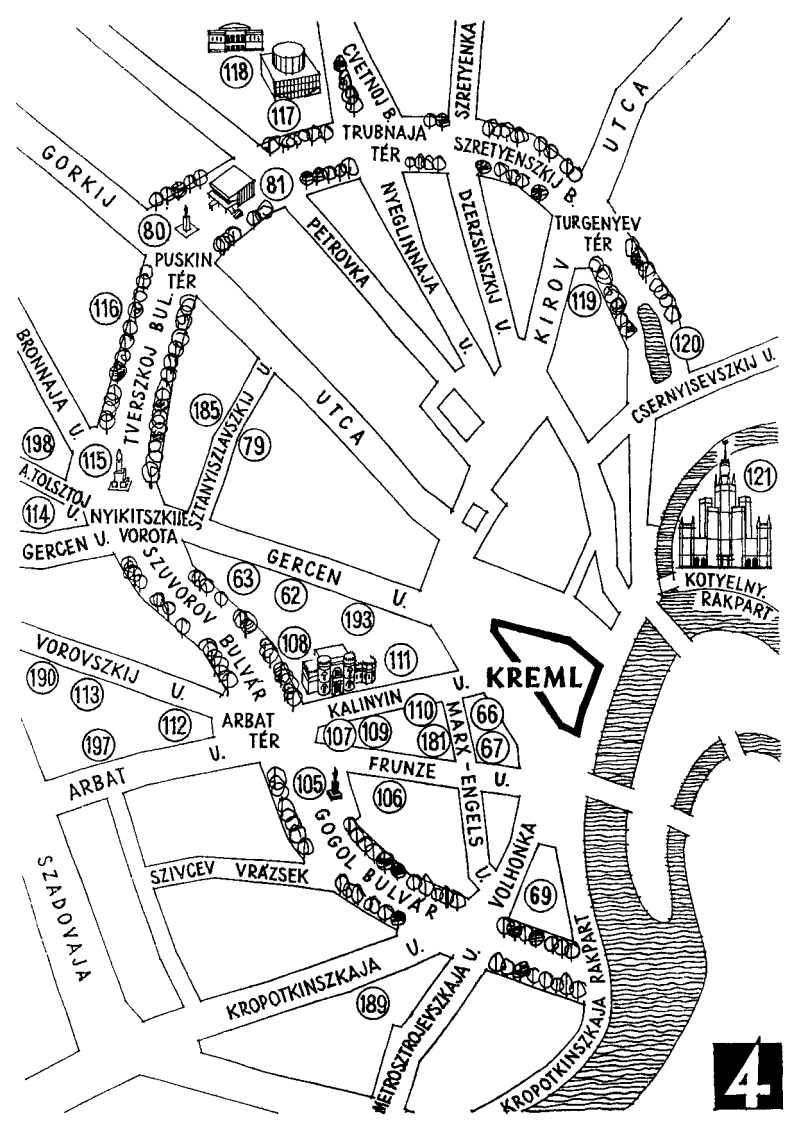
118
117
CVETNOJ B.
TRUBNAJA TÉR
SZRETYENKA
SZRETYENSZKIJ B.
UTCA
GORKIJ
81
80
PUSKIN TÉR
PETROVKA
NYEGLINNAJA U.
DZERZSINSZKIJ U.
KIROV
TURGENYEV TÉR
119
120
CSERNYISEVSZKIJ U.
116
TVERSZKOJ BUL.
BRONNAJA U.
185
SZTANYISZLAVSZKIJ U.
UTCA
79
198
115
A.TOLSZTOJ U.
NYIKITSZKIJE
114
GERCEN U.
VOROTA
63
62
GERCEN U.
121
KOTYELNY.
RAKPART
SZUVOROV BULVÁR
193
108
111
KREML
VOROVSZKIJ U.
190
113
112
ARBAT TÉR
KALINYIN U.
110
66
107
109
181
67
MARX-ENGELS U.
197
ARBAT U.
105
FRUNZE U.
106
GOGOL BULVÁR
VOLHONKA
69
SZIVCEV VRAZSEK
SZADOVAJA
KROPOTKINSZKAJA U.
189
RAKPART
MIROSZTROJEVSZKAJA U.
KROPOTKINSZKAJA
4

ban élt *Gercen*, itt is tartóztatták le a cári csendőrök. Száműzetéséből visszatérve, a szomszédos házba költözött. Az egyik keresztutca, a Furmanova magyar vonatkozású emléket is őriz: itt élt néhány évig *Kun Béla*, s itt dolgozott a forradalmár író és legendáshírű hadvezér: *Zalka Máté*.

Aki nem ér rá a kitérőre, sétáljon végig a Bulvár körút első szakaszán, amely a nagy orosz író, Gogol nevét viseli. A kellemes sétaút a városnegyed központjába, az Arbat térre vezet. Itt áll *Gogol szobra (105)*, Tomszkij alkotása.

A szobor előtt állva, jobbkézről elsőnek a Szovjetunió *Honvédelmi Minisztériumának* épülettömbje (*106*) tűnik szemünkbe. Tovább haladva a téren, egymás mögött két metroállomást láthatunk, mellettük a *Hudozsesztvennij filmszínház (107)*. Itt indul ki a Kreml felé a Kalinyin utca. Mindjárt az elején sajátos ház hívja fel magára a figyelmet — gazdagon díszített, faragott, jellegzetesen mór stílusjegyeket mutató homlokzatán tábla hirdeti: a *Barátság Háza (108)*. Az épület valaha a dúsgazdag Morozov gyáros családé volt. Érdekessége, hogy belső helyiségei más-más stílusban készültek. A bejárat és a hall fatáblái Tudor korabeli angol vadászkastélyokra emlékeztetnek, a színházterem bejárata a görögös stíluselemek felhasználásával készült, a nagyterem barokkos vonalú stb. A házban ma a külfölddel baráti kapcsolatot ápoló társaságok tartják összejöveteleiket. Gyakran látnak itt vendégül magyar turistákat is. A szomszéd épületben van egyébként a *Szovjet—Magyar Baráti Társaság* irodája is. Szemben, a Kalinyin utca 9. számú házban van a *Külföldi Kulturális Kapcsolatok Állami Bizottsága (109)*, az utca elején pedig a *Scsuszev Építészeti Múzeum (110)*. Ebben az utcában van — a nagyközönség számára is megnyitott — katonai áruház, az úgynevezett *Vojentorg (111)*.

Az Arbat tér bal oldalán ékalakban fut össze Moszkva egyik legrégibb és legújabb útvonala: az Arbat utca és az

Új Arbat utca (Novij Arbat). Az egyiken még valaha az Arany horda mongol szekeresei döcögtek, a másikat viszont rekord idő alatt építették 1963-ban, régi házak, elavult épületek lebontásával. Az Új Arbat a Szadovaja körútig vezet, innen a Kutuzov sugárútban folytatódik. A két utca között áll a leghíresebb moszkvai étterem, a *Prága* épülettömbje (*112*). (Mivel az Új Arbat könyvünk készítésekor született, nem szerepel az akkorra már elkészült térképünkön sem.)

Az Új Arbatba torkollik a Vorovszkij utca (Ulica Vorovszkovo), a moszkvai diplomáciai negyed egyik főútvonala. Számos ország nagykövetsége van itt és a szomszédos csendes utácskákban, köztük *hazánk nagykövetsége* is (*113*), amely a Vorovszkij utca 21. sz. házban székel.

Ha az Arbat és a Szuvorov bulvár sarkán trolibuszra szállunk, egy megálló után érünk az úgynevezett *Nyikitszkije vorotához* (fordítása nagyjából: Nyikitai kapu. Valaha ugyanis a városfalon itt kapu vezetett át). Itt keresztezi a Bulvár körutat a Gercen utca. Jobbkéz felé kiindulva elhaladunk a híres *Majakovszkij Színház (63)* előtt, majd rövid sétával eljutunk a *Moszkvai Konzervatóriumhoz (62)*. Balkézre indul ki a térről az Alekszej Tolsztoj utca, benne az *A. Tolsztoj emlékmúzeummal (114)*. A kis téren áll a nagy tudós, *Tyimirjazev szobra (115)*, Sz. Merkurov 1923-ban felavatott alkotása.

A következő megálló a *Puskin Színház (116)* épületével szemben van, majd kijutunk a már ismert Puskin térre (*80*). Innen a tér végéből kiinduló villamossal folytathatjuk utunkat, ha tovább akarunk ismerkedni a Bulvár körúttal. Mindössze két megálló az úgynevezett Trubnaja tér. (Nevét onnan nyerte, hogy valaha innen vezették boltozat alatt, csövekben a Nyeglinnaja folyót s a „truba" szó oroszul csövet jelent.) A térből balkézre indul ki a Cvetnoj bulvár, amely merőleges a Bulvár körútra. Pár lépés a Cvetnoj bulváron, s máris eljutunk a „*Mir*" *panoráma*

mozi köralakú épületéhez (*117*). Mellette van a *Moszkvai Cirkusz (118)*, ahol az év minden hónapjában változatos műsor szórakoztatja a közönséget.

A Bulvár körút sorra keresztezi a város központjából kiinduló sugárutakat: az üzleteiről nevezetes Szretyenkát, majd a Kirov utcát. A Kirov utca sarkán áll a moszkvai *Főposta (119)*. A magyar utasok számára érdekes emlék, hogy a moszkvai eszer-lázadás idején a Vörös Hadseregben harcoló magyarok vették vissza a főpostát az ellenforradalmároktól.

A következő megálló a Csisztije prudi, magyarul: „tiszta víztároló" — nevet viseli s valóban, a Bulvár körút parksávja kiszélesül, víztárolót ölel körül. Tavasztól őszig csónakázni is lehet a kis *mesterséges tavon (120)*.

A Bulvár körút félgyűrűje a Jauza torkolatánál éri el ismét a Moszkva folyót. Itt, a Kotyelnyicseszkaja rakparton magasodik Moszkva hét magasépületének egyike, egy *22 emeletes lakóház-tömb (121)*, közepén 32 emeletes toronnyal.

A „KÉTEMELETES" NAGYKÖRÚT ÉS A BELŐLE KIÁGAZÓ SUGÁRUTAK

Moszkva „nagykörútja", az úgynevezett Szadovaja gyűrű szintén az egykori városfalak helyén létesült. Gyalog végigjárni nem tanácsos: több mint 16 km hosszúságú teljes kör, s így alaposan elfáradna, aki végig akarná sétálni. Trolibusszal azonban érdemes végig utazni, legalább azon a szakaszon, amely nagyjából a már ismert Bulvár körúttal párhuzamos.

Utunk kiindulópontjául nem a Szadovaját, hanem a tőle néhányszáz méterrel távolabb eső Komszomol teret választottuk. A *Komszomolszkaja metro-állomásból (122)* a föld felszínére lépve, hatalmas, négyszögletes, igen nagy forgalmú téren találjuk magunkat. A forgalom teljességgel

Majakovszkij szobra az új Moszkva forgatagában

A Szovjet tér, a Városi Tanács székházával

Jellegzetes moszkvai „magasépület"

Komszomol tér

A Krimi-híd

A Moszkva folyó partjai . . .

indokolt: *három nagy pályaudvar* áll a tér két oldalán: a Leningrádi (*123*), a Jaroszlavi (*124*) és a Kazanyi (*125*). Mind a három érdemes a megtekintésre; innen indulnak a vonatok a Szovjetunió európai területének északi részére, Szibériába és a Távol-Keletre. A tér fölé emelkedik a *Leningradszkaja szálló (126)* keskenynek tűnő, 26 emeletes tornya. A szálló elől kiindulva, a forgalmas Kalancsovszkaja utcán jutunk ki a Lermontov térre, ahol utcánk a Szadovajába fut be. Itt is emelkedik egy magasépület: a *Vasútügyi Minisztérium (127)* és más hivatalos szervek 24 emeletes palotája.

Mielőtt trolibuszra szállnánk, vessünk egy pillantást az egymás mögött magasodó két hatalmas toronyra. Moszkvának összesen hét ilyen magasépülete van, valamennyit a negyvenes évek végén kezdték építeni. A maguk nemében eredetiek, bizonyos szempontból szépek is — s bár sok rajtuk a felesleges dísz, kétségtelenül emelik a városképet. Ma mégsem építenek már ilyen magasépületeket a szovjet fővárosban — túlzottan költségesek, építészeti megoldásuk elavult, s főként: nem indokoltak. A kapitalista országok fővárosaiban, ahol az építkezésnek gátat szab a telekspekuláció, s a belterületen levő házak mindegyike komoly értéket jelent a tőkésnek, természetes a felhőkarcolók építése, — a Szovjetunió fővárosában azonban nincsenek ilyen szempontok. Éppen ezért szüntették meg az igen drága magasépületek sorozatának továbbfejlesztését, s ma ugyanakkora beruházási összegből négy-ötszörte több lakóteret építenek, korszerű elvek alapján. Az új lakótelepeken vannak s lesznek is toronyházak, de ezeket nem puszta dekorációul, hanem a célszerűség szempontjai szerint építik.

Szálljunk fel a magasépület előtt egy 10-es jelzésű trolibuszra, s induljunk el nyugati irányban a Szadovaján. Trolibuszunk elhalad a *Mezőgazdasági Minisztérium (128)* vöröses színű székháza előtt, majd megáll egy érdekes vonalú épületnél. A klasszikus vonalú főszárnyhoz félkörívben oszlopcsarnok csatlakozik. Ez a palota valaha a Seremetyev hercegi családé volt. Ma itt van a moszkvai mentőszolgálat központja, a nagy orosz sebészről, Szklifoszovszkijról elnevezett kórház és tudományos kutatóintézet (*129*).

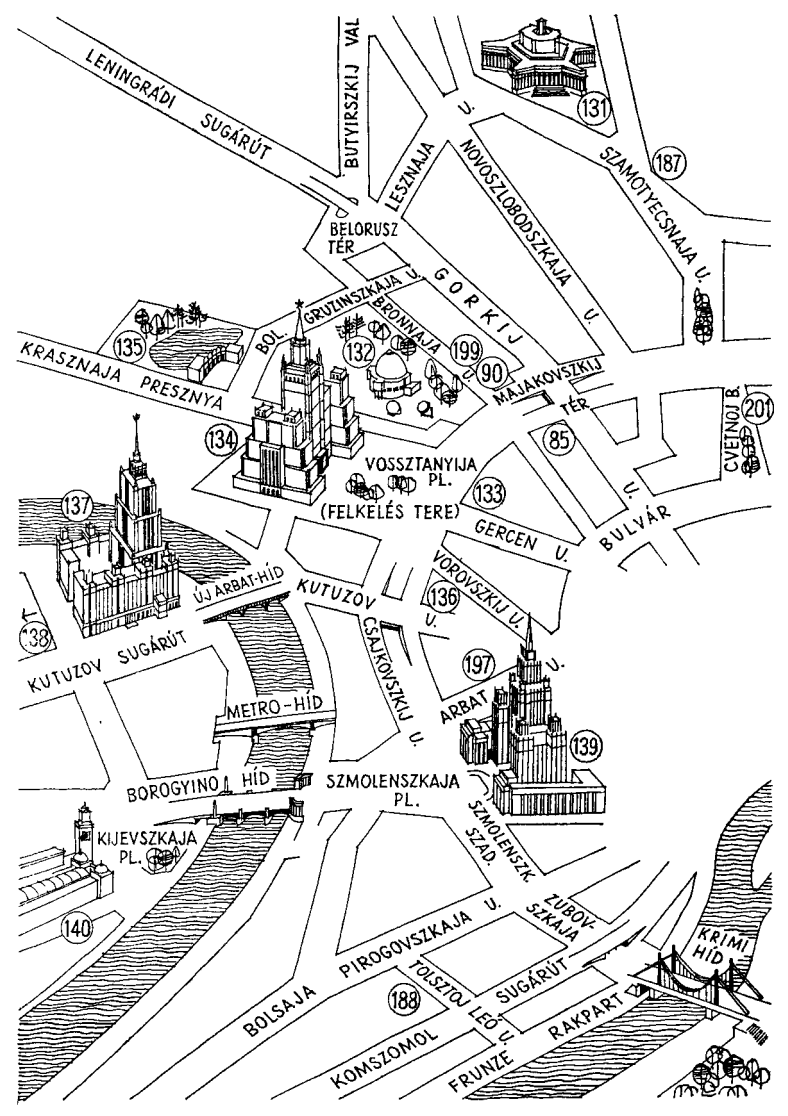
LENINGRÁDI SUGÁRÚT
BUTYIRSZKIJ VAL
LESZNAJA U.
NOVOSZLOBODSZKAJA U.
SZAMOTYECSNAJA U.
131
187
BELORUSZ TÉR
GORKIJ
GRUZINSZKAJA U.
BOL.
BRONNAJA U.
132
199
90
135
KRASZNAJA PRESZNYA
MAJAKOVSZKIJ TÉR
85
CVETNOJ B.
201
134
VOSSZTANYIJA PL.
(FELKELÉS TERE)
133
137
GERCEN U.
BULVÁR U.
ÚJ ARBAT-HÍD
KUTUZOV U.
VOROVSZKIJ U.
136
138
KUTUZOV SUGÁRÚT
CSAJKOVSZKIJ U.
197
ARBAT U.
METRO-HÍD
139
BOROGYINO HÍD
SZMOLENSZKAJA PL.
SZMOLENSZK. SZAD.
KIJEVSZKAJA PL.
140
ZUBOVSZKAJA U.
KRIMI HÍD
PIROGOVSZKAJA U.
BOLSAJA
TOLSZTOJ LEÓ U.
SUGÁRÚT
188
RAKPART
KOMSZOMOL
FRUNZE

(Képaláírás a 68. oldalon.)

Bal oldal:

85 Csajkovszkij hangversenyterem
90 Peking Szálló
131 Szovjet Hadsereg Színháza
132 Planetárium
133 Csehov Emlékmúzeum
134 Magasépület a Felkelés terén
135 Állakert
136 Dom Kino (Filmművészeti Szövetség)
137 Ukrajna Szálló
138 A borogyinói csata panorámája
139 A Külügyminisztérium magasépülete
140 Kijevi pályaudvar
187 Dosztojevszkij Emlékmúzeum
188 Tolsztoj-ház
197 Akadémiai Vahtangov Színház
199 Esztrád Színház
201 Mir filmszínház

Jobb oldal:

121 Magasház a Kotyelnyicseszkaja rakparton
122 Komszomolszkaja Metro-állomás
123 Leningrádi pályaudvar
124 Jaroszlavi pályaudvar
125 Kazanyi pályaudvar
126 Leningradszkaja Szálló
127 Vasútügyi Minisztérium
128 Mezőgazdasági Minisztérium
129 Szklifoszovszkij Tudományos Kutató Intézet
130 Rigai pályaudvar
141 A Gorkij park főkapuja
142 Varsó Szálló
182 A Szovjet Hadsereg Központi Múzeuma
183 Állami Tretyakov Képtár
184 Keleti Kultúrák Múzeuma
186 Irodalmi Múzeum
19 Majakovszkij Könyvtár-múzeum
192 „Bahrusin" Központi Színházi Muzeum
961 A Kis Szinház Kamaraszínháza

Nem sokkal az intézet után érünk el a Béke sugárút (Proszpekt Mira) keresztezéséhez. Ez a nagyforgalmú út nagyjából északkeletnek vezet ki a városból. A Proszpekt Mirán juthatunk el a *Rigai pályaudvarhoz (130)*, majd a *Szovjetunió Népgazdasági Eredményeinek Kiállításához.*

Tovább haladva, ismét egy forgalmas keresztezés következik, a Kolhoznaja Ploscsagy (Kolhoz tér). Balról a már ismert Cvetnoj bulvár fut be a térré szélesedett Szadovajába, jobbról egy hasonlóan parkosított útvonal vezet kifelé. Az út végén áll a *Szovjet Hadsereg Színházának (131)* ötszög alakú épülete. Itt van a *Hadsereg Központi Háza és Emlékmúzeuma is.* Gyönyörű parkjában nyaranta rendszeresen tartanak esztrádműsorokat, hangversenyeket.

Magas lakóépületek szegélyezik két oldalról a Szadovaját. Trolibuszunkról próbáljuk egy kicsit megfigyelni a forgalmat. Mindkét oldalon négy-hat sorban közlekednek az autók, trolibuszok s az automata fényjelzők zöld jelzésére szinte vágtatni kezdenek. Ezek a fényjelzők lassan az utolsó mohikánok lesznek a moszkvai Nagykörúton: az útvonalat „kétemeletessé" alakítják.

Hogy mit jelent a kétemeletes közlekedés, azt a Gorkij utca keresztezésénél, a Majakovszkij térnél magunk is tapasztalhatjuk. Trolink széles alagútba fut be a Gorkij utca szintje alá. Ez volt Moszkva első ilyen jellegű jármű-alagútja. Csaknem félezer méter hosszú, mindkét oldalon három-három sorban halad a járműforgalom. Az első alagútnak már több testvére született, így a Kutuzov sugárút keresztezésénél, az Október téren, a Taganszkaja téren. Néhány év alatt valamennyi fontos útvonal keresztezésénél hasonló alagútak épülnek, kivéve a Cvetnoj bulvárnál, itt ugyanis a Szadovaja alatt folyik — beboltozva — a Nyeglinnaja folyó. A körút forgalmát ezért hídon vezetik el a keresztező útvonal felett.

Trolink a Majakovszkij téren, a *Peking szálló (90)* épülete előtt bukkan ki ismét a föld alól, hogy rövidesen megálljon a moszkvai *Planetáriumnál (132)*, ahol nemcsak a csillagos ég titkaival ismerkedhetünk meg, hanem meg-

tekinthetjük néhány szputnyik modelljét, felszerelését, érdekes előadásokat hallhatunk az űrkutatásról. A házak közé ékelve jobbkézről bukkan ki a planetárium ezüstös kupolája. Csaknem ezzel szemben a túlsó oldalon a házak közé szorulva aprócska keskeny épületet láthatunk. Ez a *Csehov Emlékmúzeum (113)*. Ebben a házban dolgozott a nagy író.

A következő megálló ismét egy magasépület előtt van (*134*). Szálljunk ki a troliból s tegyünk körsétát a Felkelés terén (Ploscsagy Vossztanyija). Míg a Szadovaja — ezt a szakaszát Csajkovszkij utcának nevezik — baloldalán a már ismert „moszkvai Saint Germain-negyed" terül el, a másik oldalon kezdődik a híres munkáskerület, a Krasznaja Presznya. 1905 decemberében ágyuk dörögtek a téren, torlaszok emelkedtek az utcákon. A moszkvai munkások nagyszerű felkelése itt, a *Vörös Presznyán* vívta meg csatáját a cári önkénnyel. A felkelés törzse a mai magasépület háta mögött, egy kisebb házban székelt — falán ma emléktábla őrzi a hősök emlékét.

A magasépület mellett lejtős úton juthatunk el az *Állatkert (135)* főbejáratához. Az állatkert egy másik részébe a Planetárium mellett a Szadovajáról mehetünk be.

Vessünk egy pillantást a magasépületre is, amely gondosan kezelt park mögött áll. A középső rész 22 emeletes, s ezt 16 emeletes lakótömb veszi körül.

A tér túlsó oldalán egymás mellett fut a Felkelés terére a Gercen utca (Ulica Gercena) s a Vorovszkij utca (Ulica Vorovszkovo), ahol a magyar nagykövetség is van. Ebben az utcában mindjárt a Felkelés tere közelében két fontos épület áll szinte egymással szemben: a *Szovjet Írók Szövetségének* klasszikus vonalú székháza s a konstruktivista stílusjegyeket viselő Dom Kino, a *Filmművészeti Szövetség* otthona (*136*). A szögletes épület meglehetősen kirí a környező paloták közül.

Induljunk tovább a Szadovaján. Az amerikai nagykövetség épülete előtt elhaladva a troli ismét alagútba jut. Itt keresztezi a Nagykörútat a Kutuzovszkij Proszpekt (Kutuzov sugárút), Moszkva egyik legújabb főútvonala, amelynek helyén 1956-ban még faházak álltak. Enyhe lejtővel halad az út a Moszkva folyó felé, s a széles, modern, 500 m hosszú Új-Arbat hídon halad át felette a *Ukrajna szállóhoz (137)*. Ez Európa egyik legnagyobb szállodája, szintén Moszkva magasépületei közé tartozik: a központi toronyrész 34 emeletes.

A Kutuzov sugárút több mint 60 m szélességű ezen a helyen s keleti irányban fut ki a városból, teljesen új lakóházak mellett. Valaha ezen az úton mentek a nagy orosz hadvezér, Kutuzov csapatai a borogyínói csatatér felé. 1812 emlékét csupaüveg, köralakú új épületben elhelyezett nagyméretű festmény, a *Borogyínói csata* panorámája *(138)* őrzi (fél századdal ezelőtt festette Rubo). A panoráma épületét a csata 150. évfordulójára 1962-ben emelték. Mellette látjuk Kutuzov egykori „főhadiszállását", egy kis faházikót. A város határánál ágazik le a sugárútból az új lakónegyed, Fili-Mazilovo felé vezető útvonal.

Haladjunk tovább a körúton, amely ismét egy magasépület, a *Külügyminisztérium és Külkereskedelmi minisztérium* 27 emeletes magas palotája előtt visz el. Majdnem mindegyik külkereskedelmi vállalat is itt székel *(139)*. A minisztériumi épület mellett keresztezi a Szadovája az Arbat utcát. Jobbra térré szélesül a keresztezés, szép kilátás nyílik innen a Moszkva folyó partjára, a folyón átívelő *Borogyínói hídra* — amelyet a diadalmas csata emlékére domborművekkel díszítettek—, s a folyó túlsó partján a *Kijevi pályaudvar (140)* imponáló, üvegkupolás épülettömbjére. Erre a pályaudvarra futnak be a vonatok Budapestről, s aki vonaton utazik vissza hazánkba, innen indul.

Széles térről nyílik a következő sugárút, a Nagy Pirogov utca (Bolsaja Pirogovszkaja). Nevét a híres orosz sebészről kapta — ezen az utcán ugyanis több kórház, sebészeti klinika van. A Pirogovszkajáról nyílik a Szadovajával párhuzamos Lev Tolsztoj utca, ahol a Háború és béke írója lakott. Egykori lakóházában ma a *Tolsztoj múzeum* (*188*) működik. A Pirogovszkaja egyébként a híres Novogyevicsij kolostort és temetőt érintve a Lenin stadionhoz vezet el.

A Pirogovszkajától tovább haladva, trolink a Moszkva folyó partjára ér. Egy kissé a régi budapesti Erzsébet hídra emlékeztet a folyón átívelő *Krimi híd*. Van itt azonban még egy híd — keresztben, a Szadovaja felett. A Kreml felől ezen át halad a gyorsforgalmi útvonal a Lenin stadion, majd tovább, a híres Délnyugati Városrész felé. Ez az útvonal, a Komszomol sugárút (Komszomolszkij proszpekt), 1957-ben nyílt meg, szintén egykori kis utcák, faházak helyén. A Szadovaja és a Komszomol sugárút sarkán balkézről régi épületek állnak, egykori katonai raktárak. Jobbról a metro Gorkij-park állomásába léphetünk.

A Krimi hídról tekintsünk le a Moszkva folyó partjaira. Az egyik parton magas háztömbök sorakoznak. Ez a *Frunze-rakpart*, Moszkva egyik új lakónegyede, amely az 50-es évek első felében készült el. A túlsó parton viszont a *Gorkij park* fái zöldellnek. Magasra emelkedik föléjük a két óriáskerék.

A troli a park díszes főkapujánál (*141*) áll meg, majd továbbindul az Október tér (Oktyabrszkaja Ploscsagy) felé. Nagykörúti troli-sétánkat itt akár be is fejezhetjük, mert az útvonal látnivalókban leggazdagabb részét már végigjártuk. Innen a Szadovaja Moszkva ipari kerületéhez vezet tovább. A nagyforgalmú téren ismét csak a föld felszíne alá terelték a körút forgalmát. Jobbról a *Varsó szálló* modern épületét (*142*) látjuk, a közelben a metro

régi állomása. Innen indul azonban egy új metro vonal is — a Délnyugati Városrész, új-Cserjomuski felé. A két állomásépület stílusa között szembetűnő a különbség: a régi díszes épülettel szemben az új kitűnik vonalainak egyszerűségével, modernségével. A régi állomás mellett indul ki Moszkva egyik legfontosabb útvonala, a Délnyugati Városrész főútvonala, a Lenin sugárút (Lenyinszkij proszpekt). Még egy útvonal ágazik ki a térről, csaknem párhuzamosan a Lenin sugárúttal, a Sabolovka, ahol a *Moszkvai Televízió* stúdiói és adótornyai vannak (*145*). A Lenin sugárút torkolatával átellenben a centrum felé fut a Dimitrov utca. Ezen haladva a Kremlhez sétálhatunk el, aki azonban nagyon elfáradt, a téren metroba szállhat.

LÁTOGATÁS A DÉLNYUGATI VÁROSRÉSZBEN

Következő utunkat ott kezdjük, ahol az előzőt befejeztük: az Október téren. Szálljunk fel egy trolibuszra, amelyik a Lenin sugárúton halad s induljunk el a szovjet főváros legnagyobb összefüggő új építkezéséhez, a világhírű Dél-Nyugati Városrészbe.

A sugárút első szakaszát valaha Kalugai országútnak nevezték — erre haladtak az utasok Kaluga városa felé. Moszkva centrumától távolabb esett ez a vidék, éppen ezért építették itt az első kórházakat, hogy a betegeknek nyugalmat biztosítsanak. Mindjárt az út elején, jobbkézről kezdődik a *kórház-negyed* s a két főépületet érdemes megtekinteni. Az első, klasszikusan simavonalú, oszlopostimpanonos épületet (*143*) az a híres építész, Bove tervezte, aki az 1812-es tűzvész után Moszkva újjáépítését vezette; a második, ugyancsak oszlopos bejáratú, kupolás épület (*144*) ennél is régebbi: a XIX. század elején emelték, M. F. Kazakov tervei alapján. (Mindkét épület a Lenin sugárút 7. sz. telken áll.)

LÁTOGATÁS DÉLNYUGATON
A SPORTVÁROS
ÉS A NOVOGYEVICSIJ KOLOSTOR

143—144 Az Első Városi Kórház főépületei
145 A Televízió adótornyai
146 A Szovjetunió Tudományos Akadémiája elnöksége
147 Donszkoj kolostor, Építészeti Múzeum
148 A Szovjet Szakszervezetek Központi Tanácsának székháza
149 Az Új-Cserjomuski lakótelep kísérleti körzetei
150 Sternberg csillagvizsgáló intézet
151 Lomonoszov Egyetem
152 Lenin-hegyi kilátó
153 Síugrósánc
154 Központi úttörőpalota
155 Nyitott uszoda
156 Nagystadion
157 Kisstadion
158 Sportpalota
159 Novogyevicsij kolostor és temető
160 Junoszty Szálló
161 Moszkvai vásár
162 Hamovnyiki Nyikoláj templom

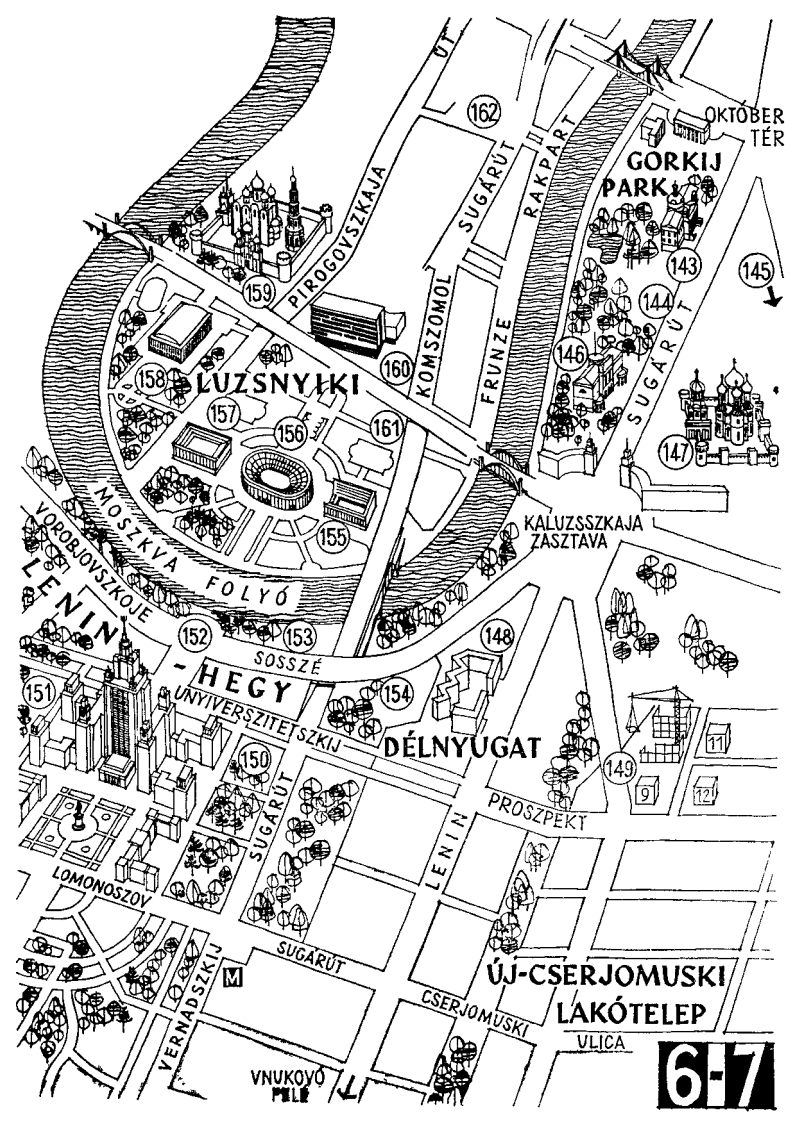
OKTÓBER TÉR
GORKIJ PARK
PIROGOVSZKAJA ÚT
KOMSZOMOL SUGÁRÚT
FRUNZE RAKPART
SUGÁRÚT
LUZSNYIKI
MOSZKVA FOLYÓ
VOROBJOVSZKOJE
LENIN-HEGY
KALUZSSZKAJA ZASZTAVA
SOSSZÉ
UNYIVERSZITETSZKIJ
DÉLNYUGAT
PROSZPEKT
LENIN
SUGÁRÚT
LOMONOSZOV
VERNADSZKIJ
SUGÁRÚT
M
ÚJ-CSERJOMUSKI LÁKÓTELEP
CSERJOMUSKI
VLICA
VNUKOVÓ
MILE
6-7

A negyvenes évek második felében épült lakóházak között vezet tovább a sugárút. Balról, a Sabolovka utca felől idelátszik a *Moszkvai Televízió* két adótornya (*145*).

A moszkvai TV naponta két fekete-fehér programot sugároz, de kísérleti jelleggel színes adások is vannak, amelyek a legközelebbi jövőben, az új nagyadó felépülte után rendszeressé válnak. Az új nagyadót, amely több mint 500 méter magas, s így a világ legmagasabb épülete lesz, 1965-re készítik el, a szovjet főváros északi részén, Osztankinoban. A televíziós lánc összekapcsolja a szovjet fővárost Leningráddal, a balti szovjet köztársaságokkal, Kijevvel, Ukrajnával, az Urallal, s a Szovjetunió európai területének sok más körzetével, valamint az európai országokkal is.

A magas lakóépületek között jobbról érdekes, szobrokkal díszített kapu tűnik fel, mögötte díszes park közepén áll egy régi épület: a *Szovjetunió Tudományos Akadémiája* elnökségének székháza (*146*), a volt Nyeszkucsnij-kastély. A környező lakóházakban sok ismert tudós él, az út bal oldalán álló épületekben pedig akadémiai kutató- és tervezőintézetek kaptak helyet. Közöttük vezet ki egy elágazás a Donszkaja térre, ahol egy XV—XVI. századi kolostorban kapott helyet az *Építészeti Múzeum* (*147*). Maga a kolostor is érdemes a megtekintésre, a múzeum pedig igen gazdag anyaggal szemlélteti az orosz és a szovjet építészet fejlődésének történetét.

A Lenin sugárút ezután egy nagyjából köralakú teret szel ketté, az úgynevezett Kalugai őrállomás (Kaluzsszkaja zasztava) terét. Jobb és bal oldalt két magas, tornyos, szobrokkal díszített épület áll. Néhány évvel ezelőtt itt volt Moszkva határa, — a tervezők úgy képzelték el, hogy a kissé túlontúl is díszes épületek között érkezik majd az utas a szovjet fővárosba. Ma viszont itt kezdődik az, ami Moszkvában a legmodernebb, a Délnyugati Városrész.

A híres Délnyugat tulajdonképpen több nagy, összefüggő építkezés, amely innen egészen a város jelenlegi határát jelentő autósztrádáig terjed. Hozzá tartozik az úgynevezett Lenin-hegy, továbbá a sugárúttól balkézre

Cserjomuski egykori falu területe. Több ezer lakóház nőtt és nő itt a földből. A tervezők azért választották éppen ezt a vidéket az új lakónegyedek központjául, mert a mikro-klíma viszonyai itt a legalkalmasabbak. Az uralkodó széljárás eltereli az üzemek füstjét, a várost körülvevő erdőségek szinte a házak közé nyúlnak be.

A nagyszabású építkezés 1952-ben kezdődött meg, az ötvenes évek közepén bontakozott ki s azóta szakadatlanul tart. Délnyugaton a legkorszerűbb elvek alapján építkeznek: mikro-körzetenként. Egy-egy ilyen körzetben a lakóházakkal együtt készülnek el a legfontosabb üzletek, több körzetnek együttesen van kisebb áruháza, az egész városrészben pedig több nagyáruház létesült. A közlekedést két metro-vonal biztosítja, mindkettő a legutóbbi évek alkotása. A földalatti állomásaival autóbuszjáratok kötik össze a távolabb fekvő körzeteket, s egy útvonalon ma még villamos is közlekedik. A Lenin sugárúton s a legfontosabb útvonalakon trolibuszok bonyolítják le a forgalmat.

A délnyugati építkezés valóságos építéstörténeti múzeum — a szovjet építészet elmúlt évtizedének minden jelentős állomását lemérhetjük az itt álló háztömbökön, mikro-körzeteken. Az első épületek 14—16 emeletes tömbök — ezek még magukon viselik a túlzott monumentalitás iránti hajlamot. Bár a lakások itt is kényelmesek — valamennyi épületben távfűtés, hideg-melegvízszolgáltatás van, s természetesen teljes komfort —, a nagy tömbök nem a legideálisabbak a lakók számára, építési módjuk pedig nem korszerű. A sugárutat szegélyező háztömbök már korszerűbb elvek alapján készültek, de némileg egyhangúak, kevés rajtuk a szín, a modern díszítés. A kísérleti negyedekben — így Új-Cserjomuski 9-es és 11-es negyedében — sok érdekes ötlettel próbálkoztak a tervezők, a legújabb körzetek pedig már a legmodernebb építészeti eljárásokkal épülnek, nagypanelekből, szereléssel, az előregyártott elemek legváltozatosabb felhasználásával. Ezeket a „gyárban készült" házakat szinte szobánként szerelik össze, külsőre is tetszetősek, kényelmesek.

E rövid kitérő után induljunk tovább utunkon. A Lenin sugárútból a Kaluzsszkaja Zasztava terénél elágazik a Vorobjovszkoje sossze, amely a Moszkva folyó mentén, a Lenin-hegy tetején fut végig. Balra Cserjomuski felé vezet az út. A keresztezés szintén modern, kétszintes, a 100 m széles sugárutat középen parksáv választja ketté, mindkét oldalon több sorban közlekedhetnek a járművek. Az utat szegélyező házakban nagy, modern üzletek kaptak helyet.

Jobbról a házak között van a *Szovjet Szakszervezetek Központi Tanácsának* székháza (*148*), amely még a háború előtt készült el. Balkézre több *akadémiai kutatóintézet* épülettömbje magasodik, — ezek még akkor épültek a „városon kívülre", amikor a mai modern városrésznek hírehamva sem volt.

Az első nagyobb kereszteződés az Egyetemi sugárút (Unyiverzitetszkij proszpekt), illetve a Cserjomuskaja ulica, amely balra Új-Cserjomuski felé vezet.

Akinek ideje engedi, szálljon át egy autóbuszra s utazzék balra két-három megállót, hogy fogalmat alkothasson magának az építkezés méreteiről. Az út hosszú kilométereken át új és még újabb lakótömbök, a tömböket leválasztó parksávok, terek között vezet s szinte nem is látni a végét. Ezen az úton juthatunk el az igen érdekes kísérleti körzetekbe, Új-Cserjomuski 9. és 11. számú negyedeibe (*140*). Érdemes megemlíteni, hogy ezen a vidéken alig néhány éve még kis falusi települések voltak s a körzet nevét a falusi házak között dúsan virágzó zelnicemeggyről (oroszul cserjomuha) kapta. Erről az építkezésről merítette témáját a világhírű komponista, Dmitrij Sosztakovics egyetlen operettjéhez, amelyet gyakran játszik a szovjet főváros operettszínháza. A vidám operett címe: Moszkva—Cserjomuski.

A következő keresztezésnél hagyjuk el a Lenin sugárutat, amely még kilométereken át fut hatalmas lakótömbök között, majd az úgynevezett Tyeplosztani hátságon át erdők között halad tovább a vnukovói repülőtér felé. A saroképületben nézzük meg az *atomerő békés felhasználásának kiállítását.*

Induljunk el most jobbra, a széles keresztező útvonalon, a Lomonoszov sugárúton. Itt épült fel a Délnyugati városrész első épülettömbje s ma is az egyik legforgalmasabb főútvonal Moszkva új részében.

A Lomonoszov sugárúton a metro egyik vonalának köralakú végállomásáig jutunk el. Innen jobbra fordulva, a Lomonoszov Egyetem (*151*) kerítése mellett folytathatjuk utunkat. A Vernadszkij sugárút az egyik oldalról az

új városnegyed lakótömbjeit határolja. A másik oldalon a fák közül idelátszik az *Akadémia Sternberg csillagvizsgáló intézetének* kupolája (*150*).

Most már csaknem teljes kört írtunk le: ismét eljutottunk az Egyetemi sugárúthoz (Unyiverszitetszkij proszpekt). Most balfelé térünk, s a *Lomonoszov Egyetem (151)* messze látszó tornyos épülete felé indulunk. (Aki fél a sétától, utazhat egy megállót a metrón, vagy a számos autóbuszjárat egyikén — szinte mindegyikkel ugyanoda jut el.)

Ha a magasépületeket sok bírálat érte is Moszkvában, abban mindenki egyetért, hogy a híres „MGU" (Moszkovszkij Goszudarsztvennij Unyiverzitet — Moszkvai Állami Egyetem), a Lomonoszov Egyetem a Leninhegy csúcsán — nagyszerű alkotás, építészetileg is szépen, harmónikusan megoldott s valósággal megkoronázza a meredek domboldalt. Az óriási épület 1949—53 között készült, Rudnyev, Csernyisov, Abroszimov és Hrakov tervei alapján. Középső toronyrésze 32 emeletes, 240 m magas, a szárnyépületek 18 emeletesek. Az egyik oldalsó tornyon 9 m átmérőjű óra, a másikon ugyanakkora köralakú hőmérő és barométer. A torony aranyozott csúcsa messzire látszik. Csupán tanterem, laboratórium és más, az oktatás célját szolgáló helyiség mintegy kétezer van a hatalmas épülettömbben, s ezenkívül kitűnően felszerelt diákszálló, számos étterem, több tornaterem, kisebb uszoda, színház és moziterem kapott helyett. Aki végig akarná látogatni az egyetem valamennyi helyiségét, több mint 160 km-t gyalogolhatna ... Az egyetem megtekintéséhez egyébként — éppen a zavartalan tanulmányi munka érdekében — egyéni látogatóknak külön engedélyt kell kérniük; csoportok előzetes megállapodás alapján vezetővel járhatják be. A torony csúcsáról pazar kilátás nyílik a szovjet fővárosra.

Az egyetem mögött mintegy 300 hektáros óriáspark terül el. A tervek szerint itt készül majd el a Szovjetek Palotája, Moszkva legjelentősebb középülete, ahol helyet kap a Legfelső Tanács és sok más állami intézmény.

Az egyetem előtt gondosan rendbentartott parkon át sétálhatunk ki a Moszkva folyó felett emelkedő *Lenin-hegyi kilátóhoz (152)*. Ide minden turista eljut — hiszen innen lehet betekinteni a szovjet fővárost, legalább is nagy részét.

A kilátó széles terasza a meredek part legmagasabb pontján készült, vörös, csiszolt gránitból. Ha a korlát mellett megállunk, jól látjuk, milyen széles patkóval kanyarog alattunk a folyó. Balra a Lenin-hegy szelíden lejt a a folyó partjára. Jól látható a Moszfilm stúdió telepe mögött épülő új negyed, a Kijevi pályaudvar szürke, üvegkupolás tömbje, a Kutuzov sugárút elején az Ukrajna szálló tornya. Csaknem ezzel átellenben, a folyó túlsó partján magasodik a Külügyminisztérium felhőkarcolója. Közelebb felénk a Novogyevicsi kolostor aranykupolái csillognak, közvetlenül a kilátóval szemben, a folyó patkójának végében a Lenin-sporttelep, a luzsnyiki „sportkombinát" stadionjai. A háttérben láthatjuk a többi magasépületet is, messze hátul jó időben felcsillannak a Kreml templomainak aranykupolái. Jobbról a kétemeletes Metrohíd ível át a Moszkva folyó felett. Ezt az 1958-ban avatott hidat építészetileg rendkívül eredeti módon készítették: két fő ívét a parton gyártották, s hajók segítségével emelték helyére.

A híd alsó szintjén a metro halad az Egyetem felé, itt, a hídon van megállója, ahonnan a stadionba vagy a Lenin-hegyre egyaránt eljuthatunk. A felső szinten a Komszomol sugárutról halad a közuti forgalom a Délnyugati városrész egyik főútvonala, a Vernadszkij sugárút felé. A túlsó parton a Frunze rakpart modern épületeinek világos homlokzata ragyog, az innensőn viszont a Gorkij park árnyas fáira tekinthetünk.

Itt, a Lenin-hegyen állítják fel a proletáriátus nagy vezére, *V. I. Lenin emlékművét*, amely a szovjet főváros nagy részéből látható lesz.

A kilátó bal oldalán egy kis templomocska áll. Mi azonban induljunk el jobbra s az árnyas fasorban sétáljunk el egészen a Vernadszkij sugárút keresztezéséig. Elhaladunk a *ugrósánc (153)* mellett, majd rövidesen üvegezett csar-

Moszkva környéki nyár

A Népgazdasági Kiállítás látképe

A Lomonoszov Egyetem

Lökhajtásos utasszállítógépek a Vnukovói repülőtéren

A Komszomolszkaja metro-állomás

Az osztakinoi Kastély-múzeum

nokhoz jutunk, tetején a metro-állomás jelzése, a vörös M-betű. Innen fedett mozgólépcső visz le a hídon levő metro-állomásra. Mielőtt azonban elindulnánk, vessünk legalább egy pillantást a mai szovjet építészet egyik legszebb, legjellegzetesebb alkotására, a *Központi Úttörő Palota (154)* épület-komplexumára. A csupaüveg, modern épületek falát sgraffitók díszítik. Magasra emelkedik a csillagvizsgáló kupolája, a télikert üvegfalán át délszaki növényekre láthatunk, a stadionból vidám zsivaj hallatszik. Ez a csodálatos mesebirodalom főleg a fiatalok alkotása: a Komszomol megalakulásának 40. évfordulója tiszteletére rakták le alapjait s fiatalok építették fel.

A metro állomásánál fejezzük be sétánkat a délnyugati városrészben.

A SPORTVÁROS ÉS A NOVOGYEVICSIJ KOLOSTOR

Újabb sétánk kiindulópontja a Lenin-hegyi metro-állomás, a kétemeletes híd alsó szintjén. Ezúttal azonban nem a Lenin-hegyre vitetjük fel magunkat a mozgólépcsőn, hanem a csarnok másik végén, a stadion területén lépünk ki az állomásról. Máris a moszkvai „sportkombinát", a *Lenin stadion* — közismert nevén: „Luzsnyiki" — területén vagyunk.

Luzsnyiki oroszul mocsaras területet jelent. A Moszkva folyó által leírt hatalmas patkó csúcsa még néhány évvel ezelőtt is vizenyős, mocsaras vidék volt, apró faházak, barakok, raktárak álltak itt, sőt, a vízparton kolhozföldeket műveltek meg... A sportkombinát építéséhez 1955 márciusában kezdtek hozzá. A szovjet kormány külön határozata alapján a Lenin-díjas Vlaszov vezetésével, a legismertebb moszkvai építészek, tervezők készítették el a sportváros terveit, az építést pedig a komszomolista fiatalok vállalták magukra; több mint hatezren dolgoztak itt Komszomol-megbízatással. Szinte hihetetlen, milyen gyorsan készült el a gigantikus munka: a több mint 100 ezer személyes Nagystadiont, 1956 augusztusában — éppen a magyar válogatott szereplésével — avatták fel, s egymásután helyezték

üzembe a többi sportlétesítményt is. Összesen 130 stadion, csarnok, edzőpálya, öltöző és más létesítmény van a sportkombinát területén.

A rövid idő miatt nem járhatjuk be teljesen ezt a 180 hektáros parkot, ahová csupán egyetlen év alatt 50 000 facsemetét ültettek el, hogy árnyas ligetté varázsolják. Így csak a legfontosabb létesítményeket tekintjük meg.

A metro-állomáshoz legközelebb a *nyitott uszoda* (*155*) van. A többmedencés uszoda lelátóin 13 200 néző foglalhat helyet. Külön medence áll a műugrók rendelkezésére. A nagymedencében nemcsak versenyeket rendeznek, hanem nyaranta gyakran szerepel itt a moszkvai vízirevű is, amely műúszó-számaival érdekes szórakozást nyújt a nézőknek.

Tovább haladva, eljutunk a *Nagystadionhoz* (*156*), ahol a labdarugó- és atlétikai mérkőzéseket, sportbemutatókat rendezik. Nézőteréről 103 ezer szurkoló kísérheti figyelemmel a versenyeket, a látási viszonyok igen jók, a pálya talaja minden igényt kielégít. Az esti mérkőzéseken 500 reflektor ad árnyékmentes fényt. A korszerű építési elvek alkalmazásával elérték, hogy a több mint 100 000 néző hat perc alatt elhagyhatja a stadiont.

A nagystadion épületének belső részében nemcsak öltözők, melegítőedzőtermek vannak, hanem 100 m-es fedett futópálya, sportszálló, étterem, moziterem, több tornaterem, postahivatal, külön termek a sajtó-, rádió- és televíziós tudósítók számára és számos egyéb szolgálati helyiség is. A stadion eredményjelzője a magyar ipar terméke, hasonlít a Népstadion berendezéséhez s egyaránt alkalmas cirill- és latinbetűs feliratokra.

A nagystadion után a *Kisstadiont* (*157*) tekinthetjük meg. 80×40 m-es pályája röplabda-, kosárlabda-, tenisz-, ökölvívó-versenyek rendezésére, télen jégkorong- és műkorcsolyázó versenyek céljaira szolgál. Ezeket az eseményeket csaknem 16 000-en nézhetik végig.

Továbbhaladva, eljutunk a luzsnyiki *Sportpalotába* (*158*), Európa egyik legnagyobb fedett sportcsarnokába, amely akár 17 000 nézőnek is helyet adhat. A csarnok könnyen alakítható át fedett jégpályává vagy színházteremmé, ahol a legnagyobb együttesek is fellépheznek. Igen jó a szellőztetés, a hangosítás, így a nézők kényelmesen követhetik a különböző eseményeket.

A sportcsarnok megtekintése után hagyjuk el a sportkombinát területét. A Moszkva folyó partján haladva, átmegyünk a vasúti töltés alatt, s máris eljutottunk a híres *Novogyevicsij kolostor* (*159*) és temető vörös téglafallal körülvett négyszögéhez. A bejárat a négyszög északi oldalán, kis parkból nyílik, a Nagy Pirogovszkaja utca felől közelíthető meg.

Ez a kolostor valaha kettős célt szolgált. Nemcsak a szerzeteseknek, apácáknak adott otthont, hanem része volt a város centrumát övező védelmi gyűrűnek is, amely több más hasonlóan megerődített kolostorból állt. Ez a gyűrű a XIV—XVI. században alakult ki, ekkor létesültek a Novogyevicsij kolostor épületei is.

Magát a kolostort 1524-ben alapították, annak emlékezetére, hogy az orosz csapatok elfoglalták Szmolenszk városát. Elsőnek a központi helyet elfoglaló *Szmolenszki székeseggyház* készült el. Ez a többtornyú templom ma a Történelmi Múzeumhoz tartozik, belsejében érdekes kiállítási anyag fogadja a látogatókat. A templomnak azonban számos más nevezetessége van. 1598-ban itt fogadta el Borisz Godunov a felajánlott cári trónt. Uralkodása idején készültek el a templom történeti tárgyú freskói, amelyek az egységes orosz állam kialakításáért vívott küzdelem eseményeit örökítik meg, s ugyanekkor faragták ki orosz mesterek a templom ikonosztázát is.

1690-ben a templom mellé hagymakupolás, szépformájú *harangtornyot* építettek. Ennek a toronynak lábánál sétálgatott Nagy Péter cár nővére, Szofja, akit a cár összeesküvésért ide záratott. Amikor Szofja újabb összeesküvést szított Péter ellen s fellázította a sztreleceket, a lázadók vezetőit cellájának ablaka előtt akasztották fel, kezükben Szofja lázadásra felhívó levelével. A cárlány haját lenyírták, s arra kényszerítették, hogy apáca legyen. Itt is halt meg, sírja ma is látható a Szmolenszki templomban. Ugyanitt temették el Péter első feleségét, Jevdokija Lopuhinát.

A kolostor több épülete a pravoszláv egyház céljait szolgálja. Az épületek között több érdekes sírra találhatunk. Itt, a kolostor kertjében temették el például Gyenyisz Davidovot, a Napóleon elleni hadjárat költő-partizánvezérét, a gyekabrista forradalmárok több vezetőjét, köztük Trubeckojt, Orlovot, Muravjev-Aposztolt.

A tulajdonképpeni kolostort fal választja el a *Novogyevicsij temetőtől.* Ez a temető valóságos nemzeti Pantheon: az orosz kultúra, a szellemi élet sok kiváló képviselőjét temették ide. Itt találhatjuk meg Gogol, Csehov, Furmanov, Majakovszkij sírját, itt nyugszik több neves festő, köztük Nyeszterov, Levitan, Szerov; néhány nagy zeneművész — így Szkrjabin és Tanyejev —, az orosz színházkultúra számos nagy alakja, például Sztanyiszlavszkij és Nyemirovics-Dancsenko. A szovjet nép több hőse is nyugszik itt, köztük Zoja Kozmogyemjanszkaja, testvérével, Alekszandrral. Sok síremlék neves szobrászművészek alkotása.

A temető kijárata előtt trolibuszra szállhatunk. Aki azonban még nem fáradt, sétáljon végig a vasúti töltés mentén, a Metro-híd irányában. A stadionnal szinte szemben van Moszkva egyik legmodernebb szállodája (*160*), a *Junoszty* (Ifjúság). Tovább haladva, eljutunk a metro

Szportyivnaja állomásához, még tovább pedig a „*Moszkvai Vásár*" területéhez (*161*). Tavasztól őszig sok nagymoszkvai áruház állít fel ezen a területen elárusító pavilonokat.

Utunk végén a Komszomol sugárúthoz érünk, amely a centrumot kétemeletes hídon keresztül köti össze a Délnyugati Városrésszel. Ez az út 1958-ban külvárosi területen létesült, — ma azonban a külvárosnak már semmi nyoma: az utat kétoldalról modern lakóházak szegélyezik. Ha trolibusszal indulunk a város központja felé, útitársaink között minden bizonnyal akad, aki megmutatja azt a két négyemeletes épületet, amelyet az út építése során egyszerűen eltoltak helyükről úgy, hogy az itt székelő kutatóintézetek berendezéséhez tartozó precíziós műszerek, amelyek működését a legkisebb rezgés is zavarja, teljesen használhatók voltak, s az épületekkel mindvégig folyamatos volt a telefonkapcsolat is . . .

A Komszomol sugárúttól jobbra terül el a modern *Frunze-negyed*. Az útnak a Szadovaja körúthoz közeleső szakaszán orosz klasszicista stílusban készült épületek vannak. Ezek a katonai laktanyák a XIX. század elején készültek. Igen szép műemlék a közelben levő *Hamovnyiki Nyikoláj-templom (162)*, amely a XVII. században készült el. Ez az elnevezés egyben a mai Frunze-negyed múltjára is utal: a hamovnyik szó a régi orosz nyelvben takácsot jelent.

A Komszomol sugárút végén az út hídon halad át a Szadovaja felett. Innen metroval folytathatjuk utunkat, a Gorkij park metro-állomásról. Aki tovább utazik a centrum felé a trolibuszon, jobbkézről mindjárt az útkeresztezésnél megláthatja a nyitott *Moszkva uszodát*, balkézről az egykori katonai raktárak műemlék-tömbjét. A troli a Metroépítők utcáján halad tovább a Bulvár körút felé — itt is átszállhatunk metróra, a Kropotkinszkaja állomáson —, majd a Volhonkán a Marx Károly sugárútba torkollik.

LÁTOGATÁS A NÉPGAZDASÁGI KIÁLLÍTÁSON

A népgazdasági kiállítás megtekintése nélkül nem lenne teljes moszkvai kirándulásunk. A hatalmas kiállítás, amelynek teljes neve: A Szovjetunió Népgazdasága Eredményeinek Kiállítása (Visztavka dosztizsenyiji narodnovo hozjajsztva SZSZSZR, rövidítve VDNH) képet ad a szovjet népgazdaság, a tudomány, a technika legújabb eredményeiről, az egyes szovjet köztársaságok életéről.

Területén mintegy 80 kiállítási csarnok s több mint 200 egyéb épület — köztük sok étterem, büfé, vendéglő, kávézó van. Csupán a kiállítási területen 40 000 fa van. Az utak hossza 65 km, a főbb részeket 5 km-es trolibuszvonalon lehet végigjárni, de a belső körön mikrobuszvonatok is közlekednek, sőt motoros riksával is végigjárhatjuk a legfőbb pavilonokat.

A kiállítás négy fő részre tagolódik, ezek közül három: a szövetséges köztársaságok, az ipar és közlekedés, valamint a mezőgazdaság eredményeit bemutató részlegek itt kaptak helyet, a szovjet építészet és építőipar bemutatója pedig a Frunze-rakparton van.

A népgazdasági kiállítást legkönnyebben metróval lehet megközelíteni — a metro-gyűrű „Botanikus kert" (Botanicseszkij Szad) állomásáról indul ki az a vonal, amely néhány perc alatt a kiállítás főbejáratához (*164*) szállítja a látogatókat. Trolibusszal a város központjából, a Metropol szállótól a Dzerzsinszkij utcán, a Szretyenkán és a korszerű Béke sugárúton (Proszpekt Mira) jutunk el a népgazdasági kiállításhoz.

A főbejárattól jobbra, az északi kapu előtt áll a közismert óriás szobor, a „Munkás és kolhozparasztasszony" Muhina műve, amely 1937-ben készült (*163*).

A diadalkapura emlékeztető monumentális főbejáraton át jutunk be a kiállításra. Innen indulnak a trolibusz-, illetve mikrobuszjáratok. Szép parkon át sétálunk a magasépületekre emlékeztető, 100 m magas főépülethez, amely a Szovjetunió népgazdaságának fejlődéséről ad általános képet

(*165*). A pavilonon túl széles térség bontakozik ki, két szép szökőkúttal. Az egyik a szovjet népek barátságát szimbolizálja (*166*), a másik színes kövekből épült, s az ismert író, Bazsov urali legendáját, a Kővirág történetét jelképezi (*167*). A térség két oldalán a szövetséges köztársaságok pavilonjai: közöttük legérdekesebb talán az Ukrán (*168*), az Üzbég (*169*), a Belorusz (*170*), a Grúz (*171*), a Kazah (*172*), a Lett (*173*), az Orosz (*174*) és a Litván SZSZK pavilonja. Valamennyi épület a köztársaság nemzeti építészeti stílusát idézi — különösen szépek a közép-ázsiai köztársaságok jellegzetesen keleties csarnokai.

Igen sok idő kell ahhoz, hogy valamennyi fontosabb pavilont bejárjon a látogató, így csak néhányra hívjuk fel a figyelmet. Érdemes megtekinteni a tudomány (*175*) a békés célokra felhasznált atomenergia (*176*) a Szovjetunió oktatásügye, a gépgyártás (*177*), a vegyipar és a rádió-elektronika és híradástechnika (*178*) bemutatóit.

A *tudomány pavilonja* (*175*) főként a szovjet természettudomány nagyszerű sikereit, mindenekelőtt a világűr meghódításában elért eredményeket reprezentálja. Nemcsak a szovjet szputnyikok, űrrakéták modelljeit lehet itt megtekinteni, hanem a Vosztok típusú űrhajók felszerelési tárgyait, az űrhajósok öltözékét, használati cikkeit, különböző űrkutatásra használt tudományos műszereket és berendezéseket, amelyeket a mesterséges holdak, űrállomások és űrhajók fedélzetén helyeztek el. Elektronikus műszerek, különböző kutatási célokat szolgáló berendezések mellett ebben a csarnokban ismerkedhetünk meg a nagyteljesítményű szovjet számítógépekkel is.

A *békés célokra felhasznált atomenergia pavilonjának* (*176*) egyik érdekessége a világ első ipari atomerőművének mása. Ezt az 5000 kW kapacitású kísérleti erőművet, mint ismeretes, 1954-ben helyezték üzembe. Azóta nagyobb testvérei is születtek, közülük többnek modelljét megtekinthetik a pavilon látogatói. Itt van a világ első atomjégtörőjének, a Lenin jégtörőnek modellje, s számos olyan berendezés, amely a radioaktív sugárzást a gyógyászatban, az iparban, a mezőgazdaságban hasznosítja. Képet kaphatunk a radioaktív izotópok felhasználásáról, valamint a fejlett sugárvédelmi technikáról is.

A *gépgyártás csarnokának* (*177*), 28 termében a legújabb automatikus és programvezérlésű gépekkel, gépsorokkal működés közben ismerkedhet meg a látogató. Újtípusú gépkocsik, traktorok, mezőgazdasági gépek, hajómodellek és számos más érdekesség várja itt a közönséget. A *rádióelektronika és híradástechnika* (*178*) pavilonjában a legújabb szovjet rádió- és televíziós készülékek mellett megtekinthetik az érdeklődők a moszkvai színes televízió adásait is.

A kiállítás egyik érdekessége a *circorama* (*179*), magyarul körmozi. Két sorban egymás felett, teljes körben helyezték el a 22 vetítővásznat,

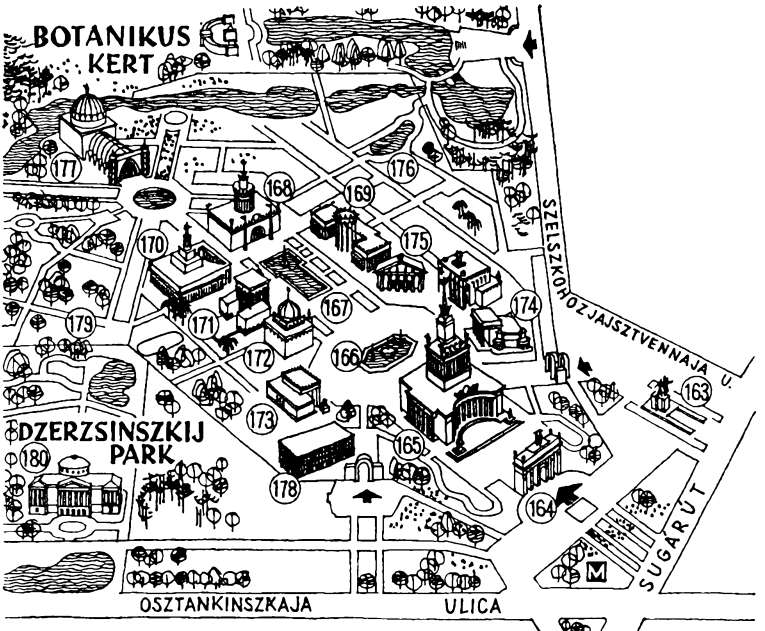

NÉPGAZDASÁGI KIÁLLÍTÁS

129 Seremetyev palota *130* Rigai pályaudvar *163* „Munkás és kolhozparasztasszony" szobra *164* A Kiállítás főbejárata *165* A Kiállítás főépülete *166* „Barátság" szökőkút *167* „Kővirág" szökőkút *168* Az Ukrán SZSZK pavilonja *169* Az Üzbég SZSZK pavilonja *170* A Belorusz SZSZK pavilonja *171* A Grúz SZSZK pavilonja *172* A Kazah SZSZK pavilonja *173* A Lett SZSZK pavilonja *174* Az Orosz SZSZK pavilonja *175* A Tudomány pavilonja *176* Az Atomenergia pavilonja *177* A Gépgyártás pavilonja *178* A Rádióelektronika és híradástechnika pavilonja *179* Circorama (Körmozi) *180* Osztankinoi Kastély-múzeum

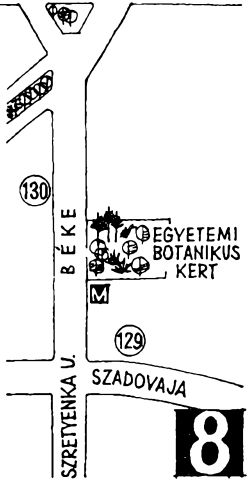

amelyekre egyidőben vetítik a különleges felvevővel készített filmet. A kör közepén álló nézők itt szinte a cselekmény részesei, a felvett események részvevői lesznek. Ezzel az eljárással főleg dokumentum- és útirajzfilmek készülnek.

Természetesen ezernyi más érdekességre, látnivalóra is találhatunk a népgazdasági kiállításon. Az északnyugati részben gyönyörű pihenőzóna van, árnyas sétányokkal, kellemes pihenőkkel. Több — nemzeti jellegű — vendéglő, szabadtéri színpad és mozi, olvasóterem szolgálja a látogatók kellemes pihenését, szórakozását, sőt a kiállítás taván csónakot vagy akár horgászfelszerelést is bérelhetnek. Akinek ideje megengedi, egy egész napot is eltölthet a népgazdasági kiállításon, — nem fog unatkozni.

A kiállításról autóbusszal vagy akár gyalog is eljuthatunk az *Osztankinói kastély-múzeumba (180)*, a Seremetyev grófok egykori palotájába, amely ma a jobbágyművészet egyedülállóan érdekes múzeuma.

A „FÖLD ALATTI" MOSZKVA

Eddigi sétáinkon gyakran igénybe vettük már Moszkva korszerű közlekedési eszközét, a metrót. Ideje hát, hogy most alaposabban megismerjük a szovjet főváros egyik büszkeségét, a földalatti vasút hálózatát.

A forradalom előtt Moszkva közlekedése rendkívül elmaradt volt — még villamosjárat is alig akadt. A forradalom után gyorsan kibővítették a villamosvonalakat, a húszas években megjelentek az első autóbuszok, néhány évvel később a trolibuszok is. A gyorsan növekvő város szükségletei azonban ennél korszerűbb, nagyobb kapacitású közlekedési hálózatot követeltek meg. Amikor a város általános rekonstrukciójának első tervei készültek, mindjárt felmerült a föld alatti gyorsvasút építésének terve. 1931-ben külön párthatározat született a metro építéséről, s alig négy év múlva, 1935 májusában már ünnepélyesen megnyitották a forgalomnak az első 11 km-es szakaszt, amely a Szokolnyiki parkot, a nagy forgalmú Komszomol teret kötötte össze a centrumon keresztül a Gorkij

NÉPGAZDASÁGI KIÁLLÍTÁS
VDNH (VISZTAVKA)
PJERVOMAJSZKAJA
MIR
BÉKE SUGÁRÚT
IZMAILOVSZKAJA
SZOKOL
LENINGRÁDI SUGÁRÚT
RIZSSZKAJA
SZOKOLNYIKI
SZTALINSZKAJA
AEROPORT
NOVOSZLOBODSZKAJA
KRASZNOSZELSZKAJA
ELEKTROZAVODSZKAJA
DINAMO
GYÜRÜ VONAL
BOTANYICSESZKI SZAD
KOMSZOMOLSZKAJA
BELORUSSZKAJA
GORKIJ UTCA
KRASZNIJE VOROTA
BAUMANSZKAJA
MAJAKOVSZKAJA
SZVERDLOVA
KIROVSZKAJA
KRASZNOPRESZNYENSZKAJA
MARX K. SUGÁRÚT (MOSZKVA SZÁLLÓ)
DZERZSINSZKAJA
PL. REVOLUCIJI
KURSZKAJA
KALINYINSZKAJA
SZMOLENSZKAJA
FILI
ARBAT
KREML
BIBLIOTEKA LENINA
KIJEVSZKAJA
TAGANSZKAJA
KUTUZOVSZKAJA
SZTUDENCSESZKAJA
KROPOTKINSZKAJA
NOVOKUZNYECKAJA
GORKIJ PARK
POLJANKA
PAVELECKAJA
OKTYABRSZKAJA
FRUNZENSZKAJA
SZPORTIVNAJA
SABOLOVSZKAJA
DOBRINSZKAJA
LENINSZKIJE GORI
KALUZSSZKAJA ZASZTAVA
AVTOZAVODSZKAJA
EGYETEM
LENIN SUGÁRÚT
AKAGYEMICSESZKAJA
CSERJOMUSKI
LOMONOSZOVSZKAJA
PROJEZD 1683
METRO ÁLLOMÁSOK
ÁTSZÁLLÓHELYEK
9

parkkal. Ezután szinte évről-évre új és újabb vonalakat adtak át rendeltetésüknek — a nagyszabású építkezés még a háborús évek alatt sem szünetelt: ekkor épült a nagyjelentőségű „Kolco" (gyűrű), amely nagyjából a Szadovaja körút vonalán haladva, Moszkva legfontosabb pályaudvarait köti össze egymással. Ma már a földalatti városnak hatvannál több állomása, mintegy 100 km hosszúságú kettős vonala van. (Pontos számot nem adhatunk, mert az évről évre növekszik.)

A metro a legkorszerűbb építési elvek alapján készül. Amikor az első vonalak alagútjait építették, még nem állt rendelkezésre megfelelő gépi berendezés, technika, az építőknek úgyszólván semmi tapasztalatuk sem volt. Akkor a lelkesedés segített: 10 000 komszomolista jelentkezett önként a nagyszabású munkára, s becsülettel teljesítette is a vállalt feladatot. A metro mai építői viszont már a korszerű fúrópajzsok védelme alatt haladnak előre, beton- és cement-injektálással, fagyasztással védekeznek a vízbetörések ellen, már nemcsak vasból, hanem előregyártott betonelemekből falazzák ki az alagutakat.

A moszkvai metro — ellentétben a budapesti földalatti vonalával — mélyvezetésű, egyes szakaszai 60—70 m-rel a föld felszíne alatt futnak. A legmélyebb állomások közé tartozik a Szmolenszkaja, az Arbat és a Kijevszkaja-Kolcovaja, amelyek 70 m-nél is mélyebben vannak. Ennek ellenére, a metro állomásain, az alagutakban és a szerelvényekben mindig friss, tiszta levegő van, a kitűnően működő kényszer-szellőzés mindenütt óránként nyolcszor cseréli ki az elhasznált levegőt. Az állomások felszíni csarnokaiból sebes mozgólépcsők szállítják az utasokat a mélyen fekvő peronokhoz. A forgalom biztonságáról automatikus térközbiztosító berendezés gondoskodik. Sikerrel próbálták ki a teljesen automatizált szerelvényeket: itt ember helyett elektronikus gép vezeti a nagy sebességgel

száguldó vonatot. Ezek a kék szerelvények valóban igen gyorsak: átlagos sebességük — a megállási időt is beszámítva — óránként 35—40 kilométer, a pálya két állomás közé eső szakaszán pedig 80 km-es sebességgel száguldanak az alagutakban.

Egy-egy szerelvény átlagosan hat — egyenként 200 utast befogadó — kocsiból áll. A kocsik széles ajtaja önműködően nyílik és zárul; a föld alatt nincs kalauz. Az utas még a felszíni csarnokban váltja meg jegyét, sőt egyre inkább tért hódít az „automata pénztáros" és ellenőr: a mozgólépcsők lejáratánál elhelyezett fotocellás automata perselyébe kell dobni az ötkopejkás pénzdarabot, s ekkor az automata szabad utat enged. Aki egyszer már lejutott a metro föld alatti részébe, bármely irányba, tetszés szerinti ideig utazhat a megváltott jeggyel, ha tetszik, egész napját a metro szerelvényein töltheti. Persze, ilyen ember aligha akad, legfeljebb turisták utazgatnak órákat is a föld alatt. A metro az egyik lefontosabb közlekedési eszköz a szovjet fővárosban: napi utasforgalma meghaladja a három milliót.

Külön kell szólnunk a metro csarnokainak építészeti megoldásáról. Az építők a csarnokok tervezésébe a legkiválóbb művészeket vonták be, s egy-egy állomás föld feletti és alatti csarnokai sajátos építészeti egységben vannak. Itt is jól megfigyelhető a szovjet építőművészet stílusainak változása: az első vonalak egyszerűbb, de mégis imponáló építészeti megoldásukkal tűnnek ki, a Kolco állomásai szinte már zsúfoltnak ható, pompás díszítésükkel ékeskednek, a legújabb vonalak csarnokai pedig ismét egyszerűbbek, de igen modernek, élénkek, változatosak. Nem egy állomást díszítenek szobrok, festmények, mozaik-berakások, a falburkolat a legtöbb helyen gránitból, márványból készült, a díszítések között sok a majolikacsempe.

A metro néhány új vonalát — főként a külső területeken, ahol egymástól nagy távolságra fekvő lakótelepeket kötnek össze — kivezették a föld felszínére s ezek gyorsvasútként kapcsolódnak a földalatti hálózathoz.

NÉHÁNY SZÓ A VÁROS KÖRNYÉKÉRŐL

Moszkvai sétáink végére értünk. Természetesen még sok lenne a látnivaló a városon belül is, hiszen — hogy csak egy-egy példát mondjunk — nem tértünk ki olyan nevezetes épületekre, mint például a Lefortovói kastély, amelyet I. Péter hűséges munkatársa, Lefort admirális építtetett, vagy a Menysikov-torony néven ismert templom, amelynek tornya a XVIII. század elején a legmagasabb épület volt egész Moszkvában. Ezek az épületek ugyanis távolabb esnek „felfedező útvonalainktól" s megtekintésük így körülményesebb. Ennek ellenére, aki végigjárta az említett útvonalakat, már elmondhatja, hogy képet alkotott magának a szovjet fővárosról, látta nevezetességeinek nagy részét. Érdemes azonban néhány kisebb kirándulást tenni Moszkva környékére is.

Útmutatónkban nem térhetünk ki a várost övező erdőségekben, a víztárolók partján létesült üdülőkre, turistatáborokra, kiránduló helyekre — a turista szervezetek vagy a szállodák kívánatra szívesen adnak ezekről tájékoztatást. Ezekre általában az igen gyors elektricska, a moszkvai „BHÉV" visz el. Néhány olyan kirándulást említünk csak meg, amelyeket kényelmesen megtehetünk s amelyeket érdekes látnivalóik indokolnak.

Legtöbb kirándulásunk célja autóbusszal közelíthető meg, a város központjától legfeljebb egy órányi utazással.

Térképünk összefoglalóan mutatja be a moszkvai sétákhoz adott részletes térképvázlatok beosztását hely és szám szerint ▶

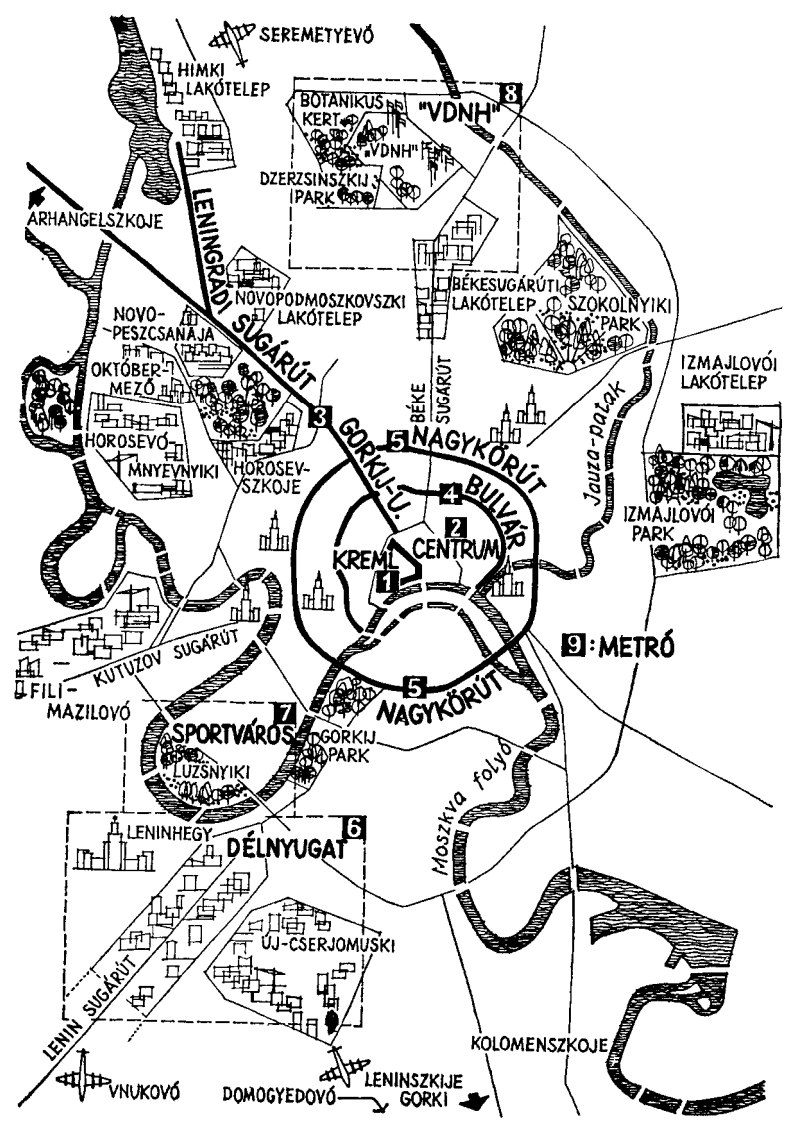
SEREMETYEVÓ
HIMKI LAKÓTELEP
BOTANIKUS KERT
"VDNH"
8
"VDNH"
DZERZSINSZKIJ PARK
ARHANGELSZKOJE
LENINGRÁDI SUGÁRÚT
NOVOPODMOSZKOVSZKI LAKÓTELEP
BÉKESUGÁRÚTI LAKÓTELEP
SZOKOLNYIKI PARK
NOVO-PESZCSANAJA
OKTÓBER-MEZŐ
3
BÉKE SUGÁRÚT
IZMAJLOVÓI LAKÓTELEP
HOROSEVÓ
MNYEVNYIKI
HOROSEV-SZKOJE
5
GORKIJ-U.
NAGYKÖRÚT
BULVÁR
Jauza-part
4
2
KREML
1
CENTRUM
IZMAJLOVÓI PARK
9 : METRÓ
KUTUZOV SUGÁRÚT
FILI-MAZILOVÓ
5
NAGYKÖRÚT
7
SPORTVÁROS
GORKIJ PARK
LUZSNYIKI
Moszkva folyó
LENINHEGY
6
DÉLNYUGAT
ÚJ-CSERJOMUSKI
LENIN SUGÁRÚT
KOLOMENSZKOJE
VNUKOVÓ
DOMOGYEDOVÓ
LENINSZKIJE GORKI

Akinek módjában áll, látogasson el a Moszkvától mintegy 35 km-re levő Gorki helységbe, amelyet a proletár forradalom nagy vezéréről *Lenyinszkije Gorkinak* neveznek.

A kis falu közelében levő egykori nemesi kastélyban töltötte élete utolsó évét családjával Lenin, s itt is halt meg 1924. január 21-én. A múzeummá átalakított kastélyban minden Lenin emlékét őrzi. Változatlanul hagyták azokat a szobákat, ahol élt és dolgozott — íróasztalán még ott vannak a könyvek, jegyzetek, amelyeket utolsó művei elkészítésénél használt, ott a telefon, amelyen át szinte az utolsó percekig kapcsolatban volt a Kremllel. Hálószobájában a könyv, amelyet felesége, Krupszkaja olvasott fel az utolsó estén, Jack London írása. Egykorú hangfelvételről a látogatók Lenin hangját is hallhatják. A múzeum megtekintése után végigjárhatják a kertben a sétányokat, amelyeken Lenin sétált családjának tagjaival, munkatársaival.

Lenyinszkije Gorkiba az autóbuszon kívül a Pavelecki pályaudvarról helyiérdekű vasúttal is eljuthatnak a látogatók.

Villamossal is megközelíthető — a Szerpuhovszkaja Zasztava térről — a *Kolomenszkoje múzeum*. A XVI—XVII. századból származó egykori cári kastély a Moszkva folyó partján áll.

Érdekes látnivaló itt az 1532-ben felépült Voznyeszenyije templom, amely a régi orosz fatemplomok jellegzetes motívumait kőbe faragva örökíti meg. A kastélyban gazdag fafaragvány-gyűjtemény várja a látogatókat, s megtekinthetik a mai épület helyén állt, fából készült palota modelljét. A szép parkban egy kis házikó van — valaha I. Péter cár lakott benne, s Arhangelszkből szállították át. Több más érdekes, a XVI—XVII. századból származó faépületet is felállítottak a parkban, amely így az orosz faépítészet sajátos múzeuma lett.

Egészen más érdekességgel várja látogatóit az *Arhangelszkojei kastély*, amely Moszkvától északnyugatra, a Volokalamszki országút közelében van s autóbusszal közelíthető meg, a Belorusz pályaudvartól.

A XVIII—XIX. században épült nemesi kastély egyik része ma múzeum, a másik részben szanatórium működik. A múzeum gazdag képzőművészeti gyűjteményében orosz és külföldi festők alkotásai, érdekes porcelánok, régi bútorok, szobrok, iparművészeti alkotások vannak. Egy különálló

épületben tekinthető meg a kastély egykori színháza, amelyben jobbágy-művészek tartottak előadásokat. A parkban és a közeli erdőségek tisztásain kellemes sétát tehetünk.

Nagyobb kirándulást jelent az utazás a Moszkvától 71 km-re levő *Zagorszk* városába, de a Jaroszlavi pályaudvarról a gyors villanyvonatok körülbelül másfél óra alatt kényelmesen szállítják el a kirándulókat.

A zagorszki múzeum a híres Trojca-Szergijevszki kolostorban létesült; a régi szláv egyházi és polgári művészet számos kiemelkedő alkotása, köztük a nagy festő, Andrej Rubljov több műve szerepel a gyűjteményben. Építészeti emlékei közül kimagasló jelentőségű az Uszpenszkij székesegyház, a Duhovszkaja templom és a Trojca székesegyház.

KÖZLEKEDÉS MOSZKVÁBAN

A szovjet főváros legnagyobb fontosságú közlekedési eszköze a *Metro* (földalatti). Szerelvényei reggel 6 órától éjjel 1 óráig járnak. Egy utazás díja — útvonaltól és időtartamtól függetlenül — 5 kopek. A jegyeket a föld felszínén levő állomáson válthatjuk meg, s miután lejutottunk a föld alá, korlátlanul utazhatunk — átszállással vagy akár oda-vissza is — mindaddig, amíg újra fel nem jöttünk a felszíni állomásra. Sokhelyütt automata „pénztár" van: a lejáratnál elhelyezett perselybe kell dobni az 5 kopekes fémdarabot és a fotocellás szerkezet automatikusan utat nyit. Az állomásokon lehet pénzt váltani.

A föld felszíne fölött a forgalom nagyrészt a *trolibusz-* és *autobusz-járatokkal* bonyolódik le; ugyancsak reggel 6-tól éjjel 1 óráig közlekednek. Csak vonaljegy van, minden átszállásnál új jegyet kell váltani. A trolijegy ára 4, az autobuszjegyé 5 kopek. A közúti járművekre a felszállás hátul, a leszállás elől van. A megállónál az utasok érkezési sorrendben várakoznak (budapestiek figyelem!). A legtöbb trolin és autóbuszon nincs kalauz: a bejáratnál elhelyezett perselybe kell tenni a viteldíjat s letépni egy jegyet. Ha nincs aprópénzünk, forduljunk a kocsivezetőhöz. A Moszkva környéki helyiségekbe közlekedő buszokon a jegyár a távolságtól függően változik.

A külső kerületekben még *villamosjáratok* is vannak. Itt a közlekedés szabályai hasonlóak. A jegy ára 3 kopek.

Kényelmes, gyors és nem drága a *taxi*; kilométerenként 10 kopek, ehhez jön külön 10 kopek indulási díj. A taxikat az oldalukon levő sakktábla-szerű jelzésről ismerhetjük meg. A szabad kocsik szélvédőjének jobb oldalán zöld lámpa ég.

Moszkvában sok *iránytaxi-járat* van. Az iránytaxik — többnyire hét személyes ZIM-kocsik — megadott útvonalon közlekednek, megállóhelyeken állnak meg, de az utas kívánságára az útvonalon belül bárhol megállíthatók. Az iránytaxikon egy jegy ára — függetlenül az útvonal hosszától — 10 kopek. Az iránytaxik általában 8—21 óra között járnak.

POSTA, TELEFON

Valamennyi szállodában van postahivatal. A Központi Távíróhivatal — innen is lehet interurbán beszélgetéseket folytatni — a Gorkij utca 7. sz. épületben van (*73*), a nemzetközi telefonközponthoz a 10. számú bejáraton kell felmenni. A Főposta címe: Ulica Kirova 26.

A nyilvános telefonok, utcai fülkék készülékei 2 kopekes pénzdarabbal működnek. A magyarországi készülékektől eltérően, előbb a pénzt kell bedobni s csak utána leakasztani a kagylót. Moszkvában a telefonkönyv csak igen kis példányban hozzáférhető, a nyilvános fülkékben nincs, így a telefonszámokat jól jegyezzük fel! (A telefonelőfizetők utáni tudakozó száma: 09.) A magyartól eltérően a telefonszámok egy betűből és öt számjegyből állnak. A betű helyett a megfelelő számot kell tárcsázni. (Pl. A helyett 1-et, K helyett 9-et stb.) Könyvünkben a telefonszámokat már „átírva" adjuk: betű helyett a megfelelő számmal.

SZÁLLODÁK

A szovjet fővárosban sok szálloda van — de a főszezonban jóelőre gondoskodni kell szobáról. A csoportosan érkezők számára az Inturiszt biztosít megfelelő szállást, a hivatalos küldetésben levőkről a fogadó intézmények gondoskodnak. Aki egyénileg utazik a szovjet fővárosba, a repülőtéren, vagy a pályaudvarokon kaphat felvilágosítást. Az osztályon felüli és elsőosztályú szállodákban — így például az Ukrajnában, a Leningradszkájában, a Moszkvában, a Budapestben, a Nationalban és több másban — a legtöbb szoba fürdőszobás, valamennyiben van vezetékes rádió, telefon. Az egyágyas szoba napi ára ezekben a szállodákban általában 3—4 rubel között van. Az elsősorban turistaforgalomra berendezett olcsóbb szállodákban — Osztankino, Turiszt, Altáj, Zolotoj Kolosz stb. — hideg-melegvízű mosdó van a szobákban. Valamennyi szállodának van saját étterme, illetve büféje is.

A szállodába érkezéskor az útlevelet a portán le kell adni, ezt általában csak az indulás előtt adják vissza, éppen ezért tanácsos az indulás időpontját legalább 24 órával korábban bejelenteni. A számlát utólag — hosszabb tartózkodás esetén hetenként — rendezzük, a recepcióban, illetve az emeleti gondnoknál (oroszul: gyezsurnaja). Kérésekkel, kívánságokkal ajánlatos a gyezsurnajához, illetve a szállodai adminisztrációhoz fordulni. Minden szállodában van idegenforgalmi szolgálat (oroszul: Büro obszl uszivanyija). Ez gondoskodik vasúti és repülőjegyekről, színházjegyekről, esetleg kirándulások, vidéki utak szervezéséről. Nagyobb szállodákban a Szovjetunió Állami Bankja (Goszbank) kirendeltséget tart fenn, az úticsekkeket itt is be lehet váltani. Minden szállodában van postai kirendeltség. A kül-

földre szóló telefonhívásokat itt kell előre bejelenteni, megadva az időpontot, a beszélgetés idejét. A külföldi beszélgetések díját általában előre kell fizetni. A szállodai szolgáltatásokban mosás, vasalás, cipőtisztítás nincs benne.

Fontosabb szállodák

(Zárójelben a térképeken szereplő szám)

Balcsug, Szadovnyicseszkaja naberezsnaja 1/15. Tel. 31-05-70
Berlin, Ulica Zsdanova 3. Tel. 90-08-05 (45)
Budapest, Petrovszkije Linyiji 2/18. Tel. 94-88-20 (54)
Bukarest, Ulica Balcsug 1. Tel. 33-09-88 (71)
Centralnaja, Ulica Gorkovo 10. Tel. 29-89-57
Junoszty, Ulica Frunzenszkij Val (A Lenin stadion közelében) (*160*)
Kijevszkja, Vtoroj Brjanszkij pereulok 16. Tel. 43-50-18
Leningradszkaja, Kalancsovszkaja ulica 21/40. Tel. 90-11-40 (*126*)
Metropol, Ploscsagy Szverdlova 2/4. Tel. 94-20-00 (47)
Moszkva, Proszpekt Marxa. Tel. 92-10-00 (*1*)
National, Ulica Gorkovo 1/17. Tel. 29-99-17 (*60*)
Osztankino, Bolsaja Marfinszkaja ulica 33. Tel. 83-86-20
Peking, Bolsaja Szadovaja ulica 1/7. Tel. 51-10-00 (*90*)
Szovjetszkaja, Leningradszkij Proszpekt 32. Tel. 53-15-87 (*94*)
Turiszt, Szelszkohozjajsztvennaja ulica 17/2. Tel. 8 1-30-00
Ukrajna, Kutuzovszkij proszpekt 10/9. Tel. 43-30-30 (*137*)
Varsava, Oktyabrszkaja ploscsagy 2/1. Tel. 31-21-05 (*142*)

A szállodai éttermekben osztályon felüli vagy elsőosztályú étkezést biztosítanak. A szállodai büfékben szendvicseket, virslit, édességet, gyümölcsöt, teát, italokat vásárolhatunk, kívánatra a szobába is hozzák a megrendelt ételeket.

A szállodai éttermeken kívül természetesen sok más elsőosztályú étterem van a szovjet fővárosban. A legismertebbek:

Prága, Arbat 2. (*112*)

Aragvi, Ulica Gorkovo 6. Grúz konyha

Üzbegisztán, Nyeglinnaja ulica 29. Üzbég konyha

Baku, Ulica Gorkovo 24. Azerbajdzsán konyha.

A *Peking szálló* éttermében kínai, a *Varsava* éttermében lengyel ételkülönlegességeket készítenek. Nemzeti ételeket kaphatunk a *Szófia étteremben*, a Majakovszkij téren. Aki hazai ízeket kíván — több-kevesebb eredetiséggel — természetesen a *Budapest szálló* éttermét keresse fel, ahol magyar italokat, cukrászati készítményeket is felszolgálnak, sőt a szálloda földszintjén a „Kulinária" üzletben árusítanak is.

Akinek költségvetése nem engedi meg az elsőosztályú éttermeket, olcsóbban étkezhet az úgynevezett *kafékban*, ahol meleg ételeket is felszolgálnak. Ennél is olcsóbbak a *sztolovája* — magyarul étkező — árai. A büfék neve oroszul *zakuszocsnaja*. Itt szendvicseken kívül elsősorban virslit, továbbá leveseket és néhány egyszerűbb ételt lehet vásárolni. Aki hideg ételeket kíván, kenyeret a *bulocsnaja* üzletekben, felvágottat, vajat, sajtot, kolbászárút a *Gasztronom* szaküzletekben vásároljon.

Az orosz nemzeti ételek közül felhívjuk a figyelmet néhányra. Az orosz étkezés egyik jellegzetes vonása a vegyes hideg ízelítők, „étvágygerjesztők" felhasználása; az étkezés általában ezzel kezdődik. Oroszul „zakuszki" ennek a hideg ízelítőnek a neve. A levesek közül említésre méltó az orosz borscs (marhahús fő benne), a scsi (húsos káposztaleves), a szoljanka (zöldségleves) és a rasszolnyik. Nyáron hideg borscs vagy az úgynevezett okroska (hideg zöldségleves) a legnépszerűbb. Minden időben jó a bouillon (erőleves), amelyet sokféle változatban szolgálnak fel az éttermekben. — A húsételek közül a rendkívül ízletes kijevi kotlet, a különböző húsos palacsinták (blincsiki sz mjaszom), valamint a szibériai húsos derelye (pelmenyi) az orosz étlap jóízű különlegessége. Népszerű a kaukázusi saslik (leginkább a rablóhúsra emlékeztető nyársonsült birka- vagy disznóhús.)

Az italok közül bizonyára sokan kóstolják meg az orosz vodkát. Igen jóízűek a grúz borok. A hagyományos orosz tea kitűnő, a feketekávét azonban nem budapesti módra főzik (még akkor sem, ha magyar espresso-

gépen készül). Jellegzetes orosz ital a gyenge alkoholtartalmú kvasz, amelyet nyáron az utcákon árulnak. Igen sokfajta gyümölcslé van forgalomban, az utcai automatáknál szódavizet (gazirovannaja voda) vagy üdítőtalokat lehet fogyasztani.

ÁRUHÁZAK, ÜZLETEK

Megemlítünk néhány fontosabb áruházat, szaküzletet, ahol a legnagyobb választékban vannak a fontosabb ajándéktárgyak, használati cikkek. (Az áruházak általában 8—20, a szaküzletek 11—20 óra között vannak nyitva.)

Moszkva legnagyobb áruháza, a híres *GUM* (Goszudarsztvennij Univermag) a Vörös téren (*29*). Az érdekes megoldású áruház bonyolítja le a legnagyobb forgalmat Moszkvában — évente 60—65 millió vásárló keresi fel. A legfontosabb árucikkeket kivétel nélkül megtalálhatjuk a GUM-ban, ahol külön ajándék- és emléktárgyosztályok is vannak.

A második legjelentősebb áruház a CUM (Centralnij Univermag), a Petrovka elején, a Nagy Színház szomszédságában (*53*). Áruválasztéka nagyjából hasonló a GUM-éhez.

A gyermekholmik a legnagyobb választékban a *Gyetszkij Mir* („Gyermekvilág") áruházban találhatók meg, a Dzerzsinszkij téren (*44*). Különösen gazdag a földszinti játékosztály.

A legjobban felszerelt szaküzletek többnyire a Gorkij utcán és közvetlen közelében, a Petrovkán — a Szverdlov térről indul ki a Nagy Színház mellett —, a Szverdlov tér közelében levő Kuznyeckij Moszt-on, a Budapest szálló melléről kiinduló Sztolesnyikov pereulok-ban és az Arbaton vannak — ezen a környéken szinte mindent megtalálhatunk vásárlási körútunkon. Néhány nagyobb szaküzlet címe:

Ajándék-tárgyak: Ulica Gorkovo 4., Sztolesnyikov pereulok 13/15.

Illatszerek: Arbat 4., Ulica Gorkovo 6., Puskinszkaja ulica 12.

Hanglemezek: Petrovka 2., Arbat 6.

Játékáruk: Arbat 4., Petrovka 10.

Fényképészeti szakcikkek: Ulica Gorkovo 41., Petrovka 15.

Ékszerek, dísztárgyak: Ulica Gorkovo 19., Petrovka 8., Sztolesnyikov pereulok 14.

Iparművészeti cikkek: Petrovka 10., Kuznyeckij Moszt 11.

Könyv: Gorkij u. 15., (A népi demokratikus országok kiadványai, így magyar nyelvű könyvek) — Gorkij u. 8. (orosz nyelvű könyvek, a legnagyobb választékban) Kuznyeckij Moszt 18. (angol és francia könyvek).

NÉHÁNY FONTOSABB CÍM

Magyar Népköztársaság Nagykövetsége, Ulica Vorovszkovo 21. Tel. 95-20-06 (*113*)

Külkereskedelmi Kirendeltség, Kropotkinszkij pereulok 7.

Külügyminisztérium, Szmolenszkaja-Szennaja Ploscsagy 32/34. Tel. 44-16-16 (*139*)

Külkereskedelmi Minisztérium, u. ott. Tel. 44-34-80 (*139*)

Külföldi Kulturális Kapcsolatok Állami Bizottsága, Ulica Kalinyina 9. Tel. 41-95-43 (*109*)

Baráti és Kulturális Társaságok Szövetsége (Szovjet—Magyar Baráti Társaság), Ulica Kalinyina 14. Tel. 94-99-32 (*108*)

A Szovjetunió Állami Bankja, Nyeglinnaja ulica 12. Tel. 23-20-38 (*48*)

Inturiszt idegenforgalmi iroda központja : Ulica Gorkovo 1/17 (A National szálló épületében) Tel. 29-99-17 (*60*)

Központi repülő-, vasúti- és hajójegy iroda (bel- és külföldi járatok); Ploscsagy Szverdlova 2/4 (A Metropol szálló épületében) Tel. 23-58-35 (*47*).

MÚZEUMOK

Moszkvának mintegy 150 különböző múzeuma és kiállítása van, — így nincs módunk arra, hogy valamennyiről szóljunk. Csupán a legfontosabb történeti, művészeti, irodalmi, tudományos múzeumok rövid ismertetésére térhetünk ki.

Történeti múzeumok

Fegyvertár (*9*), Kreml — Nyitva péntek kivételével minden nap. Belépés csak 9.30, 11.30, 14.30, és 16.30 órakor lehetséges. A belépőjegy ára 30 kopek. Jegyek a szállodákban válthatók. (Ismertetését lásd a Kreml leírásánál.)

Központi Lenin Múzeum, Ploscsagy Revoluciji 4. (A Vörös térnél) — (*31*). Nyitva hétfő kivételével mindennap 10—17 óra között. A belépés díjtalan. 21 teremben gazdag dokumentum-anyag Lenin életéről, munkásságáról. Sok művének kézirata, orosz és idegennyelvű kiadása. Személyes használati tárgyai, hiteles másolatban több lakóhelyének berendezése stb.

Marx Múzeum (*181*), Marx-Engels utca. (A Lenin Könyvtár épülete mögött.) Nyitva hétfő kivételével minden nap 10—17 óra között. A belépés díjtalan. Dokumentumok a marxizmus megalkotójának életéről, a forradalmi munkásmozgalom kezdetéről.

Történeti Múzeum, Vörös tér, — (*30*). Nyitva kedd kivételével 10.30—17.30, szerdán és szombaton 12—19 óra között. Belépőjegy ára 20 kopek.

42 teremben mintegy 300 000 kiállítási tárgy eleveníti fel az orosz nép, az orosz föld történetét a kőkorszaktól a XIX. század végéig.

Vaszilij Blazsennij székesegyház, Vörös tér. (*26*). — Nyitva 10.30—17 óra között, hétfőn csak 15 óráig. Szünnap: kedd. Belépőjegy 10 kopek. (Leírása a Vörös téren tett sétánál.)

Novogyevicsi kolostor-múzeum, Bolsaja Pirogovszkaja ulica 2. (A Lenin stadion közelében) (*159*). — Nyitva 11—16.30 között, hétfőn 15.30 óráig. Szünnap: kedd. A belépés díjtalan. (Leírása a Lenin stadionnál tett sétánál.)

Forradalmi Múzeum, Gorkij utca 21. (A Puskin térnél) (*83*). — Nyitva: kedden, csütörtökön és vasárnap 10—18, hétfőn, szerdán és pénteken 12—20 óra között. Szünnap: szombat. A belépés díjtalan. 11 teremben igen sok eredeti emlék, dokumentum a forradalmi mozgalom születéséről, 1905 eseményeiről, a Nagy Októberi Szocialista Forradalomról, a Szovjetunió megteremtéséről, a szocialista építő munkáról.

A *Szovjet Hadsereg Központi Múzeuma* (*187*), Ploscsagy Kommuni 2. (A Szovjet Hadsereg Központi Házában). — Nyitva 10—18, szerdán és szombaton 12—20 óra között. Szünnap: kedd. A belépés díjtalan. A gyűjtemény központjában a Nagy Honvédő Háború relikviái állnak. Itt őrzik a győzelem zászlaját is, amelyet a szovjet harcosok 1945. április 30-án tűztek ki a berlini Reichstag csúcsára.

Képzőművészeti múzeumok

Állami Tretyakov Képtár (*183*), Lavrusinszkij pereulok 10. — Nyitva minden nap 10—20 óra között. Szünnap: minden hónap első hétfője. A belépőjegy ára 30 kopek. Az orosz és szovjet képzőművészet egyedülállóan gazdag gyűjteménye, amely a XI. századtól napjainkig terjedő időszak sok ezer értékesebbnél értékesebb alkotását őrzi. P. M. Tretyakov alapította a múlt század közepén.

A régi képtár gyűjteményében Andrej Rubljov, Feofan Grek, Szimon Usakov és más régi mesterek sok műve szerepel. — Az európai festészethez hasonlóan fejlődő orosz művészet a XVIII. századtól kezdve gazdag bemutatóval szerepel a kiállítási termekben. Különösen jelentős a XIX. századi anyag: Repin, Szurikov, Perov, Vaznyecov, Veresczagin, Siskin, Kramszkij, Ajvazovszkij, Levitán, Szerov, Vrubel stb. alkotásai. — Bőséges a szovjet képzőművészet gyűjteménye is; a Tretyakov Képtár anyaga napjaink legújabb alkotásait is felöleli.

Puskin Múzeum (*68*), Volhonka 12. (A Kropotkinszkaja metro-állomás közelében.) — Nyitva kedd kivételével minden nap 10—20 óra között. Belépőjegy ára: 30 kopek. Az egyetemes művészettörténet számos nagyszerű alkotását őrzik itt; a gyűjtemény anyaga az ősidőktől a XIX. század végig terjed. Különösen gazdag a képtár: Botticelli, Veronese, Lukas

Cranach, Breughel, Rembrandt, Rubens, Watteau, Fragonard, David, Delacroix, Millet, Courbet, Rousseau, Corot stb. képeit s Picasso néhány korai művét tekinthetik meg a látogatók.

Keleti Kultúrák Múzeuma (184), Obuha 16. (A Kurszkaja metro-állomás közelében.) — Nyitva 11—18 , szerdán és pénteken 14—21 óra között. Szünnap hétfő. A belépőjegy ára 30 kopek. Nemcsak a Szovjet-Kelet, a közép-ázsiai szovjet köztársaságok népeinek érdekes művei láthatók itt, hanem Kína, India, Japán, az Arab-Kelet, Perzsia stb. művészeti emlékei is. A szovjet népek mai művészetét is számos festmény, szobor, népművészeti tárgy mutatja be.

Népművészeti Múzeum (185), Ulica Sztanyiszlavszkovo 7. (Megközelíthető a Gorkij utcából vagy a Nyikitszkije Vorota trolibusz-megállótól a Bulváron.) — Nyitva szombat kivételével 11—17 óra között. A belépőjegy ára 20 kopek. Az orosz népművészet sok szép alkotását mutatja be, főként hímzéseket, szőtteseket. A kiállított tárgyak között vannak a jobbágy és parasztművészek ősi munkaeszközei is.

Osztankinoi kastély-múzeum (180), Pervaja Osztankinszkaja ulica 5. (Megközelíthető a Népgazdasági kiállítás főbejáratától a 82-es autóbusszal.) — Nyitva kedd és szerda kivételével 10—18 óra között. A belépőjegy ára 20 kopek. Az ismeretlen jobbágyok alkotó tehetségének, művészetének sok figyelemre méltó emlékét őrzik a faragványok, az intarziás padlózatok, a falfestmények. Külön érdekesség a kastély színháza; valaha jobbágyokból alakított társulat működött itt, tagjai között sok kimagasló tehetséggel. A kastélyhoz terjedelmes park tartozik, amely egybekapcsolja a Népgazdasági Kiállítás területével és a Tudományos Akadémia botanikuskertjével. A közelben épül Európa legmagasabb építménye, a moszkvai televízió 500 méteres adótornya.

Építészeti múzeumok

Építészeti múzeum (147), Donszkaja ploscsagy 1. (Megközelíthető a Lenin sugárútról.) — Nyitva hétfő kivételével minden nap 11—18 óra között. A belépés díjtalan. (Leírása a Látogatás a Délnyugati Városrészben c. fejezetben.)

Scsuszev-múzeum (11), Ulica Kalinyina 5. (Megközelíthető az Arbat metro-állomásról.) — Nyitva kedd kivételével minden nap 11—17 óra között. A belépés díjtalan. Az orosz építészet emlékeit mutatja be, a XI. századtól csaknem napjainkig. Sok dokumentum örökíti meg a múzeum névadója, a nagy szovjet építész, Scsuszev munkásságát.

Moszkva történetének és rekonstrukciójának múzeuma (42), Novaja ploscsagy 12. (A Dzerzsinszkaja metro-állomás közelében.) — Nyitva: hétfőn 10—16, szerdán és pénteken 14—21, csütörtökön és vasárnap 10—18,

szombaton 10—19 óra között. Szünnap: kedden. A belépőjegy ára 10 kopek. Érdekes dokumentumok, makettek, modellek ismertetik a szovjet főváros múltját, a nagyszabású átépítést, a legújabb építkezéseket.

Irodalmi múzeumok

Irodalmi múzeum (*186*), Ulica Dimitrova 38. (A Kaluzsszkaja metro-állomás közelében.) — Nyitva kedd kivételével 12—18 óra között. A belépőjegy ára 10 kopek. Kézirat- és első kiadás gyűjtemény, az orosz és a szovjet irodalom számos kimagasló alakjára vonatkozó dokumentumanyag.

Dosztojevszkij-emlékmúzeum (*187*), Ulica Dosztojevszkovo 2. (Megközelíthető a Novoszlobodszkaja metro-állomástól.) — Nyitva hétfőn 10—16, kedden, csütörtökön és szombaton 10—18, szerdán és pénteken 12—20 óra között. A belépés díjtalan. Dosztojevszkij szülőházában, ahol a nagy író gyermekkorát töltötte, rendezték be a múzeumot, alkotásaiból, fennmaradt személyes tárgyaiból.

Tolsztoj-ház (*188*), Ulica Lva Tolsztovo 21. (Megközelíthető a Frunzenszkaja metro-állomástól, vagy a Zubovszkaja ploscsagyról.) — Nyitva hétfőn 10—14, a hét többi napjain 11—17 óra között. Szünnap kedden. A belépés díjtalan. Tolsztoj egykori lakóháza, ahol a Feltámadást, az Ivan Iljics halálát és több más művét írta. A kétemeletes faházban ma is minden úgy van, mint a nagy író életében — dolgozószobájának íróasztalán ott áll még kedvelt írókészlete is.

Lev Tolsztoj-múzeum (*189*), Ulica Kropotkinszkaja, a metro-állomás közelében.) — Kéziratgyűjtemény s Tolsztoj orosz nyelven, valamint más nyelveken megjelent műveinek gyűjteménye. A könyvtárban Tolsztoj-monográfiák.

Csehov-múzeum (*193*), Szadovaja-Kudrinszkaja ulica 6. (A Krasznopreszenszkaja metro-állomás közelében.) — Nyitva vasárnap, csütörtökön és szombaton 10—18, hétfőn 10—15, szerdán és pénteken 13—21 óra között. Szünnap kedden. A belépőjegy ára 10 kopek. Ebben a házban lakott éveken át Csehov s művei közül például itt született a Ványa bácsi. A bemutatott anyagban az író sok személyes használati tárgya.

Gorkij-múzeum (*190*), Ulica Vorovszkovo 25. (A magyar nagykövetség szomszédságában.) — Nyitva: vasárnap, csütörtökön és szombaton 10. 30—18, kedden pénteken és szombaton 13.30—20 óra között. Szünnap: hétfő. A belépés díjtalan. Gorkij személyes emléktárgyain kívül sok kézirata, róla készült festmények, szobrok.

Majakovszkij könyvtár-múzeum (*191*), Pereulok Majakovszkovo 15/13, a Taganszkaja metro-állomás közelében.) — Nyitva csütörtök kivételével 12—18 óra között. Szünnap: csütörtök. A belépés díjtalan. Itt volt a költő

utolsó moszkvai lakása, ahol minden úgy maradt, mint Majakovszkij életében (az előszobában még kalapja és köpenye is ott függ a fogason). Természetesen számos más kiállítási tárgy is szerepel a gyűjteményben.

Színházi és zenei múzeumok

„Bahrusin" Központi Színházi Múzeum (*192*), Luzsnyikovszkaja ulica 31/12. (A Paveleckaja metro-állomás közelében.) — Nyitva: vasárnap, hétfőn, csütörtökön és szombaton 12—19, szerdán és pénteken 14—21 óra között. Szünnap: kedden. A belépőjegy ára 20 kopek. Az orosz színházművészet, az opera és balett történetének dokumentumai, a XVIII. századtól napjainkig.

„Glinka" Központi Zeneművészeti Múzeum (*193*), Ulica Gercena 13. (A moszkvai konzervatórium épületében.) — Nyitva szombat kivételével 10—17.30, szombaton 10—15.30 óra között. Szünnap: vasárnap. A belépés díjtalan. Az orosz és a szovjet zenekultúra emlékei, kották, hangszerek, zenetudományi művek, egykorú dokumentumok stb.

Természettudományi múzeumok

Antropológiai múzeum (*61*), Marx Károly sugárút (A Lomonoszov egyetem épületében.) — Nyitva vasárnap kivételével 9—17.30 óra között. A belépés díjtalan. A múzeum anyaga az ember őstörténetét mutatja be.

Darwin-múzeum (*63*), Malaja Pirogovszkaja ulica 1. (A Frunzenszkaja metro-állomás közelében.) — Nyitva hétköznaponként 10—17, szombaton 10—16 óra között. Szünnap: vasárnap. A belépés díjtalan. A fejlődéstörténetet mintegy 10 000 kiállítási tárggyal ismerteti ez a múzeum.

Zoológiai múzeum (*194*), Ulica Gercena 6. (A Lenin könyvtár metro-állomásának közelében.) — Nyitva 10—18, szerdán és pénteken 12—20 óra között. Hétfőn zárva. A belépés díjtalan. 150 000 kiállítási tárgy, igen érdekes ornitológiai és rovartani gyűjtemény.

Technikai múzeum

Politechnikai múzeum (*41*), Novaja ploscsagy 3/4. (A Dzerzsinszkaja metro-állomásnál.) — Nyitva vasárnap, kedden és pénteken 10—17, a hét többi napján 14—21 óra között. Szünnap: hétfő. A belépőjegy ára 30 kopek. A Szovjetunió iparának, tudományának eredményeiről ad átfogó képet. Sokezer gép — köztük a legújabb gépek és berendezések, valamint egész gyárak és üzemek „működő" makettjei.

EGYÉB GYŰJTEMÉNYEK

Planetárium (*132*), Szadovaja-Kudrinszkaja ulica 5. (A Krasznopreszenszkaja metro-állomás közelében.) — Nyitva kedd kivételével minden nap 9—20.30 között. A belépőjegy ára 30 kopek. Naponta több előadás. Az előcsarnokban és a szabadtéri bemutatón érdekes kiállítás a szovjet űrkutatás legfőbb eredményeiről. (Egy kisebb planetárium a Szovjet Hadsereg Központi Házának parkjában működik.)

Állatkert (*135*), Bolsaja Gruzinszkaja Ulica 1. (A Krasznopreszenszkaja metro-állomás mellett.) — Nyitva minden nap 10—20 óra között. A belépőjegy ára 20 kopek. Mintegy háromezer állat, köztük több olyan ritkaság, amely a budapesti állatkertben egyelőre nincs.

SZÍNHÁZAK

Moszkvában mintegy 30 színház van. A legolcsóbb színházjegyek 30 kopekbe, a legdrágábbak általában 1.50 —2 rubelbe kerülnek. Kivétel a Nagy Színház, ahol a jegyárak 70 kopektől 3 rubel 50 kopekig kaphatók. Néhány fontosabb színház:

Állami Akadémiai Nagy Színház (*50*). Ploscsagy Szverdlova. — A világhírű színház műsorán orosz, szovjet és külföldi szerzők operái, balettjei szerepelnek. Egyes előadásait a színház a Kreml kongresszusi termében tartja meg.

Sztanyiszlavszkij-Nyemirovics-Dancsenko Zenés Színház (*57*), Puskinszkaja ulica 17. (A Puskin tér közelében.) — Moszkva második operaháza. A műsoron operákon és baletteken kívül néhány klasszikus operett is szerepel.

Kreml Színház (*24*), (bejárat a Szpasszki toronynál). — Gyakran lépnek itt fel az úgynevezett népi színházak együttesei is: a Szovjetunió legkiválóbb műkedvelő társulatai.

Akadémiai Művész Színház (MHAT) (*74*), Projezd Hudozsesztvennovo Tyeatra 3. (A Gorkij utcánál.) — Több mint 60 éves, Moszkva egyik legrangosabb prózai színháza. Neve összeforrt az orosz színházművészet nagyjainak: Sztanyiszlavszkijnak, Nyemirovics-Dancsenkónak és az orosz irodalom két óriásának: Csehovnak és Gorkijnak nevével.

A Művész Színház Kamaraszínháza (*195*), Ulica Moszkvina 3. (A Puskin tér közelében).

Állami Akadémiai Kis Színház (*51*), Ploscsagy Szverdlova 1/6. — Moszkva legrégibb prózai színháza s csaknem másfélszáz éve elsősorban az orosz drámairodalom otthona.

A Kis Színház Kamaraszínháza (196), Bolsaja Orgyinka 69. (A Szerpuhovszakja metro-állomásnál.)

Akadémiai Vahtangov Színház(197), Arbat 26. (Megközelíthető az Arbat metro-állomásról.) — Elsősorban mai szovjet szerzők drámai alkotásait mutatja be, de műsorrendjén számos külföldi mű is szerepel.

Majakovszkij Színház (63), Ulica Gercena 19. (A Nyikitszkije Vorota troli-állomástól, a Bulvárról közelíthető meg.) — Főrendezője a világhírű Ohlopkov, a nagy színpadi újító, Meyerhold egykori munkatársa.

Szatira Színház (198), Malaja Bronnaja 2/4. (Megközelíthető a Nyikitszkije Vorota troli-állomásról.) — A sajátos arculatú színház műsorán szerepelnek többek között Majakovszkij színpadi művei, valamint Ilf és Petrov műveinek színpadi átdolgozásai.

Szovremennyik (Kortárs) Színház (87), Ploscsagy Majakovszkovo 1/29. — A fiatalok színháza, többé-kevésbé kísérleti jelleggel. Előadásai igen érdekesek, modernek s a bemutatott művek nagyrészt a legifjabb irodalmi nemzedék alkotásai.

Operett Színház (56), Puskinszkaja ulica 6. (A Szverdlov térnél.) — Szovjet szerzők operettjein kívül a műsoron szerepelnek Kálmán Imre és Lehár Ferenc legismertebb művei, köztük természetesen az elmaradhatatlan Csárdáskirálynő, amely Moszkvában is nagy siker.

Központi Bábszínház (88), Ulica Gorkovo 32/a. (A Majakovszkij térnél.) — Vezetője a világhírű bábművész, Szergej Obrazcov.

Esztrád Színház (70), Berszenyevszkaja naberezsnaja 20/2. (A Nagy kőhídnál.)

Cirkusz (118), Cvetnoj bulvár 13. (Megközelíthető villamossal, a Puskin térről.)

HANGVERSENYTERMEK

Csajkovszkij terem (85), Bolsaja Szadovaja Ulica 20. (A Majakovszkij téren.) — Színpadán gyakran lépnek fel a világhírű szovjet ének- és táncegyüttesek, a Mojszejev, Pjatnyickij, Alekszandrov-együttes, a Szvesnyikov-kórus.

Moszkvai Konzervatórium (62), Ulica Gercena 13. (Megközelíthető a Bulvárról, a Nyikitszkije Vorota troli-állomástól.) — A nagyteremben zenekari- és szólóhangversenyeket, a kisteremben rendszerint kamarahangversenyeket, előadói esteket rendeznek.

Szakszervezetek Háza (200), Puskinszkaja ulica 1. (A Szverdlov térnél.) — A híres oszlopcsarnok egyike Moszkva legszebb hangversenytermeinek. Az úgynevezett Október-terem a kamarahangversenyek színhelye.

FILMSZÍNHÁZAK

Felsorolásunk csupán a legjelentősebb filmszínházakat tartalmazza. A legtöbb nagy moziban reggel 9 órától késő estig tartanak előadásokat. A jegyárak 10—50 kopek között vannak.

Rosszija (81), Puskin tér. — A szovjet főváros egyik legmodernebb filmszínháza. A nagyteremben panorámafilmeket is vetíthetnek. A kisteremben és a híradó-teremben is tartanak előadásokat.

Udarnyik, Ulica Szerafimovicsa 2. (a Nagy Kőhídnál).

Fórum, Szadovaja-Szuharjevszkaja 14.

Hudozseszt'vennij, Arbatszkaja ploscsagy 14.

Metropol (47), Ploscsagy Szverdlova 2/4. — Három terem.

Moszkva (89), Ploscsagy Majakovszkovo 2.

Mir (201), Cvetnoj Bulvar 11. — Panoráma-filmek.

Circorama (Körmozi) (*179*), a Népgazdasági Kiállítás területén. — Panoráma-filmek.

Sztereokino (202), Ploscsagy Szverdlova 3. — Térhatású filmek.

SPORTPÁLYÁK

A legnagyobb jelentőségű sporteseményekre jegyeket legcélszerűbb a szállodákban beszerezni. A fontosabb sportesemények színhelyei:

Lenin stadion, Luzsnyiki (*156*). (Megközelíthető a Moszkva szállótól a Lenin-hegy felé haladó metróval.)

Dinamo stadion (95), Leningradszkij proszpekt 36. (Dinamo metróállomás.)

Krilja Szovjetov sportklub csarnoka, Leningradszkij proszpekt 24-a. (A Beloruszkaja metro-állomás közelében.) — Főként asztalitenisz, súlyemelés, bírkózás.

Kerékpár-stadion (98), Leningradszkij proszpekt 31. (A Dinamo metróállomás közelében.)

Dinamo vízisporttelep (204), Himki víztároló. (Megközelíthető a Leningrádi országúton.) Evezés, kajak-kenu, motorcsónakversenyek.

Budapesttől eltérően Moszkvában kevés a nyilvános használatú uszoda. A külföldi vendégek a Kropotkin metro-állomás mellett levő *nyitott uszodát* (*69*), kereshetik fel. Nyáron kitűnő strandolási lehetőséget nyújtanak a Moszkva folyó strandjai:

Dinamo vízisporttelep és Himki strand, Himki víztároló. (Megközelíthető autóbusszal és trolibusszal a Szokol metro-állomástól.)

Szerebrannij Bor (megközelíthető trolibusszal, a Beloruszkaja metro-állomástól).

ÜDÜLŐ- ÉS KULTÚRPARKOK

Moszkvában sok nagykiterjedésű üdülő- és kultúrpark van — ezekben egész éven át sok szórakozási lehetőség várja a látogatókat. A három legjelentősebb kultúrpark:

Gorkij Park (Krimszkij val 9. — A Park Kulturi metro-állomásnál.) a 120 hektáros parkban 10 ezer személyes szabadtéri színpad, több kisebb színpad, 800 személyes nyári színház, néhány mozi, étterem, fagylaltozó. Híres a sakk-terem, az olvasóterem. A Vidám Park-részlegben a többi között két óriáskerék, céllövölde, körhinta. A park kiállítási csarnokaiban rendszerint érdekes ipari-kereskedelmi, külföldi áruminta-bemutatókat tartanak.

Szokolnyiki Park, Ruszakovszkaja 62. (A Szokolnyiki Metro-állomásnál.) — A 460 hektáros parkban valaha főurak sólymásztak — innen származik elnevezése is. (Szokol oroszul sólymot jelent.) Ma a Gorkij Park mellett a legkedveltebb kultúrpark. Nevezetessége az elmúlt években létrejött „kiállítási város", ahol számos külföldi kiállítást tartottak már. Ötezer nézőt befogadó jégkorong-stadionjában télen első osztályú mérkőzéseket rendeznek.

Izmajlovói Park, Narodnij proszpekt 17. (Izmajlovszkaja metro-állomás.) — A 1180 hektáros park valaha a Romanov-család birtoka volt s gyermekkorát itt töltötte I. Péter is. A természeti szépségekben bővelkedő parkban nyáron strandolni, télen korcsolyázni, sízni is lehet.

EGY- KÉT NAPOS MOSZKVAI PROGRAM

Azokak, akik csak egy-két napot tölthetnek Moszkvában, azt javasoljuk, esősorban a könyvünkben megadott útvonalakat keressék fel — gy kaphatnak átfogó képet a szovjet fővárosról. Javaslat a program összeállításához:

Egynapos tartózkodás

Délelőtt:	Kreml és a Vörös tér	3 óra
	Belváros	1 óra
Délután:	A Délnyugati Városrész a Lenin-hegyi kilátóval	3 óra
	Utazás a Metrón	1 óra
Este:	Séta a Gorkij utcán	1 óra

Kétnapos tartózkodás

Az első napi program megegyezik a fentivel.

Második nap:

Délelőtt: Látogatás a Népgazdasági kiállításon, Circorama filmszínház 4 óra

Délután: Sétahajózás a Moszkva folyón 2 óra
A Kotyelnyicseszkaja rakparttól a Lenin stadionig.
Lenin stadion és Novogyevicsij kolostor 2 óra

A Szovjetunióba utazó magyar állampolgárok a jelenleg érvényben levő rendelkezések szerint vagy hivatalos kiküldetésben — egyéni, illetve csoportos útlevéllel —, vagy a Szovjetunióban élő rokonaik meghívására utaznak. Ebben az esetben útlevélügyeiket az IBUSZ útlevél osztálya intézi (Budapest, XIII., Bulcsú utca 19.). A *csoportos útlevéllel* utazó *turisták* útlevél-ügyeit az IBUSZ hivatalból intézi. Egyéni útlevélhez beutazási vízum nem szükséges, a rokonlátogatásra utazók beutazási engedélyét az IBUSZ intézi.

A határon az útlevelet láttamoztatni kell. Rokoni látogatásra érkezők útleveleiket Moszkvában a milícia útlevél és vízum osztályán (OVIR, Kolpacsnij pereulok) is láttamoztatják. Egyéni útlevéllel szállodában megszállók útleveleiket a szálloda adminisztrátorának kötelesek leadni s innen kapják vissza. A turista-csoportok útlevél-ügyeit az INTURISZT hivatalból intézi.

A szovjet határon a beutazók kötelesek vámnyilatkozatot tenni, amely a határállomáson rendszerint magyar nyelven is hozzáférhető. A szovjet behozatali jogszabályok csupán egyes tárgyak (lőfegyverek, kábítószerek stb.) bevitelét tiltják. A vámnyilatkozatban feltétlenül fel kell tüntetni a beutazó tulajdonában levő szovjet és más külföldi valutát, illetve úticsekkeket, amelyről a Magyar Nemzeti Bank igazolást ad. Ezt az igazolást meg kell őrizni, mert az esetleg feleslegessé vált valuta, illetve úticsekk kivitele a Szovjetunióból csak ennek felmutatása mellett lehetséges.

Az utasok a magyar jogszabályok értelmében személyes holmijukon kívül meghatározott mennyiségű (200 darab) cigarettát, 2 liter pálinkát stb. továbbá engedélyezett mennyiségű, személyes használatra szolgáló nemesfémből, drágakőből készült ékszert vihetnek magukkal. Ennél nagyobb mennyiségben csak a Magyar Nemzeti Bank deviza-igazgatóságának külön engedélyével lehet kivinni az említett cikkeket. Fényképezőgép, írógép, táskarádió kivitelét a határon a Vámőrség illetékes szerveivel közölni kell. Csoportos turistaút esetén a vámkezelési jogszabályokról az IBUSZ ad tájékoztatást.

A Szovjetunióban vásárolt fogyasztási cikkek közül csak néhány tartós fogyasztási cikk kivitele van engedélyhez kötve, így például háztartási elektromos hűtőszekrényé, háztartási villamos gépeké, járművéké. A magyar vámügyi jogszabályok értelmében a személyes használatra vásárolt fogyasztási cikkek az utasforgalomban a belföldi forgalmi érték 40 százaléka erejében vámolandók el. Ez vonatkozik például kávéra, teára, ruházati cikkekre, játékokra, fényképészeti cikkekre stb. Azok a cikkek, amelyeknek együttes értéke a 2000 forintot nem haladja meg, vámmentesen hozhatók be, azonban csak olyan mennyiségben, amely nem tekinthető

kereskedelmi tételnek. Így például vámmentesen hozható be 2 kg szemeskávé, 1 kg tea, kakaó stb. A vámkezelésre vonatkozó részletes rendelkezéseket a Magyar Közlöny 1962. július 5-i száma tartalmazza, felvilágosítással az IBUSZ irodái is szolgálhatnak.

KIS SÉTA-SZÓTÁR

Füzetünkben az utcák, terek, intézmények nevét igyekeztünk általában magyarul feltüntetni, néhány helyen azonban az orosz elnevezés magyar átírása szerepel. A tájékozódás megkönnyítésére az alábbiakban röviden összefoglaljuk a leggyakrabban előforduló kifejezéseket.

Utca=Ulica (pl. Ulica Gorkovo)
Köz=Pereulok (pl. Vetosnij pereulok)
Sugárút=Proszpekt (pl. Lenyinszkij proszpekt)
Országút=Sosszé (pl. Volokalamszkoje s.)
Tér=Ploscsagy (pl. Krasznajap. — Vörös tér, Ploscsagy Szverdlova — Szverdlov tér
Híd=Moszt (pl. Bolsoj Kamennij Moszt — Nagy Kőhíd)
Kiállítás=Visztavka (pl. Visztavka dosztizsenyiji narodnovo hozjajsztva SZSZSZR (VDNH) = a Szovjetunió népgazdasága eredményeinek kiállítása)
Áruház=Unyivermag
Szálloda=Gosztinyica

Néhány, a szövegben előforduló orosz kifejezés, rövidítés magyar jelentése:

Alekszandrovszkij szad=Sándor kert (a Kreml mellett)
Oruzsejnaja palata=„Fegyvertár" (Múzeum a Kremlben)
Bolsoj Kremlovszkij Dvorec=Nagy Kreml Palota
Kitaj-gorod=„Kínai város" (Moszkva belvárosának legősibb magja)
GUM (Goszudarsztvennij Unyivermag)=*Állami Áruház* (a Vörös téren)
Gyetszkij Mir=Úttörő Áruház (a Dzerzsinszkij téren)
CUM (Centralnij Unyivermag)=*Központi Állami Áruház* (a Petrovka utcában)

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó 5
Ismerkedés a szovjet fővárossal 7
Fekvés, általános adatok 7
Éghajlat 8
Moszkva története 9
A Szovjetunió fővárosa 19
Moszkva holnapja 23
Moszkvai séták 25
A Kreml és a Vörös tér 25
Ismerkedés a centrummal 42
Végig a Gorkij utcán 51
A Bulvár körút és a moszkvai „Saint-Germain" negyed 58
A „kétemeletes nagykörút" és a belőle kiágazó sugárutak 64
Látogatás a Délnyugati Városrészben 73
A sportváros és a Novogyevicsij kolostor 81
Látogatás a Népgazdasági Kiállításon 85
A „föld alatti" Moszkva 88
Néhány szó a város környékéről 92
Gyakorlati adatok 96
Közlekedés Moszkvában 96
Posta, telefon 97

Szállodák 97
Fontosabb szállodák 98
Étkezés, éttermek 99
Áruházak, üzletek 100
Múzeumok 101
Történeti múzeumok 101
Képzőművészeti múzeumok 102
Építészeti múzeumok 103
Irodalmi múzeumok 104
Színházi és zenei múzeumok 105
Természettudományi múzeumok 105
Technikai múzeumok 105
Egyéb gyűjtemények 106
Színházak 106
Hangversenytermek 107
Filmszínházak 108
Sportpályák 108
Üdülő- és kultúrparkok 109
Egy-kétnapos moszkvai program 110
Útlevél, vám 111
Kis séta-szótár 112

Panoráma
Külföldi Útikönyvek

A Panoráma Idegenforgalmi Szerkesztőség 1963-ban kezdi meg Külföldi Útikönyvek című sorozatának kiadását. Elsőnek a magyar turisták által legnagyobb tömegben felkeresett baráti államok területéről jelenik meg a hazai olvasó- és utazóközönség igényeinek megfelelő, gyakorlati tájékoztatást nyújtó kalauz, majd fokozatosan sor kerül a többi, turistáink által rendszeresen felkeresett országra, városra is.

1963-ban megjelent:

Moszkva és környéke
Leningrád és környéke

1964-re tervezett kiadványok:

Észak- és Kelet-Szlovákia
(Kassa és környéke, Magas Tátra)
Nyugat- és Közép-Szlovákia
(Pozsony és környéke, a közép-szlovákiai hegy- és dombvidék)
Prága és környéke
Körutazás Csehországban

A tervben szereplő további kiadványok:

Utazások Bulgáriában
Utazások Jugoszláviában
Utazások Romániában
Utazások Lengyelországban
Utazások a Német Demokratikus Köztársaságban
Bécs és környéke
Utazások Olaszországban
stb.

Azonossági szam 10458.

Ívterjedelem 5,8 (A/5)

Ábrák szama 37

Példányszám 15 400

631755 Athenaeum Nyomda

F v. Soproni Béla igazgató

ГОСТИНИЦА "БУХАРЕСТ" · МОСКВА ·

10.— Ft